

UCHWAŁA NR RGK.0007.7.2022
RADY GMINY BIAŁE BŁOTA

z dnia 25 stycznia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372, ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710, ze zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Białe Błota.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy
Białe Błota

Jacek Grzywacz

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr RGK.0007.7.2022

Rady Gminy Białe Błota

z dnia 25 stycznia 2022 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY BIAŁE BŁOTA NA LATA 2021-2024**

organ sporządzający:

Wójt Gminy Białe Błota

wykonawca:

Geofabryka Sp. z o.o

listopad 2021 rok

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W OPRACOWANIU

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski

GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,

GUS – Główny Urząd Statystyczny,

Dz. U. – Dziennik Ustaw,

KGW – Koło Gospodyń Wiejskich,

KPZK – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju,

KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego,

MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,

NMP – Najświętsza Maria Panna,

MPZP – Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,

PGR – Państwowe Gospodarstwa Rolne,

RPO – Regionalny Program Operacyjny,

SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),

UG – Urząd Gminy,

WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków

WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków,

WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP

- 1.1 Podstawowe zagadnienia
- 1.2 Metodologia opracowania

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

- 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

- 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy
- 5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 5.2.1. Położenie gminy
 - 5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza
 - 5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza
 - 5.2.4. Zarys historii gminy
 - 5.2.5. Krajobraz kulturowy
 - 5.2.6. Zabytki nieruchome
 - 5.2.7. Zabytki ruchome
 - 5.2.8. Zabytki archeologiczne
 - 5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych
 - 5.2.10. Dziedzictwo niematerialne
- 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
- 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
- 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

- 7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami
- 7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami
- 7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

XII. BIBLIOGRAFIA

XIII. SPISY

13.1. Spis tabel

13.2. Spis rycin

13.3. Spis wykresów

13.4. Spis fotografii

XIV ANEKSY

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest przedstawienie dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych Gminy Białe Błota. Opisano je w niniejszym dokumencie, pn. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 (zwany dalej Programem). Jest to druga edycja gminnego programu opieki nad zabytkami, a zarazem aktualizacja wcześniejszego programu pn. „Gminny Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2017 – 2020”.

Program jest podstawowym dokumentem dotyczącym zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Białe Błota, a także elementem polityki samorządowej w części dotyczącej zabytków z terenu gminy. Odnosi się do zasobów własnych gminy, jak i tych, które stanowią własność innych podmiotów. Program ma charakter strategiczny, jego celem jest ochrona i opieka nad zabytkami, wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako szansy na rozwój gminy oraz pobudzenie świadomości mieszkańców na temat dziedzictwa kulturowego. Składa się z 3 głównych faz:

- poznawczej;
- analiz i wniosków;
- programowania.

W rozdziale 4 i 5 opisano fazę pierwszą. Jest ona punktem wyjścia, rozpoznania oraz zgeneralizowania szeregu wiadomości na temat dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminy oraz na szczeblach wyższych w nawiązaniu do ogólnych zasad programowania związanych z dziedzictwem kulturowym. Faza poznawcza jest najbardziej obszerna. Opisano w niej i przeanalizowano dokumenty o charakterze strategicznym oraz planistycznym, z podziałem na uwarunkowania zewnętrzne (poziom kraju, województwa i powiatu) oraz wewnętrzne (poziom gminy), które stanowiły podstawę do opracowania kolejnych dwóch faz. Ponadto pogłębionej analizie poddano dziedzictwo kulturowe gminy z rozróżnieniem na dziedzictwo materialne oraz niematerialne. Opisano historię gminy oraz ważniejszych miejscowości, krajobraz kulturowy w nawiązaniu do układów przestrzennych wsi, zabytki ruchome oraz zabytki nieruchome. Te ostatnie podzielono na nieruchome zabytki archeologiczne oraz nieruchome zabytki architektury i budownictwa. Zaszeregowaniu poddano także zabytki nieruchome ze względu na swoją przynależność do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków, która jest stanem wyjściowym do rozpoznania dziedzictwa kulturowego gminy, a zarazem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami. W sposób szczególny analizie poddano obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Ocenie poddano z osobna każdą z charakterystycznych grup obiektów, np. cmentarze, dwory, kościoły. Najważniejsze zabytki opisano szczegółowo w osobnym podrozdziale.

W rozdziale 6 opisano fazę analiz i wniosków. Poprzez analizę SWOT wskazano mocne strony, słabe strony, szanse oraz zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza podparta została własnymi spostrzeżeniami, jak i adnotacjami z innych dokumentów programowych.

Rozdział 7, 8 i 9 poświęcono programowaniu, w którym to znalazły się priorytety, kierunki działań i zadania wraz z instrumentarium oraz kryteriami oceny realizacji gminnego programu. W fazie programowania określono zasadnicze kierunki działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. W fazie tej wskazano również na możliwość finansowania części wyznaczonych zadań w programie ze źródeł zewnętrznych, jak i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Przedstawiono również podstawowe zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami, ramy prawne, a także załączono aneksy w postaci wykazu nieruchomych zabytków architektury i budownictwa oraz nieruchomych zabytków archeologicznych.

W Programie zaplanowano zarządzanie dziedzictwem w sposób zrównoważony, mając na uwadze fakt, że jest to zasób nieodnawialny. Zachowując dziedzictwo i jego wartości we właściwym stanie przyszłe pokolenia będą mogły czerpać z niego wymierne i długotrwałe korzyści.

1.1. Podstawowe zagadnienia

W Programie znajdują się podstawowe zagadnienia związane z szeroko rozumianym dziedzictwem kulturowym. Hasła podane poniżej niejednokrotnie pojawiają się w dokumencie, dlatego też należało je usystematyzować i wyjaśnić. Pojęcia wraz z ich definicjami przedłożono na podstawie Ustawy

z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także wybranych pojęć zamieszczonych na portalu <http://samorząd.nid.pl/>.

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski. Program badawczy rozpoczęty w 1978 roku, polegający na metodycznym ewidencjonowaniu stanowisk archeologicznych na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Obszar kraju został podzielony na obszary w kształcie prostokąta, o powierzchni 37,5 km² każdy. Obszary zostały ponumerowane i po kolei poddano je metodycznej prospekcji powierzchniowej. Wynikiem prospekcji obszaru jest zaewidencjonowanie w postaci kart zabytków (KEZA – kart ewidencji zabytku archeologicznego) wszystkich stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w terenie. Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową ewidencję zabytków archeologicznych. Współcześnie prowadzone badania AZP służą prowadzeniu i aktualizacji krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie archeologii.

Badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Funkcja stanowiska archeologicznego – sposób użytkowania stanowiska w przeszłości, np. cmentarzysko, osada, miejsce wymiany handlowej, miejsce kultu.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Konserwacja zabytków (prace konserwatorskie) – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tego procesu. Podstawowym celem prowadzenia prac konserwatorskich jest ocalenie materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych pokoleń (...).

Krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace modernizacyjne (modernizacja zabytku) – unowocześnienie, uwspółcześnienie obiektu. W przypadku budynków i budowli zabytkowych, wbrew pozorom, ten typ prac jest prowadzony bardzo często w związku z adaptacją do nowych funkcji lub utrzymaniem w obiekcie pierwotnego sposobu użytkowania, a także przystosowaniem go do obecnej roli.

Renowacja zabytków – przywrócenie oraz utrzymanie estetycznego wyglądu obiektu zabytkowego. Każdorazowo renowacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aktualnej wiedzy o historycznym wyglądzie i formie obiektu. Typowymi pracami renowacyjnymi są odmalowanie elewacji albo wnętrz budynku zabytkowego, uzupełnienie zieleni niskiej w zabytkowym zespole zieleni (np. trawników, łąk kwietnych). Renowacja zabytku nie powinna prowadzić do naruszenia substancji zabytkowej lub doprowadzenia obiektu do wyglądu ahistorycznego.

Remont zabytku (prace remontowe przy zabytku) – rodzaj robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, których celem jest odtworzenie stanu pierwotnego. Możliwe jest używanie materiałów innych niż te, które zostały zastosowane pierwotnie. Remont polega na wymianie elementów zużytych, zniszczonych lub uszkodzonych. W przypadku budynków i budowli zabytkowych obejmuje zazwyczaj prace polegające na naprawach lub wymianie elementów wtórnych albo intensywnie użytkowanych, których wartość zabytkowa jest niewielka bądź jej nie mają, a w obecnym stanie technicznym

negatywnie wpływają na estetykę i funkcjonalność obiektów. Najczęściej spotykane remonty w obiektach zabytkowych obejmują elementy dachów i więźby dachowe, wnętrza mieszkań pozbawionych detalu architektonicznego, klatki schodowe nie wymagające prac konserwatorskich, instalacje, izolacje przeciwwilgociowe fundamentów.

Restauracja zabytków (prace restauratorskie) – dziedzina szeroko pojętej konserwacji zabytków, pojęcie odnosi się do prac mających na celu przywrócenie dawnej, pierwotnej formy obiektowi zabytkowemu. Każdorazowo musi być poprzedzona badaniami architektonicznymi, konserwatorskimi oraz kwerendą archiwalną, która jest koniecznym elementem dla rozpoznania wartości zabytku i zrozumienia jego historii. Prowadzi do zniszczenia późniejszych nawarstwień, dlatego może być prowadzona jedynie w przypadku wyraźnie niższej wartości obecnej formy zabytku od kształtu obiektu, do którego planujemy wrócić. Powinna być prowadzona z użyciem zachowanych oryginalnych elementów.

Rewaloryzacja zabytków – przywrócenie wartości zabytku, w szczególności walorów użytkowych oraz wyeksponowanie wartości obiektu. Pojęcie używane głównie w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa oraz urbanistyki. Rewaloryzacja łączy w sobie działania konserwatorskie adaptacyjne w celu ocalenia, a nawet przywrócenia wartości obiektu zabytkowego i przystosowania go do pełnienia nowej funkcji bądź utrzymania pierwotnego sposobu użytkowania, przy spełnieniu potrzeb współczesnych użytkowników, w sposób nie naruszający najważniejszych wartości zabytku.

Roboty budowlane przy zabytku lub w jego otoczeniu – pojęcie zdefiniowane w prawie budowlanym, polegające na budowie, rozbiórce, modernizacji, montażu, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków remont wymaga uzyskania pozwolenia odpowiedniego konserwatora zabytków w oparciu o projekt budowlany albo wyciąg z tego projektu przygotowany w celu oceny wpływu inwestycji na zabytek.

Stanowisko archeologiczne – miejsce, gdzie w ziemi, na jej powierzchni lub pod wodą znajdują się ślady obecności człowieka w przeszłości, które mają charakter zabytkowy. W przepisach prawa stanowisko archeologiczne nazwane jest nieruchomym zabytkiem archeologicznym.

Strefa ochrony konserwatorskiej – wyznaczony granicami obszar, na którym obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej definiowane są przez swoje cechy (zawartość i wyróżniki) oraz cele, dla których zostały wyznaczone.

Termomodernizacja – modernizacja mająca na celu poprawę warunków termicznych budynku, zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii. W obiektach zabytkowych zazwyczaj możliwa w ograniczonym stopniu ze względu na wartości zabytkowe obiektu. Na ogół dopuszczalny zakres prac termomodernizacyjnych obejmuje docieplenie dachu, stropu najwyższej kondygnacji, poprawę izolacyjności albo wymianę stolarki i ślusarki, docieplenie fundamentów (...).

Warstwa kulturowa – nawarstwienie ziemne powstałe na skutek działalności człowieka w przeszłości.

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.

Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.

1.2. Metodologia opracowania

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 opracowano m.in. na podstawie gminnej ewidencji zabytków, która to jest podstawowym źródłem wiedzy na temat zabytków z terenu gminy. Prace terenowe przeprowadzono od 20 do 22 sierpnia 2021 r. Mieszkańcy gminy zostali poinformowani o prowadzonych pracach poprzez zamieszczenie ogłoszenia na stronie

internetowej gminy oraz na facebooku gminy. Ponadto w tych miejscowościach, w których przeprowadzono inwentaryzację, rozwieszono na tablicach ogłoszeń plakaty informacyjne.

Gminna ewidencja zabytków z terenu gminy Białe Błota opracowana została po przeprowadzeniu badań terenowych oraz kwerendy konserwatorskiej celem uzyskania odpowiednich materiałów do jej sporządzenia. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy udostępnił niezbędne opracowania, tj. fiszki, karty ewidencyjne obiektów, karty cmentarzy, karty przewodnie parków wiejskich. Karty GEZ sporządzono we wrześniu 2021 r.

Po otrzymaniu pozytywnej opinii gminnej ewidencji zabytków Gminy Białe Błota (listopad 2021 r.) przystąpiono do opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami. W tym celu niezbędna okazała się fachowa literatura związana z dziedzictwem kulturowym gminy oraz ogólnodostępne materiały znajdujące się w sieci. Pozyskano dane z banku danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz z pozostałych stron internetowych, które wykorzystano w niniejszym opracowaniu.

Część programową opracowano na podstawie aktualnych dokumentów strategicznych i planistycznych, a także obserwacjach własnych.

Po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 zostanie uchwalony przez Radę Gminy Białe Błota oraz zostanie ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego. W dalszym etapie zostanie rozpowszechniony wśród mieszkańców gminy, np. poprzez zamieszczenie go na stronie internetowej gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 został opracowany zgodnie z poradnikiem pt. „Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami – poradnik metodyczny”, a także uwzględnia założenia przyjęte w opracowaniu „Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach”.

Gmina Białe Błota

ul. Szubińska 7
86-005 Białe Błota

GMINA BIAŁE BŁOTA

przeprowadza inwentaryzację zabytków

w dniach 20 - 22.08.2021 r.

celem sporządzenia gminnej ewidencji zabytków

Na terenie Gminy będą prowadzone prace terenowe związane z dokumentacją fotograficzną obiektów zabytkowych!

Mieszkańców prosimy o wyrozumiałość oraz o pomoc w przypadku trudności lokalizacyjnych zabytków. Właściciele zabytków proszeni są o udostępnienie posesji celem wykonania zdjęć.

Inwentaryzator posiadać będzie opieczetowaną plakietkę potwierdzającą zlecenie prac. Udokumentowane zostaną wszystkie budynki i obiekty, które znajdują się w rejestrze zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ryc. 1. Plakat informacyjny

Źródło: opracowanie własne

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek wykonania programu opieki nad zabytkami, określony został w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W ust. 1 zapisano: „Zarząd województwa,

powiatu lub **wójt** (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub **gminny** program opieki nad zabytkami.” W ust. 2 wskazano również cele jakie powinny znaleźć się w gminnym programie opieki nad zabytkami, tj.:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z kolei ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. narzuca na organ gminy realizację zadań własnych. W art. 7 ust. 1 pkt. 9 wskazano, że „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 nie ma statusu aktu prawa miejscowego.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP). Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, uwzględniono poniżej:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
- 2) ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 poz. 710 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 poz. 1372 ze zm.).

Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w wielu obowiązujących ustawach:

- 1) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021, poz. 741 ze zm.).
- 2) ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020, poz. 1333 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.).
- 4) ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098 ze zm.).
- 5) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020, poz. 1990 ze zm.).
- 6) ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020, poz. 194).
- 7) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020, poz. 1057 ze zm.).
- 8) ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021, poz. 485).
- 9) ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2019, poz. 1947).
- 10) ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018, poz. 2337).

11) ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2020, poz. 711 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1) ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020, poz. 902 ze zm.),

2) ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019, poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020, poz. 164 ze zm.).

Uregulowania prawne dotyczące zabytków i dziedzictwa kulturowego znajdują się również w poniższych rozporządzeniach:

1) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).

2) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56).

3) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 81).

4) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 731).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 4.1. oraz 4.2. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata **2021-2024**.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podrozdział zawiera informacje o strategicznych celach polityki państwa i uwarunkowaniach formalnoprawnych w sferze ochrony zabytków. Analizie poddano relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami sporządzanymi na poziomie krajowym, ze szczególnym uwzględnieniem krajowego programu opieki nad zabytkami.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022

Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. przyjęto Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022. Program 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. W dokumencie opisano ewaluację Programu 2014-2017, przedstawiono założenia Programu 2019-2022, opracowano plan finansowy Programu 2019-2021 oraz wskazano na zarządzanie, harmonogram i ewaluację Programu 2019-2021. Sformułowano cel główny: „*Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*”, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania. Te, realizowane będą przez odpowiednie zadania. Wyznaczono 3 cele szczegółowe:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Do każdego celu podano po 2 kierunki działań:

1.1 Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

1.2 Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

2.1 Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.2 Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

3.1 Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

3.2 Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Realizacja Programu 2019–2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa. Na lata 2019–2022 przewidziano finansowanie w kwocie 25 617 089,00 zł, w tym 8 363 300,00 zł w 2021 r. oraz 7 703 175,00 zł w 2022 r.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030

Uchwałą nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. przyjęto Długookresową Strategię Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności. Strategia określa główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat. Dokument składa się z 7 rozdziałów: Charakterystyka modelu rozwoju Polski do 2030 r., Cel główny i obszary strategiczne, Warunki realizacji Strategii – ramy makroekonomiczne i harmonogram, Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze równoważenia potencjałów rozwojowych regionów, Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze efektywności i sprawności państwa, Monitorowanie realizacji Strategii. Sformułowano następujący cel główny: *„Poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce”*. Wyodrębniono 3 obszary strategiczne, które zostały podzielone na osiem części (zgodnych ze strategicznymi celami rozwojowymi). Są to:

W obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

- 1) Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna;
- 2) Polska Cyfrowa;
- 3) Kapitał ludzki;
- 4) Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.

W obszarze równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:

- 1) Rozwój regionalny;
- 2) Transport.

W obszarze efektywności i sprawności państwa:

- 1) Kapitał społeczny;
- 2) Sprawne państwo.

W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w Strategii wskazano na wspieranie procesów digitalizacji i upowszechniania zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. przyjęto Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Została opracowana zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 roku. Dokument składa się z 8 rozdziałów: Zagospodarowanie Przestrzenne Kraju, Uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, Wizja przestrzennego zagospodarowania Polski 2030, Zasady i cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Typologia obszarów funkcjonalnych, System realizacji Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Stan przestrzennego zagospodarowania kraju 2011 – mapy diagnostyczne. W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu oraz wskazano zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych

mających istotny wpływ terytorialny. Przedstawiono cel strategiczny: „Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych –konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.” Ponadto wyodrębniono następujące cele:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności. Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego

W ramach kierunku działania 1.1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych największych polskich miast wskazano na potrzebę rewitalizacji historycznych i zabytkowych obiektów na cele kulturowe. Z kolei w kierunku 2.2.4. Wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej nawiązano do ochrony i rewaloryzacji zachowanych obiektów zabytkowych i zespołów ruralistycznych. W kierunku działania 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej podano, że uspołecznienie procesów planistycznych będzie wspomagać integrację zarządzania krajobrazem kulturowym odziedziczonym i związanym ze współczesnymi stosunkami społeczno-gospodarczymi, z zarządzaniem obiektami ochrony obszarowej, ochroną wartości symbolicznych mogących być podstawą potencjału rozwoju regionów, takich jak sylweta miasta i obiektu zabytkowego, obiektów istotnych dla dziedzictwa kulturowego społeczności lokalnych. Procedury te będą obejmowały także programy rewitalizacji obszarów przemysłowych i kryzysowych. Działania będą dotyczyły także koordynowania przedsięwzięć związanych z rozwojem regionów i obszarów turystycznych oraz systemów rekreacyjnych w obszarach cennych przyrodniczo i atrakcyjnych turystycznie, takich jak: parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, parki kulturowe, ewidencjonowane zabytkowe założenia ruralistyczne i rezydencjonalne, rezerwy archeologiczne. Wyszczególniono także kierunek działania 6.4.2. Obszary ochrony krajobrazów kulturowych – „W celu stworzenia systemu zmierzającego do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego, nieodwracalnej utraty krajobrazów historycznych i tworzących tożsamość miejsca, w tym rozwiązania konfliktów społecznych związanych z degradacją przestrzeni przyrodniczej, zabytkowych zespołów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków architektonicznych, konieczne jest wprowadzenie do dokumentów planistycznych wszystkich szczebli zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego, umożliwiającej gospodarowanie krajobrazem w celu podniesienia konkurencyjności regionów.” W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w KPZK 2030 wskazano również, że w perspektywie najbliższych dwudziestu lat rola dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego będzie rosła – zwiększanie się zamożności społeczeństwa oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki. Ponadto na mapie diagnostycznej 18 przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie zabytków w kraju. Najbardziej powszechną formą ochrony zabytków jest Rejestr zabytków, który jest stale uaktualniany przez służby konserwatorskie. Największa liczba zabytków nieruchomych znajduje się w Krakowie, Warszawie, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku i Łodzi, natomiast największe nasycenie gmin zabytkami nieruchomymi umieszczonymi w rejestrach dotyczy województwa opolskiego, dolnośląskiego i wielkopolskiego oraz na obszarze między Warszawą i Łodzią.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. przyjęto Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Składa się z następujących merytorycznie rozdziałów: Wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym do 2030 roku w świetle analiz terytorialnych, Polityka regionalna 2030, Cel główny i cele szczegółowe polityki regionalnej do 2030 roku, System realizacji KSRR, Ramy finansowe krajowej strategii rozwoju regionalnego, Monitorowanie i ewaluacja. Celem głównym KSRR jest *efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym*. Wyznaczono 3 cele szczegółowe:

Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.

Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach Celu 1 poprzez kierunek inwestycji nr 5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów wskazano, że infrastruktura społeczna będzie bardziej dostępna, obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Ponadto wspierane będą różnego rodzaju działania w ramach celu nr 2, np. promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W podrozdziale dokonano analizy opracowań strategicznych i planistycznych sporządzonych dla obszaru województwa kujawsko-pomorskiego i powiatu bydgoskiego pod kątem znaczenia ich zapisów i działań dotyczących dziedzictwa kulturowego Gminy Białe Błota.

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030 +

Uchwałą nr XXVIII/399/20 z dnia 21 grudnia 2020 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął Strategię rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku. Strategia rozwoju jest najważniejszym dokumentem, który opracowuje Samorząd Województwa w celu wyznaczenia kierunków rozwoju województwa na najbliższe lata (ta strategia obejmuje okres do roku 2030, choć niektóre działania kontynuowane będą także po tym roku, stąd do jej nazwy dodano symboliczny znak „+”). Strategia rozwoju województwa składa się z części diagnostycznej (przedstawiającej syntezę uwarunkowań rozwoju, scharakteryzowanych w odrębnym opracowaniu, niebędącym częścią strategii), części kierunkowej (zawierającej ustalenia dotyczące kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz określającej cele i kierunki rozwoju województwa) oraz części wdrożeniowej.

Cele i kierunki rozwoju województwa zostały sformułowane na pięciu poziomach:

- Cel nadrzędny;
- Cele główne;
- Cele operacyjne;
- Kierunki działań;
- Projekty kluczowe.

Cel nadrzędny został sformułowany następująco: *„Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”*. Cele główne to:

1. Skuteczna edukacja
2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
3. Konkurencyjna gospodarka
4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
5. Spójne i bezpieczne województwo

W ramach celu 2 wyznaczono cel operacyjny 24. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe, a dalej następujące kierunki działań:

- Kształtowanie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa;
- Kultywowanie tożsamości lokalnej mieszkańców województwa;
- Kształtowanie postaw patriotycznych mieszkańców województwa;
- Rozwój oferty podmiotów upowszechniania kultury;
- Rozwój podmiotów prowadzących działalność artystyczną;
- Rozwój edukacji kulturalnej oraz upowszechnianie kultury wśród mieszkańców regionu;
- Upowszechnianie dostępu do zasobów kultury poprzez ich cyfryzację;
- Digitalizacja i udostępnianie zasobów bibliotek;
- Wspieranie działalności organizacji społecznych działających w dziedzinie kultury.

Wskazano także cel operacyjny 43. Przestrzeń kulturowa z kierunkami działań:

- Ochrona, zachowanie, odnowa, wzmacnianie i promocja dziedzictwa kulturowego województwa;- Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych.

Podano także kierunek działania pn. „zachowania, ochrony i wzmacniania potencjału parków zdrojowych, obiektów zabytkowych oraz infrastruktury uzdrowiskowej również przez tworzenie parków kulturowych i innych form organizacyjnych opieki nad obszarami istotnymi dla rozwoju i zachowania funkcji uzdrowiskowych” w celu operacyjnym Rozwój uzdrowisk. Ponadto w dokumencie opisano ważniejsze miejscowości regionu z uwzględnieniem obiektów zabytkowych, tj. Toruń – obiekt Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, Chełmno – Pomnik Historii oraz ośrodek dziedzictwa historyczno-kulturowego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego - Projekt

Uchwałą nr XXIX//418/21 z dnia 8 lutego 2021 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął uchwałę w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. Z kolei uchwałą nr 14/588/18 Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2018 r. przyjął projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa to najważniejszy, obok strategii rozwoju województwa dokument, będący narzędziem planowania przestrzennego koordynującym zamierzenia rozwojowe samorządu na szczeblu wojewódzkim, realizującym także na tym szczeblu ponadregionalne zamierzenia administracji rządowej. Wraz ze strategią stanowi integralny element systemu planowania rozwoju regionu, pełniąc rolę koordynacyjną wobec wszystkich podejmowanych w jego obszarze przedsięwzięć. Plan składa się z 3 tomów: Plan województwa obejmujący całością obszar województwa, plan zagospodarowania miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodków wojewódzkich Bydgoszczy i Torunia oraz rozmieszczenie celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym. Cel główny Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego to: „*zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych wzmacniających pozycję regionu oraz zapewniających wysoką jakość warunków życia jego mieszkańców*”. W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa określono następujące cele szczegółowe, pozwalające na usystematyzowanie działań prowadzonych dla osiągnięcia celu głównego:

1. Wysoka jakość przestrzeni dla mieszkańców
2. Przestrzeń atrakcyjna dla gospodarki
3. Właściwie ukształtowane systemy transportowe i infrastrukturalne
4. Chronione zasoby i wysoka jakość środowiska
5. Bezpieczeństwo oraz zminimalizowane zagrożenia i konflikty przestrzenne
6. Wykorzystane potencjały w obszarach funkcjonalnych

W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w dokumencie wskazano, że w województwie jednym z charakterystycznych zjawisk jest brak pełnej ochrony zabytków. W Planie Zagospodarowania opisano środowisko kulturowe z wyróżnieniem osadnictwa i jego początków na terenie województwa, przedstawiono mapę historycznych układów przestrzennych, charakterystyce poddano architekturę i budownictwo, linie kolejowe, zielen, cmentarze, miejsca bitew i martyrologii oraz szlaki historyczne. Wskazano, że łącznie na terenie województwa zewidencjonowano, z wyłączeniem zabytków wpisanych do rejestru zabytków, 29 595 zabytkowych obiektów architektury i budownictwa, zieleni, cmentarzy oraz 52 330 nieruchomości zabytków archeologicznych (stan na 07.11.2017 r.). Ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków objęto na terenie województwa kujawsko-pomorskiego 22 układy urbanistyczne, 2 455 zabytki architektury i budownictwa, 410 założeń zieleni, 163 cmentarze oraz 171 nieruchomości zabytków archeologicznych (stan na 28.09.2016 r.). Warto odnotować, że wskazano także na eksponowanie i czytelne oznakowanie obiektów zabytkowych i miejsc historycznych, a Samorząd województwa wspierać będzie:

- przedsięwzięcia zmierzające do obejmowania formami ochrony obiektów i zespołów obiektów o szczególnych wartościach kulturowych oraz wspomaganie prac dla zachowania obiektów objętych ochroną;
- przedsięwzięcia zmierzające dla ochrony i harmonijnego kształtowania krajobrazów zachowujących tożsamość kulturową oraz walory tradycyjnego zagospodarowania (w tym historycznej ziemi Krajny);
- przedsięwzięcia zmierzające dla zachowania wartości obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez ich zabezpieczanie, utrzymanie, rewaloryzację, renowację, restaurowanie bądź inne działania mogące wchodzić w zakres przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w tym historycznych zespołów ruralistycznych);
- przedsięwzięcia zmierzające dla kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej;
- przedsięwzięcia zmierzające do zagospodarowania bądź adaptacji zasobów dziedzictwa kulturowego dla celów kulturowych i turystycznych;
- rozwój turystyki na bazie zasobów dziedzictwa kulturowego województwa zarówno materialnego jak i niematerialnego historycznych ziem regionu i związanego z nim osadnictwa;
- przedsięwzięcia promocyjne i popularyzatorskie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027 - założenia

Uchwałą Nr 26/1163/19 z dnia 3 lipca 2019 r. Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął projekt Założeń Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027. Założenia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027 będą stanowiły podstawę do opracowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027. Wyodrębniono 5 celów:

1. Bardziej inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej.
2. Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmiany klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem.
3. Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności i udoskonaleniu regionalnych połączeń teleinformatycznych.
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym przez wdrażanie europejskiego filaru praw socjalnych.
5. Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych. W ramach celu 5 podano typy projektów związane z dziedzictwem kulturowym, w tym:

·POTENCJAŁY ENDOGENICZNE W ZAKRESIE KONSERWACJI ZABYTKÓW RUCHOMYCH

- konserwacja muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych wraz z dostosowaniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów i ich zabezpieczenia oraz zakupem wyposażenia;

·POTENCJAŁY ENDOGENICZNE W ZAKRESIE RESTAURACJI i ADAPTACJI OBIEKTÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO i NATURALNEGO projekty pozakonkursowe i konkursowe

- prace restauratorskie i konserwatorskie budynków, zabytkowych i o znaczeniu historycznym oraz obiektów przynależnych do szlaków kulturowych (wraz z otoczeniem);
- adaptacja budynków, budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym wraz z otoczeniem w celu nadania lub rozwinięcia ich funkcji kulturalnych lub turystycznych;
- odbudowa, budowa, remont i wyposażenie obiektów dziedzictwa naturalnego wraz z wyposażeniem oraz budowa lub remont towarzyszącej infrastruktury oraz zagospodarowanie terenów wokół obiektów dziedzictwa naturalnego;
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych wraz z małą architekturą i infrastrukturą towarzyszącą w ramach układów urbanistycznych wpisanych do ewidencji lub rejestru zabytków – typ projektu po raz pierwszy planowany do realizacji w latach 2021-2027;
- ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków – typ projektu po raz pierwszy planowany do realizacji w latach 2021-2027;

·WSPIERANIE ROZWOJU TURYSTYKI W KONTEKŚCIE POTENCJAŁÓW ENDOGENICZNYCH (w tym):

- tworzenie, rozwój i udostępnianie oraz promocja parków kulturowych i szlaków kulturowych - typ projektu po raz pierwszy planowany do realizacji w latach 2021-2027;
- tworzenie i marketing regionalnych i lokalnych marek oraz sieciowych produktów turystycznych – typ projektu po raz pierwszy planowany do realizacji w latach 2021-2027;
- promocja dziedzictwa kulturowego i walorów środowiskowych regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych;

·ODNOWA WSI (mała rewitalizacja) (Miasta poniżej 5 tys. mieszkańców oraz obszary wiejskie).

- projekty zachowujące walory architektoniczno-krajobrazowe i kulturowe miasteczek i wsi (np. kapliczki przydrożne, zabytkowe nekropolie);

- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych wraz z małą architekturą i infrastrukturą towarzyszącą w ramach układów urbanistycznych lub ruralistycznych wpisanych do ewidencji lub rejestru zabytków.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bydgoskiego na lata 2021-2024

Uchwałą nr 148/XV/20 z dnia 4 listopada 2020 r. Rada Powiatu Bydgoskiego przyjęła Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bydgoskiego na lata 2021-2024. Jest to dokument o charakterze strategicznym, który ma służyć podejmowaniu działań dotyczących inicjowaniu i koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków. W niniejszym dokumencie wskazano, iż w ewidencji zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego znajduje się ok. 91 zabytków z terenu Gminy Białe Błota. Jedynie 2 gminy z terenu powiatu posiadają mniej zabytków (spośród wszystkich 8 z terenu powiatu). W Programie wyszczególniono najbardziej wartościowe zabytki z terenu powiatu – żaden z terenu Gminy Białe Błota nie został przedstawiony. Opracowano analizę SWOT, a na jej podstawie założenia programowe, w tym 3 główne cele:

1. Ochrona krajobrazu kulturowego powiatu;
2. Zarządzanie dziedzictwem kulturowym powiatu;
3. Promocja walorów dziedzictwa kulturowego.

Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023

Uchwałą nr 173/XXII/16 z dnia 24 listopada 2016 r. Rada Powiatu Bydgoskiego przyjęła Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. Jest to strategiczny dokument jednostki samorządu terytorialnego, wskazujący na wyzwania rozwojowe Powiatu Bydgoskiego w najbliższych sześciu latach. Składa się z 6. rozdziałów, w tym rozdział 2 – czynniki wpływające na rozwój Powiatu Bydgoskiego. W jego ramach wskazano podrozdział 2.10 Kultura i turystyka, gdzie zwrócono uwagę, że na terenie powiatu znajduje się cały szereg wartościowych kulturowo obiektów i zespołów obiektów, z których 59 wpisanych jest do rejestru zabytków. Zaliczyć do nich należy m.in. obiekty sakralne, cmentarze, dwory, pałace, parki, domy mieszkalne, budynki przemysłowe i gospodarcze. Obiekty te reprezentują duże zróżnicowanie co do klasy, okresu powstania i charakteru. Wymieniono najciekawsze zabytki położone na terenie powiatu bydgoskiego (nie uwzględniono zabytków z terenu Gminy Białe Błota). Powiat bydgoski może pochwalić się dwoma produktami tradycyjnymi znajdującymi się na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Są to lody koronowskie i powidła śliwkowe z Doliny Dolnej Wisły. Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego budowany jest turystyczny szlak kulturowy pn. Gęsinowy Szlak Kulinaryny, którego celem jest podtrzymanie na terenie województwa staropolskiej tradycji serwowania i spożywania gęsiny. Określono wizję powiatu, którym będzie Powiat: „zintegrowany wewnętrznie i zewnętrznie, zapewniający mieszkańcom wysokiej jakości usługi publiczne spełniające ich oczekiwania, będący liderem w podstawowych obszarach współpracy z samorządami i organizacjami pozarządowymi.” Z kolei główny cel realizacji Programu to: „Przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Bydgoskiego”. Wyodrębniono 4 cele strategiczne, w tym cel 4 pn. Wzmocnienie współpracy i działań JST. W jego strukturze znalazł się cel operacyjny 4.1 Zintegrowane działania na rzecz promocji turystyki, a także działanie 4.1.3 Opieka nad zabytkami powiatu, które realizowane będzie zgodnie z Powiatowym Programem Opieki nad zabytkami.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 5.1. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata **2021-2024**.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białe Błota

Uchwałą nr RGK.0007.56.2016 z dnia 23 maja 2016 roku Rada Gminy Białe Błota przyjęła Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białe Błota i jest to dokument aktualnie obowiązujący.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy stanowi podstawowy dokument planistyczny określający politykę przestrzenną gminy, dotyczy całego jej obszaru. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych i stanowią wytyczne do

podejmowanych działań w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego. Studium jest dokumentem określającym wizję rozwoju przestrzennego gminy oraz działania mające doprowadzić do realizacji tej wizji, a jego ustalenia są wprowadzane w życie poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białe Błota, składa się z następujących części:

A – wprowadzenie;

B – uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego Gminy Białe Błota;

C – kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Białe Błota;

D – uzasadnienie rozwiązań przyjętych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz syntez ustaleń studium;

E – część graficzna.

W części B wyodrębniono rozdział 5 pn. „Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”, w którym wyodrębniono podrozdziały:

5.1 Wartości kulturowe;

5.2 Wykaz obszarów i obiektów objętych ochroną konserwatorską;

5.3 Uwarunkowania wynikające z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych.

W tej części wskazano, że zespół kościoła parafialnego w miejscowości Ciele wpisany został do rejestru zabytków. Podano także strefę A – pełnej ochrony konserwatorskiej, strefę B ochrony konserwatorskiej, strefę W ochrony archeologicznej oraz wpis do ewidencji zabytków. Warto wymienić, że do strefy A zalicza się:

- Kanał Notecki (Górnonotecki) na całym swoim przebiegu wraz za pasem brzegowym, w tym: stopień wodny „Lisi Ogon”, zespół budynków mieszkalno-gospodarczych, stopień wodny „Łochowo”.
- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Kazimierza w Łochowie (dawny kościół ewangelicki z 1902 r. z pastorówką);
- zespół kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Cielu, dawny zbór ewangelicko-augsburski 1892-1893 r.;
- zespół zabudowy kościoła filialnego p.w. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej w Przyłękach (obecnie parafialnego);

W części C wyodrębniono rozdział 9 pn. „Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”, w którym wyodrębniono podrozdziały:

9.1 Cele ochrony dziedzictwa kulturowego;

9.2 Zasady ochrony konserwatorskiej;

9.3 Dobra kultury współczesnej.

Głównym celem ochrony dziedzictwa kulturowego gminy jest utrzymanie ciągłości jego rozwoju z zachowaniem różnorodności dziedzictwa historycznych przestrzeni oraz poprawa estetyki i wzbogacenie atrakcyjności fragmentów zdegradowanych i dysharmonizujących. Wyznaczono zasady ochrony konserwatorskiej w zależności od przydzielenia do danej strefy: A, B, W, WPIS do ewidencji. Wskazano także, że na terenie Gminy Białe Błota nie występują dobra kultury współczesnej przewidziane do ochrony, poza dworcem lotniczym. Ponadto w granicach gminy nie wyznacza się obszarów pomników zagłady.

Strategia Rozwoju Gminy Białe Błota na lata 2013-2025

Uchwałą nr RGK.007.128.2013 z dnia 28 listopada 2013 roku Rada Gminy Białe Błota przyjęła Strategię Rozwoju Gminy Białe Błota na lata 2013-2025. Z kolei Uchwałą nr RGK.0007.17.2014 z dnia 27 lutego 2014 rok Rada Gminy Białe Błota po raz ostatni wprowadziła zmiany w Strategii, które dotyczyły budowy świetlicy w Zielonce.

Niniejszy dokument składa się z 10. rozdziałów, w tym rozdział 3., w którym opracowano wizję i misję gminy. Wizja Gminy Białe Błota jest następująca: Białe Błota to gmina:

- bezpieczna, zadbana i przyjazna środowisku naturalnemu
- o rozwiniętej infrastrukturze technicznej i społecznej na całym terenie
- zaspokajająca na miejscu większość potrzeb swoich mieszkańców
- zintegrowana wewnętrznie i współpracująca z sąsiadami w ramach aglomeracji bydgoskiej.

Opracowano także misję, która brzmi: Jesteśmy atrakcyjną, harmonijnie rozwijającą się gminą, graniczącą z miastem Bydgoszcz. Naszą misją jest zapewnienie wszystkim mieszkańcom dogodnych warunków rozwoju, pracy i wypoczynku poprzez:

- dbałość o ład przestrzenny, społeczny i środowisko naturalne
- wysoki poziom oferty oświatowej
- atrakcyjną ofertę spędzania wolnego czasu
- stwarzanie warunków do lokowania się nowych mieszkańców i inwestorów.

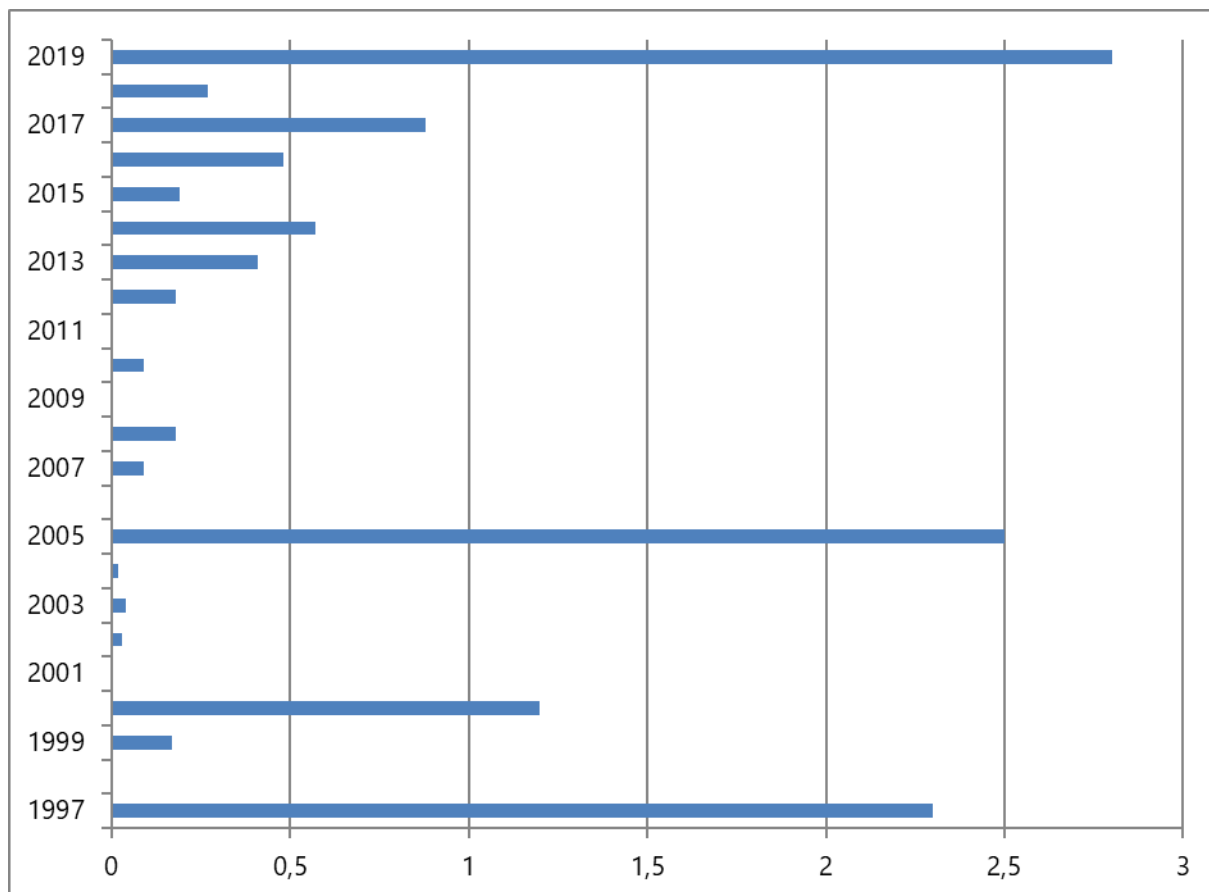
Sformułowane zostały 3 strategiczne cele rozwoju:

1. Rozwój infrastruktury technicznej – zapewnia dogodne warunki zamieszkania i inwestowania.
2. Rozwój infrastruktury i usług społecznych – zapewnia dogodne warunki rozwoju i wypoczynku.
3. Sprawne zarządzanie Gminą – zapewnia poczucie ładu i bezpieczeństwa oraz stwarza dobry klimat do prowadzenia działalności gospodarczej.

W ramach celu strategicznego nr 2 wskazano działania na potrzebę realizacji programu 3.1. Rozbudowa, remonty i doposażenie bazy lokalowej oświaty. Określono, że duża część placówek oświatowych ma potrzeby wydatkowania kwot na remonty i doposażenie szkół i przedszkoli w sposób ciągły. Zadania te nigdy się nie kończą. Podkreślono, że szkoła w Łochowie (w starej części) wymaga remontu w zakresie stropu i dachu, docieplenia elewacji, wymiany stolarki okiennej i drzwiowej, przebudowania części ścian wewnętrznych (obecnie, większość z powyższych zadań została zrealizowana). W miarę posiadanych środków finansowych, przy współudziale zewnętrznych źródeł wsparcia, planowana jest również rozbudowa Szkoły Podstawowej w Przyłękach. Budynki szkoły w Łochowie oraz szkoły w Przyłękach zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

W poniższych tabelach przedstawiono zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Białe Błota. Pierwsze dwie tabele zostały już przedstawione w poprzedniej wersji GPOnZ. Tabela 3 aktualizuje obecną sytuację. Ponadto na poniższym wykresie przedstawiono powierzchnię objęcia MPZP w poszczególnych latach. Z zestawienia wynika, że w roku 2019 uchwalono największy powierzchniowo obszar pokryty MPZP. Łączna powierzchnia MPZP wynosi 12,4 km².

Wyk. . Powierzchnia obowiązujących MPZP

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.ongeo.pl

Tabela . Zapisy dotyczące MPZP w latach 1997-2005

Lp.	MPZP Nr Uchwały	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
1	XXV/183/97 Białe Błota Ciele Lisi Ogon Zielonka	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
2	VI/24/99 Lisi Ogon	w przypadku natrafienia na obiekt archeologiczny prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
3	XXII/147/2000 Białe Błota	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
4	XXII/148/2000 Białe Błota	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
5	XXII/155/2000 Białe Błota	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
6	XXII/153/2000 Ciele	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
7	XXII/152/2000 Zielonka	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
8	XXII/159/2000 Zielonka	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
9	XXII/151/2000 Zielonka	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
10	XXII/156/2000 Kruszyn Krajeński Przyłęki	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;

	Zielonka	
11	XLII/448/2002 Białe Błota	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
12	XI/108/2003 Białe Błota	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez WKZ;
13	XXI/310/2004 Zielonka	nie ustala się zasad zabudowy i zagospodarowania terenu w zakresie dotyczącym granic i sposobów zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie;
14	XXVI/352/2005 Ciele Drzewce Kruszyn Krajeński Przyłęki Prądkie Zielonka	w przypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prowadzenia prac ziemnych, prace należy wstrzymać do czasu wykonania dokumentacji przez służby konserwacji zabytków, dla terenów w granicach strefy W ochrony konserwatorskiej zobowiązuje się inwestora do zapewnienia nadzorów archeologicznych nad pracami ziemnymi i uzgodnieniu projektu zagospodarowania działki z WKZ;

Źródło: GPOnZ 2017-2020

Tabela . Zapisy dotyczące MPZP w latach 2014-2015

UCHWAŁA Nr RGK.0007.10.2014 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 30 stycznia 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie ulicy Bukowej w miejscowości Lochowo, gmina Białe Błota.	
W granicach obszaru objętego planem nie występują obiekty i tereny chronione	
UCHWAŁA Nr RGK.0007.140.2014 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 30 października 2014 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulic Myśliwskiej i Łowieckiej w miejscowości Ciele, gmina Białe Błota.	
§ 6.1.p.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	
UCHWAŁA Nr RGK.0007.142.2014 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 30 października 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Białe Błota Północ” w miejscowości Białe Błota.	
§ 6.1.p.5 W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	
UCHWAŁA Nr RGK.0007.7.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulic Rekreacyjnej oraz Jeździeckiej w miejscowości Lisi Ogon, gmina Białe Błota.	
§ 6.1.p.5 W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	
UCHWAŁA Nr RGK.0007.54.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 28 kwietnia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren w rejonie ulic Łochowskiej i Ptasiej w miejscowości Murowaniec, gmina Białe Błota.	
§ 6.1.p.5 W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	
UCHWAŁA Nr RGK.0007.55.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 28 kwietnia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren w rejonie ulic Szkolnej i Albatrosa w miejscowości Murowaniec, gmina Białe Błota.	
§ 6.1.p.5 W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	
UCHWAŁA Nr RGK.0007.56.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 28 kwietnia 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulicy Przyrodniczej w miejscowości Przyłęki, gmina Białe Błota.	
USTALENIA OGÓLNE	

§ 6.1.p.5 W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.78.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wraz ze zmianą obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Zielone Pola w miejscowości Przylęki gmina Białe Błota.
USTALENIA OGÓLNE § 6.1.p.5 W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.79.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie ulic Białobłockiej i Osiedlowej w miejscowości Kruszyn Krajeński, gmina Białe Błota.
USTALENIA OGÓLNE § 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej: nie ustala się.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.115.2015 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 29 września 2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulicy Gwieździstej w miejscowości Przylęki, gmina Białe Błota.
USTALENIA OGÓLNE § 6.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Źródło: GPOnZ 2017-2020

Tabela . Zapisy dotyczące MPZP w latach 2016-2020

UCHWAŁA Nr RGK.0007.139.2016 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 27.12.2016 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Ku Wiatrakom i Chabrowej w miejscowości Prądky, gmina Białe Błota.
§ 6.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.140.2016 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 27.12.2016 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Biznesowej i Antoniego Przysieckiego w miejscowości Przylęki, gmina Białe Błota.
§ 6.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.25.2017 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 28.02.2017 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Osiedle w miejscowości Ciele, gmina Białe Błota.
§ 6.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.41.2017 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 28.03.2017 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Toruńskiej w miejscowości Ciele, gmina Białe Błota.
§ 6.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.71.2017 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 30.05.2017 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego części sołectw Białe Błota i Murowaniec.
§ 7.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.89.2017 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 27.06.2017 w sprawie

miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego
§ 7.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.135.2017 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 31.10.2017 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla inwestycji liniowej przebiegającej przez obręby: Murowaniec, Kruszyn Krajeński i Ciele w gminie Białe Błota.
§ 7.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.8.2018 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 11.09.2018 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Betonowej w miejscowości Białe Błota, gmina Białe Błota
§ 6.5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.82.2018 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 11.09.2018 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Długiej w miejscowości Drzewce, gmina Białe Błota
§ 6.6. 1) w części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu, wyznacza się strefę „W” ochrony archeologicznej, na obszarze strefy wszelką działalność inwestycyjną należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi; 2) w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.84.2018 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 11.09.2018 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Granitowej w miejscowości Murowaniec, gmina Białe Błota.
§ 6.6. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.85.2018 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 11.09.2018 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Leśnej w miejscowości Zielonka, gmina Białe Błota
§ 6.6. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.107.2019 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 25.06.2019 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Patrolowej i Bobrowej w miejscowości Murowaniec, gmina Białe Błota.
§ 6.6. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.129.2019 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 27.08.2019 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Jałowcowej i Antoniego Przysieckiego w miejscowości Przylęki, gmina Białe Błota
§ 6.6. 1) w części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu, znajduje się strefa ochrony konserwatorskiej „B” teren czynnego cmentarza rzymsko-katolickiego; obowiązuje utrzymanie historycznego rozplanowania i zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych (historyczne nagrobki) wraz z zachowaniem historycznej zieleni; 2) w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na obiekt, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
UCHWAŁA Nr RGK.0007.130.2019 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 27.08.2019 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Ciele Południe” w miejscowości Ciele.

§ 6.6.

1) w części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu, wyznacza się strefę „W” ochrony archeologicznej, wszelką działalność inwestycyjną na obszarze strefy należy prowadzić zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2) w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

UCHWAŁA Nr RGK.0007.153.2019 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 29.10.2019 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Lisi Ogon Południe” w miejscowości Lisi Ogon.

§ 6.6.

1) w części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu obowiązuje strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej dla Kanału Noteckiego wpisanego do ewidencji zabytków, wszelką działalność inwestycyjną na obszarze strefy należy prowadzić zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

2) w części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu obowiązuje strefa „B” ochrony konserwatorskiej dla zespołów dworsko-parkowych z pozostałościami folwarków wpisanych do ewidencji zabytków, wszelką działalność inwestycyjną na obszarze strefy należy prowadzić zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

3) w części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu, obowiązuje strefa ochrony archeologicznej „W”; wszelką działalność inwestycyjną na obszarze strefy należy prowadzić zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4) w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych na przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

UCHWAŁA Nr RGK.0007.184.2019 RADY GMINY BIAŁE BŁOTA z dnia 26.11.2019 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Kościelnej i Bluszczowej w miejscowości Ciele, gmina Białe Błota.

§ 6.6. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych lub budowlanych przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zastosować się do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Źródło: opracowanie własne

Ponadto Gmina Białe Błota jest w trakcie przyjmowania kolejnych MPZP, o czym świadczą przyjęte uchwały w sprawie przystąpienia do opracowań MPZP.

5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie gminy

Gmina Białe Błota położona jest w zachodniej części województwa kujawsko – pomorskiego, w południowo-zachodniej części powiatu bydgoskiego. Znajduje się w historycznych granicach Kujaw, jednakże pod względem etnograficznym już do nich nie należy. Zajmuje obszar 12242 ha, co stanowi ok. 8,8% powierzchni powiatu (GUS, 2021).

Ryc. . Gmina Białe Błota na tle powiatów oraz gmin województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Jednostka graniczy:

- na północy – z Gminą Sicienko (powiat bydgoski),
- na północnym-wschodzie – z Bydgoszczą,
- na południowym-wschodzie – z Gminą Nowa Wieś Wielka (powiat bydgoski),
- na południu – z Gminą Łabiszyn (powiat żniński),
- na południowym-zachodzie – z Gminą Szubin (powiat nakielski),
- na zachodzie – z Gminą Nakło (powiat nakielski).

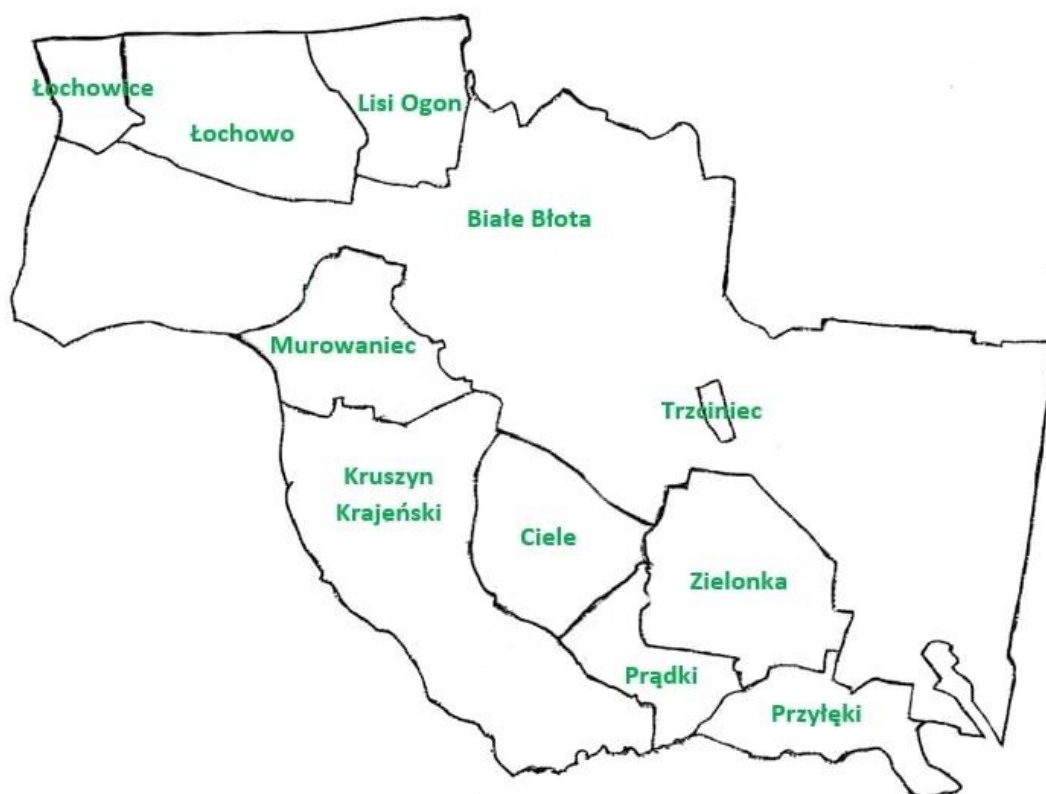

Ryc. . Gmina Białe Błota na tle gmin powiatu bydgoskiego

Wieś Białe Błota o współrzędnych geograficznych: 52.89522 (szerokość geograficzna), 18.7071 (długość geograficzna) stanowi centralne miejsce gminy, będąc jednocześnie największą miejscowością i zarazem siedzibą samorządu (www.wspolzedne-gps.pl). Białe Błota położone są w odległości ok. 7 km na południowy-zachód od centrum Bydgoszczy.

Według podziału fizyczno-geograficznego opracowanego przez Jerzego Kondrackiego Gmina Białe Błota znajduje się w prowincji Niżu Środkowopolskiego, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, makroregionu Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka oraz w końcowej klasyfikacji do mezoregionu Kotlina Toruńska.

Strukturę osadniczą Gminy Białe Błota tworzy 11 sołectw, na które składa się 14 miejscowości: Białe Błota, Ciele, Dębinek, Drzewce, Kruszyn Krajeński, Lipinki, Lisi Ogon, Łochowice, Łochowo, Murowaniec, Prądkie, Przyłęki, Trzciniec oraz Zielonka.

Ryc. . Przestrzenne rozmieszczenie sołectw w Gminie Białe Błota

Źródło: www.naszebialoblota.pl

5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza

Gmina Białe Błota przynależy do metropolii bydgoskiej, zamieszkiwana jest przez 23 206 osób, co stanowi 19,3% mieszkańców powiatu bydgoskiego (miejsce zamieszkania) wg danych GUS na 31.12.2020 r. Wg bazy danych ewidencyjnych Urzędu Gminy Białe Błota liczba ludności Gminy Białe Błota wyniosła na koniec października 2021 r. 22 541 osób. Największymi miejscowościami pod względem liczby ludności są: Białe Błota – 6 227 os. oraz Łochowo – 4 733 os. W poniższej tabeli przedstawiono liczbę osób z terenu analizowanej gminy z podziałem na miejscowości (stan na 30.09.2021 r.).

Tabela . Liczba mieszkańców Gminy Białe Błota z podziałem na miejscowości

Lp.	Miejscowość	Liczba mieszkańców
1	Białe Błota	6 227
2	Ciele	1 599
3	Drzewce	238

4	Kruszyn Krajeński	1 395
5	Lipinki	471
6	Lisi Ogon	878
7	Łochowice	887
8	Łochowo	4 733
9	Murowaniec	1 782
10	Prądk	413
11	Przyłęki	1 433
12	Trzciniec	482
13	Zielonka	2 057
Razem		22 541

Źródło: dane własne UG Białe Błota

Wskaźnik gęstości zaludnienia analizowanej jednostki wynosi 190 osób/km² i jest większy niż w powiecie bydgoskim (86 osoby/km²), oraz w województwie kujawsko-pomorskim (115 osób/km²), jak i na terenie kraju - 123 osoby/km². Oznacza to, że gęstość zaludnienia w Gminie Białe Błota jest wysoka, co związane jest z sąsiedztwem Bydgoszczy.

Obserwuje się intensywny przyrost liczby ludności. W ciągu ostatnich 25. lat liczba mieszkańców zwiększyła się o 13 tys. osób, a w ostatnich 10 latach blisko o 6 tys. (wg danych GUS). W porównaniu do 2003 r., należy stwierdzić, że liczba ludności się podwoiła. W roku 2020 odnotowano dodatni przyrost naturalny na 1000 os., który wyniósł 1,45 oraz dodatnie saldo migracji odnotowane w tym samym roku na poziomie 29,7 na 1000 os. (GUS).

Strukturę demograficzną Gminy Białe Błota tworzą osoby w wieku przedprodukcyjnym (22,3%), produkcyjnym (63,5%) oraz poprodukcyjnym (14,2%), (GUS, 2020). Obserwuje się ciągły, sukcesywny, procentowy spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym. Z kolei dużo bardziej dynamiczny jest procentowy wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Zjawisko to związane jest głównie z procesem starzenia się społeczeństwa.

Na terenie gminy udział osób bezrobotnych wyniósł z końcem 2020 r. 2,3% (GUS), co oznacza że jest to marginalny udział w ogóle osób. Pozytywnym, jest fakt, że bezrobocie na terenie gminy spada, np. w 2011 r. wynosiło ono jeszcze 5,0% (GUS).

Na terenie Gminy Białe Błota z końcem 2020 r. wg danych GUS odnotowano bardzo dużą liczbę podmiotów gospodarczych w liczbie 3 755, w tym 3 700 które należą do sektora prywatnego. Struktura sektora prywatnego składa się na osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 3 005, spółki handlowe – 323, stowarzyszenia i organizacje społeczne -43, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego - 21 oraz fundacje – 11 i spółdzielnie – 2. Wg sekcji i działów PKD 2007 najwięcej podmiotów odnotowano w sektorze G – 836 oraz F – 500. Równie dużo zaobserwowano w sekcji M – 396. Sekcja G to handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, sekcja F to budownictwo, a sekcja M to działalność profesjonalna, naukowa i techniczna. Dodatkowo należy zaznaczyć, że liczba podmiotów gospodarczych sukcesywnie rośnie, np. jeszcze w 2011 r. odnotowano 2 603 podmiotów. Pod względem klas wielkości przedsiębiorstw na terenie gminy występują 2 bardzo duże przedsiębiorstwa zatrudniające od 250 do 999 osób, 24 przedsiębiorstwa zatrudniające od 50 do 249 osób oraz 104 mniejsze przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 osób. Przeważają małe działalności, w których pracuje nie więcej jak 9 osób – 3 625.

Gmina Białe Błota jest gminą wiejską, jednak jej charakterystyka bardziej wskazuje na zabudowę miejską. Produkcję rolną prowadzą pojedyncze gospodarstwa. Z roku na rok gmina coraz bardziej przypomina dzielnicę Bydgoszczy.

Na terenie gminy znajdują się 3 turystyczne obiekty noclegowe dysponujące 133 miejscami noclegowymi (GUS, 2020).

Przez teren Gminy Białe Błota przebiegają dwie trasy kolejowe: Chorzów Batory – Tczew, Bydgoszcz – Wągrowiec. W granicach gminy znajduje się Port Lotniczy Bydgoszcz im. Ignacego Paderewskiego, który obsługuje połączenia krajowe i międzynarodowe.

5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza

Potencjał środowiska przyrodniczego wyrazić można m.in. poprzez obszary prawnie chronione, których powierzchnia na terenie Gminy Białe Błota z końcem 2020 r. wyniosła 3 798,33 ha. Zgodnie z Centralnym Rejestrem Form Ochrony Przyrody na terenie gminy występuje:

- obszar Natura 2000 – Dolina Noteci - PLH300004 – Dyrektywa siedliskowa;
- obszar Natura 2000 – Równina Szubińsko-Łabiszyńska – PLH040029 – Dyrektywa siedliskowa;
- obszar Natura 2000 – Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego – PLB300001 – Dyrektywa ptasia;
- obszar chronionego krajobrazu „Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej część wschodnia i zachodnia”;
- 22 pomniki przyrody;
- 8 użytków ekologicznych.

Lesistość gminy jest bardzo duża i wynosi 52,8% powierzchni gminy, jest to ogółem 6 612,81 ha. Grunty leśne publiczne to 6 439,80 ha, zaś grunty leśne prywatne to 173,01 ha. Zardzewienia nie są widoczne jedynie w północnej części gminy w okolicach Łochowa i Łochowic, również w części południowej gdzie występują liczne ciek wodne i rowy, a także we wschodniej części gminy gdzie występuje lotnisko.

Sieć hydrograficzną gminy tworzą liczne rowy melioracyjne zarówno w północnej, jak i południowej części gminy. Południową granicę Gminy Białe Błota wyznacza rzeka Noteć. W północnej części występuje Kanał Bydgoski biegnący wzdłuż granicy gminy. Jest to bardzo ważna droga wodna o skali ponadkrajowej. Do Kanału wpływa Struga Młyńska. Ważnym ciek wodnym jest Kanał Notecki łączący Noteć z Kanałem Bydgoskim, przebiegający przez Łochowo, Białe Błota, Murowaniec, Kruszyn Krajeński. Na nim znajdują się 4 stopnie wodne, w tym 2 z terenu Gminy Białe Błota: „Łochowo” i „Lisi Ogon” ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Na terenie gminy znajdują się także niewielkie jeziora: Jezuickie Małe o pow. 17,5 ha znajdujące się w pobliżu miejscowości Jasieniec oraz dwa mniejsze zbiorniki wodne.

W południowo-wschodniej części Gminy Białe Błota znajdują się najwyższe wzniesienia sięgające wysokości 105 m n.p.m. Średnia wysokość terenu na terenie całej gminy kształtuje się w granicach ok. 70 m n.p.m. Znaczna część gminy położona jest na terenach płasko-równinnych. Najniższe rzędne występują wzdłuż koryta Kanału Bydgoskiego – ok. 60 m n.p.m. Same Białe Błota leżą na wysokości 70 m n.p.m.

5.2.4. Zarys historii gminy

W czasach historycznych tereny dzisiejszej gminy Białe Błota pierwotnie wchodziły w skład kasztelanii nakielskiej. Na początku XIII wieku znalazły się w granicach świeżo wydzielonej kasztelanii bydgoskiej. Od momentu lokowania miasta i erygowania starostwa bydgoskiego przez Kazimierza Wielkiego, tereny gminy zabezpieczały głównie uposażenie starostów oraz stanowiły patrymonium miejskie. Silne zalesienie terenu, będącego fragmentem Puszczy Bydgoskiej, oraz mało urodzajne gleby znacząco hamowały aktywność osadniczą. Najwcześniejsze wzmianki o miejscowościach lokowanych w granicach dzisiejszej gminy pochodzą z końca XV wieku i zapewne na ten okres datować należy kształtowanie się pierwszych jednostek osadniczych. Jedną z najstarszych miejscowości na terenie gminy jest Kruszyn Krajeński, który w 1489 roku wymieniony został jako własność parafii w Ślesinie, a w następnym stuleciu uposażenie kościoła farnego w Bydgoszczy. Pod koniec XV wieku mógł również funkcjonować młyn w Łochowie, obok którego na początku XVI w. założono wzmiankowany w 1520 roku folwark. Metrykę XVI-wieczną mają również Przyłęki (1539 r.), które z biegiem czasu wchłonęły sąsiedni Dziewanów (Drzewianowo), zniszczony w czasie wojen szwedzkich i wojny północnej. Z okresu przed potopem szwedzkim znane są jeszcze miejscowości: Prądkie oraz Drzewce - własność jezuitów bydgoskich. Możliwe, że również wieś Ciele została założona w 1 połowie XVII wieku, chociaż pierwsza zachowana informacja o niej pochodzi z 1673 roku.

Potop szwedzki (1655-1660) spowodował na omawianym terenie, podobnie jak na przeważających obszarach Korony, znaczne zniszczenia i wyludnienie. Odbudowa struktur gospodarczych trwała nieprzerwanie do przełomu XVII i XVIII w. Wtedy też do Zielonki sprowadzono pierwsze cztery rodziny osadników olęderskich, z którymi kontrakt dzierżawny zawarł wójt bydgoski. Szczególnie niekorzystny wpływ na omawiany teren miała wojna północna, podczas której, jak podają powojenne lustracje, nastąpiło niemal całkowite wyludnienie ośrodków osadniczych. Po wojnie główni właściciele gruntów - bydgoska Rada Miejska i Starostwo - postanowili złagodzić powstały kryzys demograficzny i gospodarczy poprzez wzmożoną akcję osadzania na zniszczonych terenach kolejnych gospodarzy

olęderskich. Prawo olęderskie gwarantowało dzierżawcom wolność osobistą nakładając na nich jedynie obowiązek uiszczania czynszu, płacenia hiberny i pogłównego, a niekiedy również odpracowywania szarwarku. Na skutek podjętych działań powstały nowe ośrodki, formujące strukturę osadniczą czytelną w dużym stopniu do chwili obecnej. W pierwszych latach po wojnie Starostwo utworzyło dwa folwarki: Chwałę Bogu i Nową Erekcję, które przed połową XIX wieku połączyły się tworząc wieś Lisi Ogon. Całkowicie opuszczona wieś Drzewianowo, granicząca z Przyłękami, została wydzierżawiona w 1731 roku Jakubowi Braunowi. Również na majątku Starostwa erygowano wieś olęderską Łochowice, w których w 1742 roku osadzono dwóch dzierżawców: Petera Schmita i Mathiasa Hagen. Także Zielonka otrzymała w 1744 roku kontrakt osadniczy, dzięki któremu osiadło w niej czworo gospodarzy: Krystian Firchau, Jerzy Reme, Stanisław Robek, Jan Zimke. Natomiast w 1766 roku mieszkało tu trzech Holendrów: Chrystian Fermu, Piotr Breck i Gotfryd Glim. Z kolei już w 1723 roku Rada Miejska Bydgoszczy wydzierżawiła zrujnowany folwark Ciele trzem rodzinom osadniczym: Leydgierom, Breytkojom i Wegnerom. Folwark powiększono w 1743 roku o ziemie należące do folwarku Budy.

W 1730 roku ten sam właściciel wydzierżawił folwark Białą Smug dwóm rodzinom olęderskim - Dreyfom oraz Dausom. W niedalekiej odległości osadzono około 1752 roku kolejną rodzinę tworząc folwark Białe Błota a następnie, w 1772 roku, folwark Czajki. W późniejszym czasie tereny folwarków zostały połączone dając początek wsi Białe błota.

Dzisiejszy Trzciniec powstał z połączenia terenów dwóch osad wydzierżawionych olędom przez Radę Miejską: Trzcińca Starego, na który w 1764 roku zawarto kontrakt z Marianną i Hertmanem Dreyft, oraz Trzcińca Nowego, w którym osadzono w 1772 roku Katarzynę i Jędrzeja Ryjz.

Z kontraktów olęderskich korzystali również gospodarze polscy. W Prądkach na prawie olęderskim osiedlili się w 1746 roku Stanisław Buszkowicz i Ignacy Rocikowski.

W drugiej połowie XVIII wieku struktura osadnicza terenów gminy wyglądała następująco:

wsie należące do starostwa bydgoskiego: Chwała Bogu, Drzewianowo, Łochowice, Łochowo, Nowa Erekcja, Prądky, Zielonka;

wsie należące do miasta Bydgoszczy: Białe Błota, Ciele, Czajcze Błota, Trzciniec;

wsie szlacheckie: Kruszyn, Murowaniec, Przyłęki.

Największym ośrodkiem w tym czasie było Łochowo, którego powojenną odbudowę zaczęto w latach dwudziestych XVIII w. W 1765 roku we wsi mieszkało 13 rodzin olęderskich związanych kontraktem z wójtem bydgoskim Maurycym Brühlem.

Pomimo regeneracji i zagęszczenia sieci osadniczej u schyłku epoki nowożytnej tereny gminy zamieszkiwała niewielka ilość osób. Na jedną miejscowość przypadały najczęściej pojedyncze rodziny głównych dzierżawców oraz związani z nimi komornicy.

Intensywny rozwój terenów wiejskich przypada na okres preindustrialny i wiąże się z budową, ukończonego w 1774 roku, Kanału Bydgoskiego – ważnego szlaku komunikacyjnego i transportowego łączącego Berlin z Królewcem.

W pierwszym etapie wzrost gęstości zaludnienia spowodowany był napływem robotników zatrudnionych przy pracach ziemnych i hydrotechnicznych. W drugim, przypadającym na pierwszą połowę XIX w., dominującą rolę odegrała sterowana centralnie pruska akcja kolonizacyjna, jak również charakterystyczna dla okresu industrializacji migracja ludności z odległych terenów wiejskich ku ośrodkom miejskim.

Wśród mieszkańców dominowali obywatele narodowości niemieckiej wyznania ewangelickiego (ponad 80%), drugą grupę pod względem liczebności stanowili Polacy, następnie Żydzi i potomkowie osadników holenderskich. Struktura ta uległa zmianie dopiero w okresie 20-lecia międzywojennego, w wyniku zastępowania emigrującej ludności niemieckiej Polakami. Proporcje wyznaniowe były przyczyną nieutworzenia na omawianym obszarze parafii katolickiej. Katolicy obsługiwani byli przez parafię bydgoską. Na terenie gminy funkcjonowały parafie ewangelickie: powołana już w 1 połowie XIX w. w Łochowie - filia parafii ewangelickiej w Bydgoszczy i utworzona w 1867 gmina ewangelicka w Cielu, obejmująca wsie: Ciele, Białe Błota, Kruszyn, Lipniki, Murowaniec, Prądky i Zielonkę. Prócz tego w latach 80. XIX w. w Kruszynie otwarto ewangelicką salę modlitwy, a w 1915 roku w Przyłękach wzniesiono kolejny budynek zboru. Także tutaj w latach 1915-16 staraniem ks. Edwarda Beckera wzniesiono kaplicę katolicką.

W poszczególnych miejscowościach uruchamiano szkoły elementarne: w 1850 roku jednoizbową szkołę w Łochowie (rozbudowaną w 1906 r.), przed 1860 r. w Cielu i Przyłękach, a na początku XX w. w Białych Błotach i Łochowicach.

W ostatniej ćwierci XIX wieku rozbudowie uległa infrastruktura komunikacyjna. W latach 1878-82 przekształcono dotychczasowy rów zasilający wody Kanału Bydgoskiego w żeglowny Kanał Górnonotecki prowadzący do Jeziora Gopło. Pierwszą linią kolejową poprowadzoną przez teren gminy była oddana w 1872 trasa Bydgoszcz-Inowrocław (odcinek późniejszej magistrali węglowej) ze stacją w Trzcińcu. Komunikację ze Żninem, i dalej z Poznaniem, umożliwiła oddana w 1895 r. (rozbudowana w 1906 r.) linia Bydgoszcz-Żnin ze stacją w Jasieńcu Białych Błót.

Koniec XIX wieku był również początkiem uprzemysłowienia terenów podmiejskich. Nieopodal Kanału Bydgoskiego, w roku 1877, uruchomiono fabrykę cementu wapniowego Bromberger Cementkalkfabrik Waldemar Jenisch KG. Natomiast w 1897 roku w Białych Błotach, przy nowododanej linii kolejowej, otwarto fabrykę wyrobów betonowych, będącą filią zakładów Windschild & Langelott.

U zarania niepodległości, zimą 1919 roku, przez tereny gminy przeszły kierujące się ku Bydgoszczy oddziały powstańców wielkopolskich. W okolicach Przyłęk i Murowańca doszło wówczas do licznych potyczek z oddziałami Grenzschutzu.

Po odzyskaniu niepodległości, 20 stycznia 1920 roku, tereny gminy, obok innych tzw. obszarów dworskich, zostały włączone do powiatu bydgoskiego, następnie zaś jako jedna z gmin zbiorowych weszły w skład gminy Bydgoszcz-Wieś. Po reformie 1934 roku weszły w skład zbiorczej gminy Bydgoszcz.

W okresie II Rzeczypospolitej duże grupy mieszkańców narodowości niemieckiej opuściła granice Polski. Na opuszczonych terenach stopniowo zaczęła osiadać ludność polska. Proces ten w znacznym stopniu zmienił stosunki narodowościowe, chociaż w dalszym ciągu ilość mieszkańców pochodzenia niemieckiego przekraczała 50%. Silnymi ośrodkami osadnictwa niemieckiego było zwłaszcza Łochowo i Ciele, w których funkcjonowały niemieckojęzyczne szkoły oraz parafie ewangelickie. Z uwagi na zwiększony odsetek katolików w roku 1924 erygowana została parafia Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Brzozie-Przyłękach, wydzielona z bydgoskiej parafii farnej. W skład parafii weszły miejscowości leżące na terenie obecnej gminy Białe Błota: Ciele, Prądy, Przyłęki i Zielonka.

W okresie mobilizacji poprzedzającym wybuch II wojny światowej w lasach pod Białymi Błotami stacjonował sztab 15 Dywizji Piechoty oraz formacje 16 Pułku Ułanów Wielkopolskich.

W okresie okupacji obszar gminy znalazł się w powiecie bydgoskim (niem. Landkreis Bromberg) w obwodzie urzędowym Bydgoszcz-Wieś (niem. Amtsbezirk Bromberg-Land), w skład którego wchodziły miejscowości: Białe Błota, Brzoza, Ciele Jachcice, Kruszyn, Lisi Ogon, Łochowice, Łochowo, Murowaniec, Opławiec, Osowa Góra, Prądky, Prądy, Przyłęki i Zielonka.

Po II wojnie światowej w znacznym stopniu utrzymano wcześniejszy podział administracyjny. Dopiero reforma w 1954 roku powołała do życia duże gromady wiejskie. Wsie z terenu gminy znalazły się w gromadzie Białe Błota, gromadzie Łochowo oraz częściowo w gromadzie Brzoza. Po likwidacji dwóch ostatnich (1959 i 1962 r.) Gromada Białe Błota otrzymała zasięg odpowiadający dzisiejszej gminie, której korzenie sięgają 1973 roku.[#]

Ryc. . Obecny obszar Gminy Białe Błota przedstawiony na mapie z 1924 r.

źródło: opracowanie własne na podstawie www.igrek.amzp.pl

Poniżej krótkiej charakterystyce poddano najważniejsze miejscowości, które odznaczają się zachowanym dziedzictwem materialnym. Przedstawiono historię poszczególnych miejscowości oraz dołączono ryciny, które je przedstawiają z 1940 r.

Białe Błota

W źródłach pisanych Białe Błota odnotowuje się już w 1520 r. gdzie miejscowość zapisano jako Białe Błota. W 1583 r. już jako Białe Błota stanowiła własność Kasztelanii Kruszwickiej. XVI – wieczne datowania mogą świadczyć o powiązaniach z bydgoskim Zamkiem, Kasztelaną, Radą Miejską oraz zakonami. W latach 80. XIX w. w Białych Błotach znajdował się folwark we własności Marie Klenitz. Majątek liczył w 1884 r. 226 ha, administrował nim Wilhelm Miller. W 1910 r. właścicielem założenia był Wilhelm Dilgera. Dwa lata później zaczęła się parcelacja dóbr na rzecz osadników niemieckich. Po I wojnie światowej własność została przekazana Skarbowi Państwa i sprzedana osadnikom z Małopolski. Po II wojnie światowej pierwotne założenie uległo wielokrotnym przebudowom.

W Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego z 1880 roku widnieje adnotacja, iż Białe Błota znajduje się w powiecie bydgoskim i liczy 27 domów, 187 mieszkańców, w tym 185 ewangelików i 2 katolików. Odnotowano również 51 analfabetów. Obecnie Białe Błota wykazują dużą dynamikę rozwoju. Miejscowość wykazuje charakter osady miejskiej. Znajdują się tu duże zakłady pracy, szkoła podstawowa, ośrodek zdrowia, dobrze rozwinięta sieć handlowa i usługowa.

Inne nazwy miejscowości: *Bialoblott*, *Weißfelde*. We wsi znajdują się 3 zabytki architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 7 stanowisk archeologicznych.

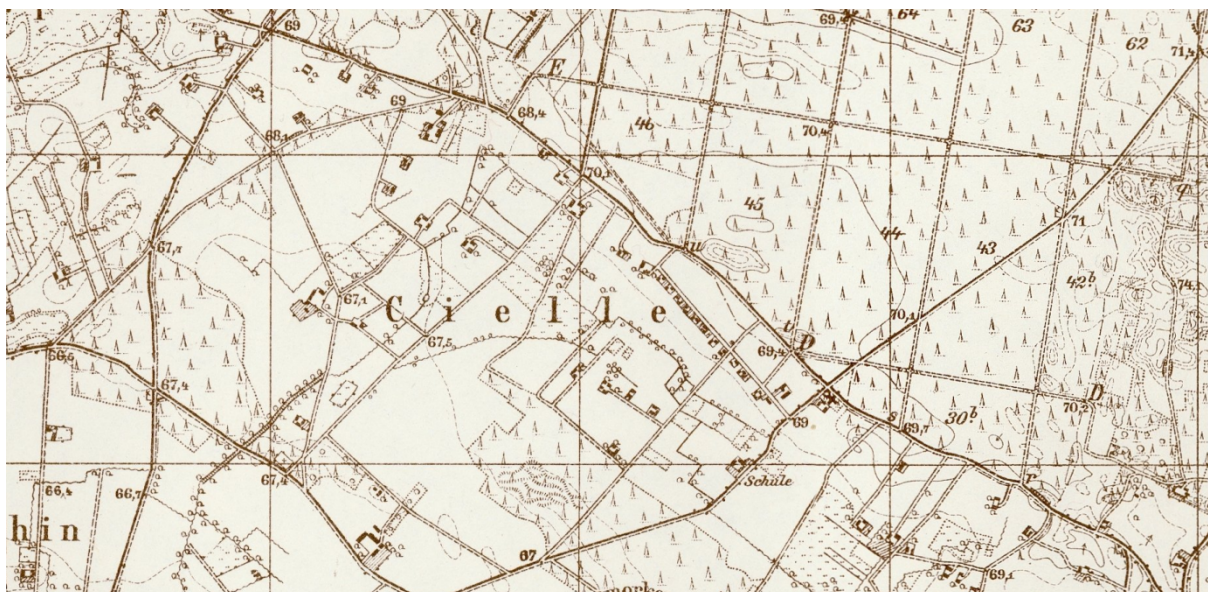
Ryc. . Białe Błota 1940 r.

źródło: Messtischblatt, godło 2973

Ciele

Pierwsze wzmianki o miejscowości Ciele sięgają XVIII wieku roku, kiedy to ludność napływowa wyznania ewangelickiego zasiedliła te tereny. W tym okresie ludność wyznania ewangelickiego stanowiła blisko 95 proc. mieszkańców obszaru obecnego sołectwa Ciele. W 1867 roku ze względu na dużą liczbę ludności wyznania ewangelickiego w Cielu utworzono nową gminę ewangelicko-augsburską. Swoim zasięgiem objęła następujące wsie: Ciele, Białe Błota, Kruszyn, Lipniki, Murowaniec, Prądk i Zielonkę. W latach 1880-1881 wybudowano w Cielu pastorówkę wraz z przyległymi budynkami gospodarczymi. Obecnie mieści się w niej plebania. W roku 1892 przystąpiono do budowy zboru. Budowę świątyni ukończono w 1893 roku, dnia 20 grudnia 1893 roku, pod przewodnictwem generalnego superintendenta Johanna Hesekeiela z Poznania, odbyła się uroczystość oddania ukończonej świątyni. Zakończenie II wojny światowej, a co za tym idzie zmiana układu narodowościowo-wyznaniowego, spowodowało opustoszenie zboru w Cielu. Opuszczone przez Niemców wyznania ewangelickiego ziemie zostały zamieszkane przez Polaków. Dekretem księdza kardynała, Augusta Hlonda, z 24 sierpnia 1946 roku erygowano nową parafię. W październiku tegoż roku dawny zbor w Cielu zaczął pełnić funkcję rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej.[#]

Inne nazwy miejscowości: *Cielle*, *Schellen*. We wsi znajduje się 6 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 34 stanowiska archeologiczne.

Ryc. . Ciele w 1940 r.

Lisi Ogon

W skład obecnej wsi Lisi Ogon wchodziło aż 5 dawnych jednostek osadniczych: Chwała Bogu, Nowa Erekcja (Żalsięboże), Gronów (Czersko Kraińskie), Lisiogon i Karolewo. Najstarszymi były Chwała Bogu i Nowa Erekcja przemianowana potem na Żal się Boże, które wymienione zostały w inwentarzu wójtostwa bydgoskiego z 1744. Dla Chwały Bogu w 1750, a dla Nowej Erekcji w 1752 wójt bydgoski Henryk Bruhl założył powtórne kontrakty osadnicze. Na mapie z 1774 na miejscu gdzie istniał późniejszy Lisiogon zaznaczono wieś o nazwie Töflerd. Najprawdopodobniej u jego genezy leżała budowa kanału bydgoskiego. Na przełomie XVIII i XIX w. pojawia się po raz pierwszy Karolewo, a nazwa Nowej Erekcji zostaje zmieniona na Żalsięboże choć pierwotne określenie stosowane jest jeszcze w spisie z 1885 r. O folwarku Gronów, którego właścicielem było miasto Bydgoszcz dowiadujemy się po raz pierwszy ze spisu miejscowości z 1833 r. Według spisu z 1860 r. osada Chwała Bogu stworzona jest z 3 folwarków (Chwała Bogu, Karolewo, Gronów), Nowa Erekcja posiada status wsi. W 1892 r. powstała nowa wieś o nazwie Lisiogon (Fuchsschwanz), utworzona z połączenia Lisiegoogona, Chwały Bogu, Karolewa, Gronowa i Nowej Erekcji. Kolejna zmiana nazwy następuje w 1911 r. na Steinholtz. Z uwagi na to, że Gronów od przynajmniej 1907 r. jest gospodarstwem liczącym 91 ha to jego właściciel notowany jest w księdze majątków ziemskich. A był nim Georg von Ziehlberg. W 1913 r. pojawia się jeszcze jeden właściciel Emil Schmidt. Kolejnym musiał być Willi Stempel, który w 1919 odsprzedał majątek Henrykowi Sienkiewiczowi, kuzynowi słynnego pisarza. W okresie międzywojennym Gronów nazywany jest Czerskiem Kraińskim (na Czersko Kraińskie przemianowany zostanie w 1955). Pomijając okres okupacji ostatnia zmiany nazwy na współczesną Lisi Ogon nastąpiła w 1972. Do 1895 ewangelicy z Lisiegoogona podlegali pod parafię w Bydgoszczy, a od 1895 przeniesiono ich do nowo utworzonej parafii ewangelickiej w Łochowie. W 1921 ewangelicy liczyli 59% mieszkańców. Pierwotny Lisiogon rozciągał się wzdłuż ulicy Łowiskowej. Chwała Bogu i Karolewo to zabudowania ulicy Wyczynowej, Gminnej i Polnej, Gronów to sadzba przy Dworskiej, a Nowa Erekcja zlokalizowana była tam gdzie Spacerowa zakręca ku Przyjaznej. #

Jednym z zachowanych częściowo folwarków jest folwark wybudowany w 1928 r. Jego właścicielem był Heinrich Schmidt – niemiecki kolonista. Folwark pozostawał w rękach niemieckich do 1945 r. Następnie został upaństwowiony i oddany w zarząd PGR. Obecnie jest to miejsce opustoszałe, bez stałej opieki. W wyniku licznych remontów i przybudów – część przedwojennych budynków gospodarczych zatraciła swoje pierwotne walory.

W 1880 r. w północno-zachodniej części wsi wybudowano służbę na Kanale Noteckim.

Inne nazwy miejscowości: *Fuchsschwanz*, *Steinholtz*. We wsi znajduje się 10 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 18 stanowisk archeologicznych.

Ryc. . Lisi Ogon w 1940 r.

źródło: Messtischblatt, godło 2873

Łochowo

Nazwa miejscowości może pochodzić od słowa „locha”, co oznaczałoby hodowlę trzody chlewnej w przeszłości lub słowa „lochynia”, tj. nazwa ludowa borówki bagiennej.

Pierwsze wzmianki o Łochowie pochodzą z 1713 roku. W 1717 r. mieszka tu pięciu chałupników, którzy zajmują się rolnictwem i stryżeniem owiec. Za prace otrzymują beczkę piwa i wierteł żyta. W 1753 roku Łochowo ma folwark i karczmę, do której należy siedem włók żyta. W roku 1765 mieszka tu już trzynastu gospodarzy. W latach 1766 - 1767 pojawiają się pierwsze notatki z nazwiskami gospodarzy, którzy prawem przywilejów otrzymali ziemie w użytkowanie na 50 lat. Pierwsze wzmianki o Wojciechu Łochowskim od którego wieś wzięła imię pochodzą z około 1625 r. Był on rajcą Bydgoszczy, a w 1640 r. został jej burmistrzem. Pośmiertne szczątki Łochowskiego spoczywają w bydgoskiej Farze, a wybudowany w 1651 roku nagrobek wskazuje datę śmierci wielkiego Bydgoszczanina, dobrego włodarza miasta i jego pierwszego kronikarza. W 1901 r. w Łochowie zaczęła funkcjonować szkoła, która istnieje i funkcjonuje nadal jako Zespół Szkół im. Jana Pawła II. W maju 1924 roku powstała Ochotnicza Straż Pożarna, którą w czasie okupacji prowadzili Niemcy, natomiast w akcjach gaśniczych brali udział Polacy. OSP po wyzwoleniu wznowiła swoją działalność. W dniu 1 stycznia 1955 roku, w Łochowie powstała Gminna Rada Narodowa. W tym samym roku powstało Kółko Rolnicze i Biblioteka Publiczna. 2 grudnia 1981 roku założono, istniejący do dziś, Klub Seniora im. Marii Konopnickiej.[#]

Inne nazwy miejscowości: *Lochau*, *Lochowo*. We wsi znajduje się 17 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 10 stanowisk archeologicznych.

Ryc. . Łochowo w 1940 r.

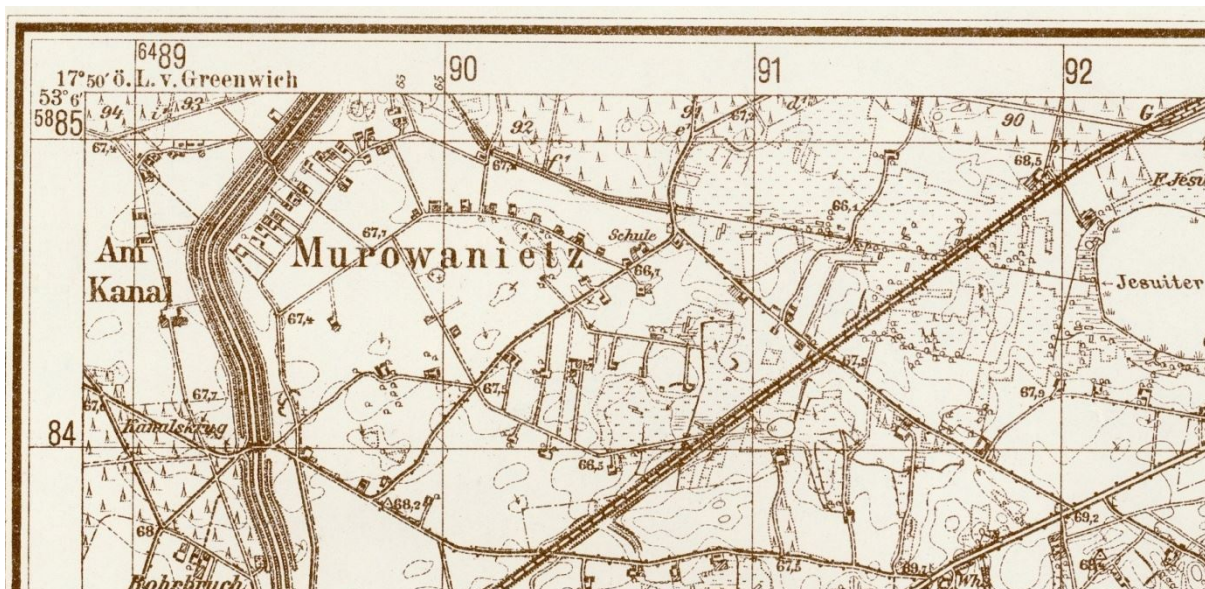
źródło: Messtischblatt, godło 2873

Murowaniec

Najstarsze informacje o istnieniu Murowańca (w świetle opracowań historycznych) znaleźć można w fotokopii dokumentów Archiwum Głównego Ojców Jezuitów w Rzymie przechowywanych w Archiwum Ojców Jezuitów w Krakowie. Na ich podstawie wiadomo, że w końcu XVII wieku (po 1682 r.) Murowaniec został nabyty przez Jezuitów. Niestety w artykule o dziejach bydgoskiego kolegium jezuickiego nie podano, od kogo zakonnicy kupili istniejący już wówczas Murowaniec. Najprawdopodobniej transakcję zawiązano z miastem Bydgoszcz. Folwark Murowaniec produkował żywność na potrzeby zakonników. Zaraza z 1708 roku, a przede wszystkim III wojna północna i wojna o sukcesję 1733-1736 nie oszczędziły Murowańca ani innych folwarków wchodzących w skład

uposażenia Jezuitów. Murowaniec (Moxwance wg mapy z 1774 r.) pozostał dobrem kościelnym aż do kasaty zakonu w 1780 roku. Co prawda zakon został rozwiązany przez papieża Klemansa XIV już w 1773 roku, ale król Prus Fryderyk II Wielki nie uznał papieskiego brewe i kasata nastąpiła z woli tego króla kilka lat później. Oznaczało to, że Murowaniec stał się królewską zarządaną przez bydgoski urząd domenalny. Według spisu z 1789 roku (Morowaniec) była to wieś emfiteutyczna składająca się z zaledwie 3 domów. Późniejsze spisy statystyczne z I połowy XIX wieku wymieniają Murowaniec jako trój-domowy folwark. W 1833 roku mieszkało tu 43 ewangelików i 7 katolików. Dzierżawcą, a później właścicielem folwarku był niejaki Johann Gottlieb Radke (Radtke) związany z Murowańcem przynajmniej od 1834 roku. Zasiadał w poznańskim sejmiku prowincjonalnym reprezentując stan nieszlachecki i znał zarówno prezydenta Rejencji Bydgoskiej, Carla von Wissmanna, jak również samego nadprezydenta Prowincji Poznańskiej, Eduarda von Flottwella. Nie uchroniło go to jednak przed przymusową licytacją najwyraźniej zadłużonego folwarku w 1854 roku. Spis z 1860 roku informuje, że oprócz folwarku, którego właścicielem był wówczas niejaki Wachter, istnieje także osada wiejska Kolonia Murowaniec Colonie Murowaniec (wraz z Rowcem (Kanalgarten)). Folwark nadal liczy 3 domy i mieszkało w nim 32 mieszkańców. Tymczasem kolonia liczyła 19 domów i 281 mieszkańców (169 ewangelików i 112 katolików). Trudno określić na podstawie dostępnych opracowań, w którym roku nastąpiło powstanie osady wiejskiej. Musiało się to stać w latach 1846-1860. Ostatnia natrafiona wzmianka o folwarku pochodzi z 1865 roku. Spis z 1871 roku wymienia wyłącznie wieś Murowaniec (Murowanitz wraz z Rowcem) z 409 mieszkańcami, zatem folwark musiał zostać w latach 1865-1871 rozparcelowany. Ewangelicy liczą w 1871 roku 44% wszystkich mieszkańców i nigdy już nie będą stanowić większości. Począwszy od 1866 roku należeli do parafii ewangelickiej w Cielu, przedtem do parafii ewangelickiej w Bydgoszczy. Szkoła dla ewangelików i katolików z Murowańca znajdowała się w 1860 roku w Kruszynie Krajeńskim.[#]

Inne nazwy miejscowości: *Murnitz*, *Murowanietz*. We wsi znajdują się 3 zabytki architektury i budownictwa ujęte w GEZ oraz 13 stanowisk archeologicznych.

Ryc. . Murowaniec w 1940 r.
źródło: Messtischblatt, godło 2873

Przylęki

Nazwa miejscowości pochodzi od słów „przy łęku”, tj. skrócie niziny nadrzecznej, moczarowej.

Najstarsza wzmianka o Przylękach pochodzi z 1539 roku. Był to majątek prywatny. Właścicielami Przylęk od przynajmniej 1789 r. do co najmniej 1807 r. byli Przysieccy. W XVII w. wspomina się Antoniego Przysieckiego. Spis statystyczny z 1819 r. określa Przylęki jako majątek i wieś, do którego należał również folwark Ostrów i folwark Górki. O ile w Przylękach jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku większość mieszkańców była wyznania katolickiego, o tyle w Górkach i Ostrowiu dominowali ewangelicy. Ilość katolickich mieszkańców stopniowo spada z 57% w 1833 r. do 35% w 1910 r. Co ciekawe ten ostatni spis podaje dość spory odsetek katolików niemieckich - 30% z 35% w ogóle. Najprawdopodobniej byli to ziemczeni Polacy. Do 1924 r. właściwą parafią dla katolików z Przylęk była bydgoska fara. Wg doniesień prasowych, pierwsze nabożeństwa miały miejsce już w marcu 1914 r.

w miejscowej szkole. Proboszcz fary, ks. Becker prowadził liturgię po niemiecku i polsku, kazania zaś głosił po niemiecku. W 1937 oddano do użytku kościół w Brzozie, a kaplica w Przylękach stała się filialem. Dopiero w 2009 r. kaplica została wyniesiona do rangi samodzielnej parafii p.w. Wniebowzięcia NMP.[#]

W 1865 roku wieś zamieszkiwało 365 osób w 45 domach. Na terenie wsi odkryto liczne znaleziska archeologiczne z czasu neolitu.[#]

Inne nazwy miejscowości: *Netzort*. We wsi znajduje się 10 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 16 stanowisk archeologicznych.

Ryc. . Przylęki w 1940 r.

źródło: Messtischblatt, godło 2973

Trzciniec

Nazwa miejscowości związana jest z podmokłymi terenami okalanymi trzcinami. Trzciniec składał się z dwóch odrębnych miejscowości Trzciniec Stary i Nowy. Początek istnienia Trzcinca Starego przypada na rok 1764, gdy bydgoska rada miejska wydzierżawiła na prawie olęderskim na okres 40 lat grunt Mariannie i Hertmanowi Dreyftom. Trzciniec Nowy powstał kilka lat później, gdy w 1772 bydgoska rada miejska wydzierżawiła Katarzynie i Jędrzejowi Ryjzom na okres 40 lat na prawie olęderskim rolę pustą z zaroślami. Dziewiętnastowieczne spisy określają oba folwarczki Alt Rohrbruch i Neu Rohrbruch mianem etablissement, a więc siedlisk nie posiadających niezależnej administracyjnej osobowości prawnej choć posiadających własną nazwę (nie mylić z prywatnymi przedsiębiorstwami rozrywkowo-rekreacyjnymi). W świetle dostępnych spisów statystycznych i map oby dwie osady funkcjonują jako oddzielne jeszcze w 1885 r., na mapie z 1896 r. nazwy jeszcze zostają zachowane, lecz przynajmniej Stary Trzciniec włączono w obszar Białych Błót. Na mapie z 1911 r. nie ma już Starego Trzcinca wymienionego nawet z nazwy, a Nowy Trzciniec nazwany jako Rohrbruch to stacja kolejowa i leśniczówka. Zarówno Stary, jak i Nowy Trzciniec zamieszkałe były w znakomitej większości przez ewangelików - najstarsze dane z 1818 r., najnowsze z 1885 r. (łącznie 40 ewangelików na 41 mieszkańców). Po odzyskaniu niepodległości, a może jeszcze szybciej doszło do radykalnej zmiany. Według spisu z 1921 r., Trzciniec - na obszarze tego dzisiejszego - zamieszkiwało jedynie 9 ewangelików na 85 mieszkańców. Od 1866 ich macierzysta parafia mieściła się w Cielu, a szkoła ewangelicka w Zielonce (przynajmniej od 1860 r.).[#]

Inne nazwy miejscowości: *Rohrbruch* We wsi znajduje się 13 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ, brak stanowisk archeologicznych.

Ryc. . Trzciniec w 1940 r.

źródło: Messtischblatt, godło 2973

Zielonka

Pochodzenie miejscowości związane jest z roślinnością rosnącą na łąkach.

Pierwsze wzmianki o Zielonce pochodzą z 1712 roku. Według ówczesnej wizji starostwa i wójtostwa bydgoskiego w Zielonce mieszkało 4 olęderskich gospodarzy jednak nie byli oni w stanie siać, a tym samym zapłacić czynsz. O tym, że sytuacja spowodowana wojną północną była dramatyczna przekonano się rok później. W 1713 r. Zielonka zapisana była jako deserta, a więc wieś opuszczona. Następne dekady zmieniły sytuację. Według lustracji z 1744 r. znów mieszkało tu 4 gospodarzy na podstawie kontraktu olęderskiego zawartego na 10 lat z wójtem bydgoskim Henrykiem Baudissonem. Następny kontrakt spisano w 1756 r. z wójtem Henrykiem Bruhlem. Wtedy to trójka olędrów (Breck, Ferau i Glim) podpisała go na 50 lat. W 1818 wieś liczyła 9 domów i 66 mieszkańców, a w 1846 już 15 domów i 105 mieszkańców. Zdecydowana większość była wyznania ewangelickiego. Według danych z 1860 r. aż 93% to protestanci. Istniała już wtedy szkoła ewangelicka. Zgodnie z podziałem parafialnym ewangelicy podlegali od 1866 r. pod parafię ewangelicką w Cielu, a przedtem pod Bydgoszcz. Jeszcze w 1921 r. roku mieszkało tu 86% protestantów. Odtąd jednak sytuacja wyznaniowo-narodowościowa zaczęła się zmieniać i według danych z 1938 r. Niemcy stanowili 57% wszystkich mieszkańców. W okresie okupacji nazwę wsi zmieniono na Wolfshals nawiązując tym samym do nazwy sąsiedniej osady Wilcze Gardło, która przestała istnieć w I połowie lat 90. XIX wieku. Małe Wilcze Gardło wcielono do Zielonki. Po 1945 r. przyłączono także północną część Wielkiego Wilczego Gardła.

Inne nazwy miejscowości: *Zielonke*, *Wolfshals*. We wsi znajduje się 6 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 15 stanowisk archeologicznych.

Ryc. . Zielonka w 1940 r.
źródło: Messtischblatt, godło 2973

5.2.5. Krajobraz kulturowy

Zgodnie z definicją NID krajobraz kulturowy to krajobraz, w którym ogół cech naturalnych (przyrodniczych) został zdominowany przez dzieła rąk ludzkich. Wartościami krajobrazu kulturowego są jego cechy fizjonomiczne (wygląd, obraz obszaru) będące wynikiem wykorzystania warunków naturalnych do stworzenia wartości kulturowych oraz niematerialna wiedza o społeczeństwie, które ten krajobraz stworzyło. Zagrożeniami dla wartości krajobrazu kulturowego są wszelkie przekształcenia, zmieniające jego wygląd przez likwidowanie lub zniekształcenie cech stanowiących o jego wartościach. Gminy mogą go chronić poprzez utworzenie parku kulturowego lub ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Gmina Białe Błota posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których znajdują się zapisy odwołujące się do dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego, które przedstawiono w podrozdziale 5.1. Na terenie Gminy Białe Błota nie odnotowuje się parku kulturowego.

Osadnictwo i układy przestrzenne

Gmina Białe Błota wg. podziału M. Kielczewskiej-Zalewskiej na typy sieci osadnictwa wiejskiego, należy do typu osadnictwa rozproszonego, sieć o najmniejszym stopniu koncentracji – wybitna przewaga osiedli rozproszonych (rozproszenie pierwotne w pradolinach i dolinie Wisły, na obszarach sandrowych, bagnistych oraz rozproszenie wtórne powstałe w wyniku parcelacji i komasacji).

Na terenie Gminy Białe Błota występują zróżnicowane typy układów przestrzennych, które na przestrzeni lat uległy modyfikacjom. Intensyfikacja budownictwa mieszkalnego w ostatnich latach przyczyniła się do trwałego zatarcia pierwotnych układów. Pewne cechy pierwotnych założeń można rozpoznać w Łochowie wzdłuż ul. Nakielskiej i Bydgoskiej oraz w Przyłękach przy ul. Zabytkowej. Na podstawie obecnych kształtów wsi, w zdecydowanej większości niezwykle trudno rozpoznać założenia, które wcześniej występowały we wsiach na terenie Gminy Białe Błota. Obecnie większość miejscowości przyjmuje charakter wielodrożnicy lub zabudowy rozproszonej, jednorodzinnej z niewielkim budynkiem gospodarczym (lub bez). Trzciniec, jako jedna z nielicznych wsi na terenie gminy zachowała swój pierwotny, zwarty układ, wyodrębniony z końcem XIX w., kiedy powstała zabudowa kolejowa. Poniżej przedstawiono wsie Gminy Białe Błota, do których dopasowano podstawowe typy układów przestrzennych odnosząc się do roku 1940:

Białe Błota – zabudowa rozproszona wraz z niewielkim folwarkiem;

Ciele – główna część wsi w formie rzędówki. W części południowej folwark, zaś pozostała część wsi z zabudową rozproszoną;

Drzewce – zabudowa rozproszona;

Jasieniec Stacja – niewielka miejscowość ze zwartą zabudową skoncentrowaną wokół zabudowań kolejowych;

Kruszyn Krajeński – w 1940 r. jako Kruszyń Niemiecki oraz w północnej części Lindendorf. Obie wsie z zabudową rozproszoną.

Lisi Ogon – wieś folwarczna;

Łochowice – rzędówka w części południowej oraz rzędówka w części północnej;

Łochowo – widlica w części południowej z rzędówką w części północnej;

Murowaniec - zabudowa rozproszona;

Prądkie – zabudowa rozproszona;

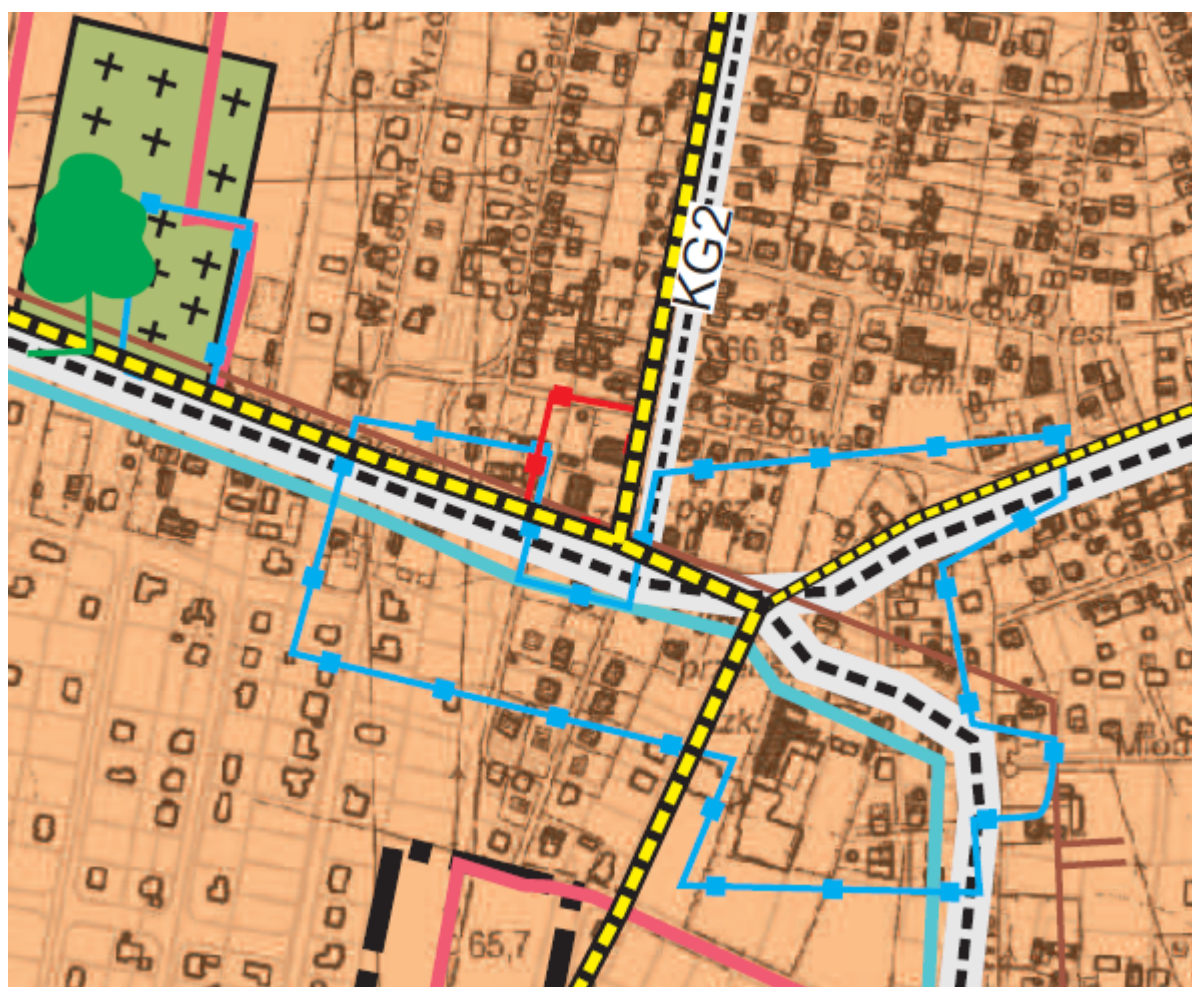
Przyłęki – obecnie składa się z kilku mniejszych miejscowości wyodrębnionych w 1940 r. (Grunwerder oraz Netzort – zabudowa zwarta, Górki oraz Neuholz – łańcuchówka).

Trzciniec – zabudowa zwarta, wraz z zabudową kolejową;

Zielonka – zabudowa rozproszona.

Układy ruralistyczne

Zgodnie ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, rdzeń wsi Łochowo stanowi układ ruralistyczny objęty ochroną konserwatorską. Poniżej przedstawiono wyrys ze Studium z zaznaczoną granicą układu. Linia niebieską zaznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „B”, zaś linią czerwoną – strefę ochrony konserwatorskiej „A”. W granicach układu znajduje się kościół parafialny wraz z budynkiem dawnej pastorówki, stara szkoła, poczta wraz z budynkiem gospodarczym, budynek mieszkalno-usługowy, piętrowy o charakterze małomiasteczkowej kamienicy, pozostałe budynki mieszkalne (Szosa Nakielska 9 i 14), a także część cmentarza (w zaznaczonych granicach dawny cmentarz ewangelicki). Dla wyżej wymienionych obiektów opracowano karty adresowe gminnej ewidencji zabytków.

Ryc. . Ruralistyczny układ Łochowa – wyrys ze Studium

Źródło: załącznik Nr 2 do Uchwały Nr RGK.0007.56.2016 Rady Gminy Białe Błota z dnia 23 maja 2016r.

5.2.6. Zabytki nieruchome

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 1, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie Gminy Białe Błota znajdują się następujące zabytki nieruchome, które znalazły się w gminnej ewidencji zabytków, będące:

- a) dziełami architektury i budownictwa,
- b) obiektami techniki,
- c) cmentarzami,
- d) parkami.

Obiekty architektury i budownictwa są licznie reprezentowane. Zaliczyć można do nich dwory, kościoły, budynki mieszkalne, budynki gospodarcze. Obiekty techniki na terenie gminy utożsamiać można z budynkami kolejowymi oraz z zespołem śluzy Łochowo i Lisi Ogon. W gminnej ewidencji zabytków znajdują się również cmentarze, w tym liczne cmentarze ewangelickie, a także rzymsko-katolickie. W gminnej ewidencji zabytków znajduje się również park przydworski w Lisim Ogonie. Powyższe formy zabytków zostały szczegółowo omówione w podrozdziale 5.4.

5.2.7. Zabytki ruchome

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 2, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Wśród zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy na uwagę zasługują elementy stanowiące wyposażenie świątyń:

Ciele - wyposażenie kościoła p.w. Matki Boskiej Bolesnej:

- witraże z 1893 r. sygnowane Ferdinand Müller, Glasmalerei, Quedlinburg;
- prospekt organowy z emporą muzyczną;
- zespół ławek dla wiernych;
- trzy dzwony żeliwne z 1927 roku.

Łochowo – wyposażenie kościoła p.w. Św. Kazimierza:

- prospekt organowy z pierwotnego wyposażenia świątyni, dotowany ok. 1900 r., sygnowany W. Sauer, Frankfur a/Oder, wraz z emporą muzyczną;
- ławki dla wiernych zachowane na i pod emporą muzyczną;
- krucyfiks z początku XX w.

Fot. . Wnętrze kościoła w Łochowie (w trakcie prac remontowych)

Źródło: fotografia własna

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej (art. 10 ust 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

5.2.8. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 3, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w następujący sposób definiuje pojęcie stanowiska archeologicznego: „Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany także stanowiskiem archeologicznym, to zwarty przestrzennie obszar w obrębie którego występują źródła archeologiczne (zabytki nieruchome i ruchome oraz inne ślady wykorzystania terenu przez człowieka) wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości.”

Ochrona stanowisk archeologicznych jest niezwykle trudna ze względu na ich specyfikę. Są one nieodnawialne, zatem każda ingerencja, np. podczas prowadzonych badań archeologicznych przyczyniają się do nieodwracalnych zmian w układzie nawarstwień. Dziedzictwo zabytków

archeologicznych obejmuje zarówno zabytki nieruchome, jak i ruchome. Dlatego też należy stosować zróżnicowaną strategię ochrony. Zabytki archeologiczne, to zabytki na pierwszy pozór niewidoczne, znajdujące się pod ziemią lub pod wodą. Dopiero przebadanie takiego stanowiska daje możliwość zdobycia wiedzy o nim, np. informacje o funkcji stanowiska, jego datowanie. Ochrona zabytków archeologicznych prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zaś zrównoważony rozwój to taki rozwój, który zaspokajając potrzeby współczesnych społeczeństw, nie będzie jednocześnie ograniczał możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń. Zakłada równoległy rozwój gospodarki, społeczeństwa i środowiska. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych in situ czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych w sytuacji gdy miejsce prowadzenia prac znajduje się w strefie ochrony archeologicznej obowiązujące są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wskazującego na ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. W sytuacji gdy na danym obszarze nie występuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wiążące są zapisy zawarte w decyzji o warunkach zabudowy.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych w sytuacji gdy miejsce prowadzenia prac nie znajduje się w strefie ochrony archeologicznej ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązuje wykonawcę (inwestora) do konkretnych zachowań w myśl art. 32. ust. 1.: Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dalej, zgodnie z ust. 5.: Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

W sytuacji gdy wykonawca nie dostosuje się do zaleceń zawartych w art. 32. ust. 1., art. 115. ust. 1 mówi o dalszych konsekwencjach: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o odkryciu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, a także nie wstrzymał wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć znaleziony przedmiot i nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

W przypadku znalezienia zabytku archeologicznego ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązuje w takiej sytuacji do konkretnego zachowania. W artykule 33. ust. 1 czytamy: Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Artykuł 35. ust. 1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jasno rozstrzyga: Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

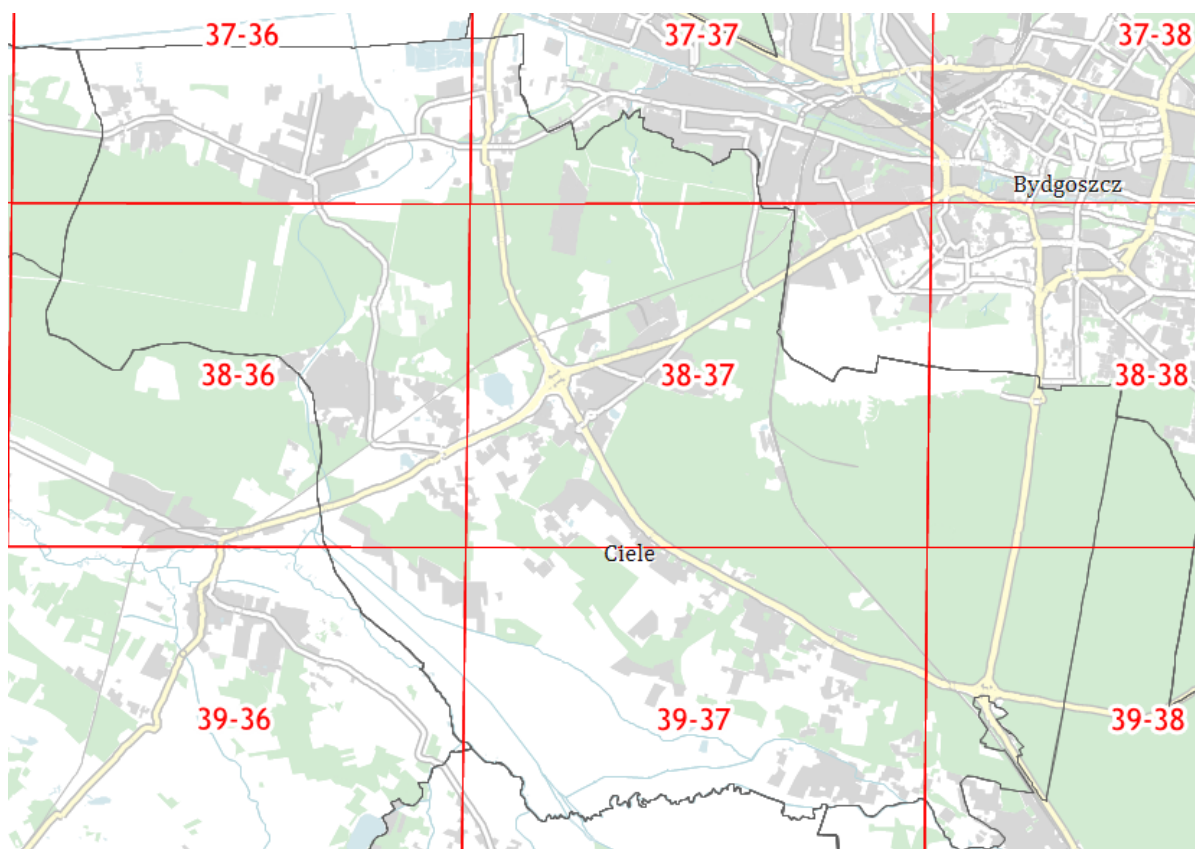
Osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda, jeżeli dopełniły one obowiązków wymienionych w ustawie (art. 34. ust. 1.).

Art.116. określa konsekwencje finansowe z niewywiązania się z art.33. ust.1.: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o przypadkowym odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, a także nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Prowadzenie badań archeologicznych zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga wcześniejszego uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Obowiązek ten, w odróżnieniu do zabytków nieruchomych i zabytków ruchomych, obejmuje nie tylko prowadzenie badań przy zabytkach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, lecz przy wszystkich obiektach spełniających definicję zabytku archeologicznego.

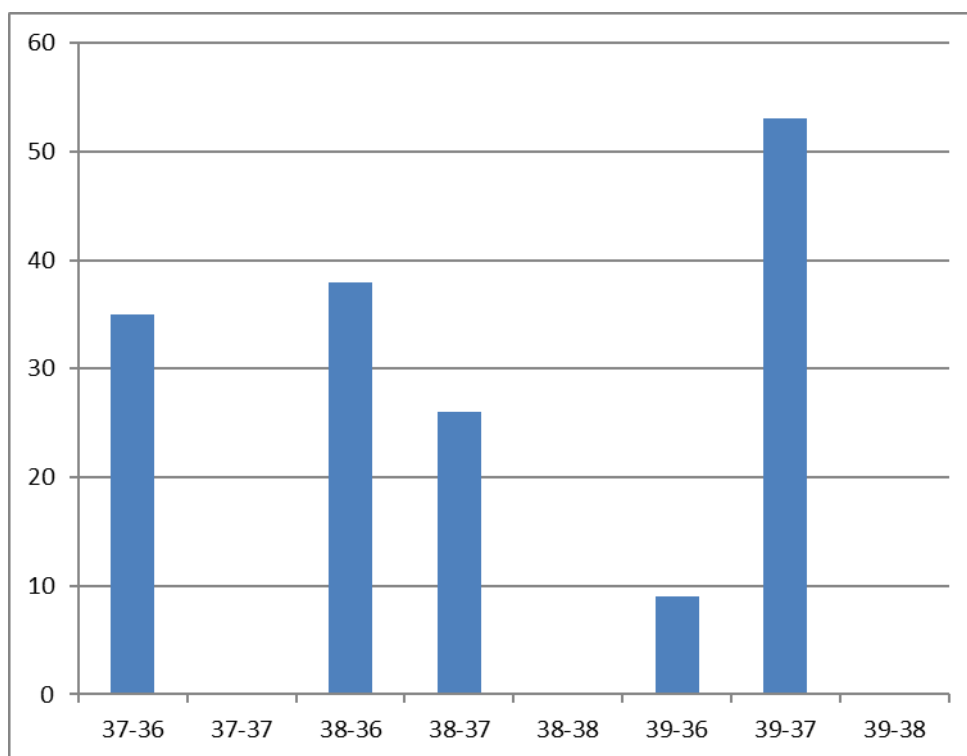
Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białe Błota, strefa „W” obejmuje tereny o rozpoznanej, na podstawie badań, zawartości ważnych relikwów archeologicznych. Na obszarze strefy dopuszcza się działalność inwestycyjną pod warunkiem przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych, których zakres określi się przy uzgadnianiu projektu budowlanego.

Na terenie Gminy Białe Błota zlokalizowano 161 stanowisk archeologicznych. Żaden nie został wpisany do rejestru zabytków. Wszystkie ujęte zostały w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Poniżej przedstawiono na rysunku obszary AZP, które znajdują się na terenie gminy. Wynika z niej, że 8 obszarów AZP nachodzi na teren Gminy Białe Błota: 37-36, 37-37, 38-36, 38-37, 38-38, 39-36, 39-37, 39-38. Należy zaznaczyć, że obszar AZP 39-36 tylko w marginalnym stopniu wkracza na teren gminy i obejmuje część Kruszyńskiego. Stanowisk archeologicznych nie odnotowano na 3 obszarach AZP znajdujących się na terenie gminy: 37-37, 38-38 oraz 39-38. Wobec powyższego, na 5 pozostałych obszarach AZP odnotowuje się stanowiska archeologiczne. Obszar AZP 38-37 w największym stopniu pokrywa obszar gminy.

Ryc. . Obszary AZP na terenie Gminy Białe Błota

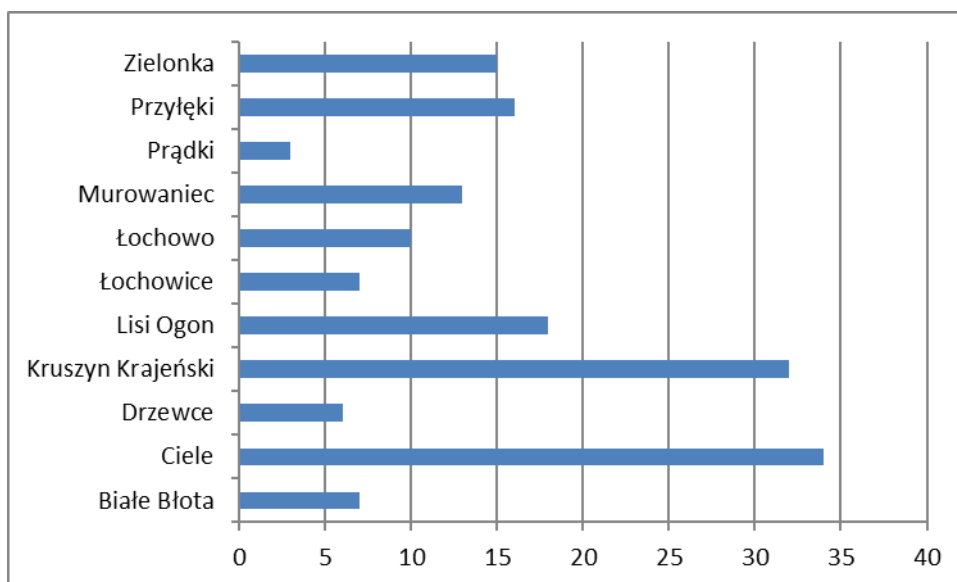
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Wyk. . Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP

Źródło: opracowanie własne na podstawie WEZ

Najwięcej stanowisk archeologicznych odnotowano na obszarze 39-37 (53), jest to prawie 1/3 wszystkich zaewidencjonowanych zabytków archeologicznych z terenu gminy. Na obszarze tym znajdują się takie wsie jak: Zielonka, Prądkki, większa część Przyłęk oraz część Kruszyna Krajeńskiego. Przez omawiany teren przepływają niewielkie ciekły wodne, w tym Górny Kanał Noteci. Dużą liczbę zabytków archeologicznych obserwuje się również na obszarach 38-36 (38) oraz 37-36 (35) i 38-37 (26). Ich najmniejsza ilość występuje na obszarze 39-36 (9). W tym miejscu należy wspomnieć, iż lokalizacje osad wiązały się z dobrą ekspozycją terenu, klimatem, dostępnością wody, żyznością gleby, czyli elementami pozwalającym na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

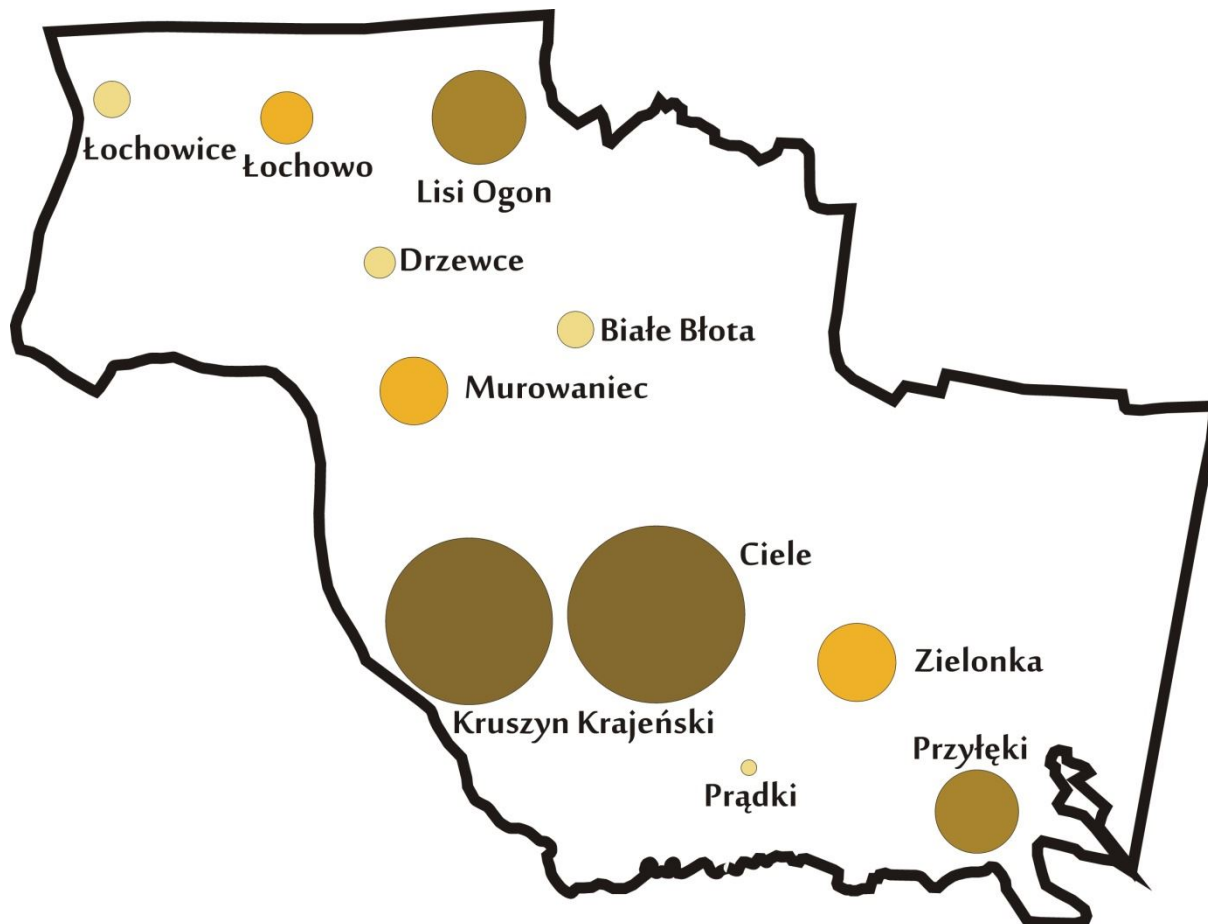

Wyk. . Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie WEZ

Na terenie 11 miejscowości znajduje się 161 stanowisk archeologicznych, w tym 14 stanowisk archiwalnych o nieustalonej lokalizacji. Najwięcej stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Białe Błota odnotowuje się w miejscowościach Ciele (34) oraz Kruszyń Krajeński (32). Powyżej 15 stanowisk znajduje się także w: Lisim Ogonie (18) oraz Przyłękach (16). Z kolei najmniej odnotowano

w miejscowości Prądkie (3). W Trzcińcu nie odnotowano stanowisk archeologicznych. W załączniku nr 2 przedstawiono wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

Ryc. . Nasycenie stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie WEZ

Pradawna historia terenu Gminy Białe Błota związana jest z przybyciem pierwszych ludzi w te strony ok. 13-12 tys. lat p.n.e. Przybyli oni najprawdopodobniej z zachodu w ślad za reniferami wędrującymi wzdłuż czoła lodowca. Prowadzili oni koczowniczy tryb życia, przez co ślady ich działalności są bardzo trudno uchwytne. Ludy zbieracko-łowieckie pozostawiły ślady swojej działalności w postaci obozowisk myśliwskich w okolicach Lisiego Ogona, Łochowa, Łochowic oraz na południowym skraju Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, a także w rejonie starego koryta Noteci z terenu Kruszyna Krajeńskiego i Murowańca. Na terenach tych odnaleziono m.in. narzędzia łowieckie, groty strzał i oszczepów datowane na paleolit schyłkowy oraz mezolit. Ludność mezolityczna zamieszkiwała okolice Łochowa, Łochowic i Lisiego Ogona. Były to tereny o zróżnicowanej rzeźbie oraz dobrze rozwiniętej sieci wodnej.

Z początkiem kolejnej epoki zwanej neolitem ludność zaczęła przechodzić na osiadły tryb życia. Zasiadlali oni obszary żyznych gleb m.in. na Kujawach, skąd najprawdopodobniej przybyli na teren Gminy Białe Błota. Ludność zamieszkująca tereny dzisiejszych Łochowic, Łochowa, Kruszyna Krajeńskiego, Prądek i Przyłek współtworzyła pierwszą lokalną, w skali Europy Północnej, neolityczną wspólnotę kulturową, obejmującą swym zasięgiem znaczny obszar Niżu Europejskiego.

Od połowy VIII w. p.n.e ludność kultury łużyckiej zaczęła wznosić obronne grody. Na terenie Gminy Białe Błota nie zaobserwowano grodzisk, natomiast na podmokłym terenie na wschód od ul. Toruńskiej w Lisim Ogonie zaewidencjonowano osadę otwartą tejże kultury. Świadczą o tym znaleziska w postaci fragmentów charakterystycznej ceramiki oraz żaren. W Lisim Ogonie odnaleziono także fragmenty ceramiki kultury pomorskiej w postaci ułamków urn twarzowych. Z kolei w Jasieńcu odkryto groby skrzynkowe z tego czasu.

W związku z migracją ludności w połowie I tysiąclecia, obecny obszar gminy nie był długo zasiedlony. Ożywienie osadnicze nastąpiło w średniowieczu, ze szczególnym uwzględnieniem Łochowa, jako siedziby Łochowskich, zasłużonego rodu dla historii okolic Bydgoszczy.

5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Białe Błota nie funkcjonują muzea, w których znajdowałyby się zabytki. Nie odnotowuje się również izb pamięci. Jednakże w Łochowicach na prywatnej posesji znajduje się kilkadziesiąt maszyn i urządzeń rolniczych, a także stare traktory, w tym niemiecki traktor Bautz z 1956 roku – jedyny taki egzemplarz w Polsce. Znajduje się tu także czerwony ciągnik marki Porche czy zielony ze stajni Ursusa. W skansenie można podziwiać również zbiory maszyn rolniczych z wielu innych miejscowości regionu. Poszczególne egzemplarze zbierane są od 2010 r., remontowane, odmalowywane, przywracana jest im dawna świetność. Wszystko organizowane jest z oddolnej inicjatywy w czynach społecznych.

W Łochowicach odbywa się ważne wydarzenie wśród mieszkańców społeczności lokalnej pn „Spotkania Pojazdów Zabytkowych u Sołtysa”. W 2022 r. odbędzie się jubileuszowy 10 rajd. W Łochowicach mieści się także Klub Miłośników Starej Techniki Skansen Łochowice zrzeszający ok. 50 osób, w tym 10 z samych Łochowic, jak również członków z sąsiednich powiatów. Skansen i stowarzyszenie powstało oficjalnie w 2017 r. Klub posiada swoją flagę oraz logo w gminnych, zielono-żółtych kolorach.

Fot. . Skansen zabytkowych pojazdów w Łochowicach

Źródło: www.traktorimaszyna.pl

5.2.10. Dziedzictwo niematerialne

Narodowy Instytut Dziedzictwa definiuje dziedzictwo niematerialne jako tradycję, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom, takie jak:

- tradycje i przekazy ustne między innymi bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne w tym tradycje muzyczne wokalne, instrumentalne i taneczne, widowiska religijne, karnawałowe i doroczne;
- praktyki społeczno-kulturowe takie jak zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne i środowiskowe, zwyczaje odpustowe i pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, sposoby składania życzeń, tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie na przykład meteorologia ludowa;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania miłosne i medyczne;
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Zgodnie z Konwencją UNESCO w sprawie dziedzictwa niematerialnego jego definicja brzmi następująco: „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa

kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.”

Również w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 6 ust. 2 przywoływane są zapisy dotyczące pośrednio dziedzictwa materialnego: „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Na terenie Gminy Białe Błota występuje dziedzictwo niematerialne, które przedstawiono poniżej.

Pomimo faktu, iż Gmina Białe Błota nie znajduje się w etnicznych granicach Kujaw, region ten należy utożsamiać jako najbliższy historycznie i zwyczajowo w kontekście przynależności etnograficznej. Zgodnie z poniższą mapą teren Gminy Białe Błota znajduje się w historycznej granicy Kujaw, lecz ze względu na burzliwą historię tradycje kujawskie zostały częściowo zapomniane. Całkowicie wyeliminowana została z mowy potocznej gwara kujawska, czego głównym powodem jest bardzo liczny napływ nowych osób osiedlających się na terenie gminy. Obecnie poprzez różne sposoby zostają odtwarzane i przypominane dawne zwyczaje.

Ryc. . Etnograficzny podział Kujaw

Źródło: dialektologia.uw.edu.pl

Strój ludowy

Strój damski

Nakryciem głowy panny jest szlarka, czyli paski materiału ułożone w harmonijkę i ozdobione sztucznymi kwiatami. Mężatka nosi biały tiulowy czepek zwany kopką, wyszywany białym haftem, otoczony dla ozdoby zrolowaną jedwabną chustą. Na białą koszulę zakłada ściśle opinającą kibić sznurówkę, po czym przywdziewa kabat, czyli sukieny kaftanik podszyty wełną, z ozdobną

pelerynką, dopasowany w talii. Kujawianka nosi jednocześnie trzy spódnice. Spódnice spodnie, szyte z barchanu i płótna, pełnią rolę hulek. Suto marszczona spódnica wierzchnia, latem szyta z jedwabiu, a zimą z wełny, opasana jest fartuszkami zwanymi zapaskami. Boki aksamitnej lub jedwabnej zapaski, najczęściej pasowej lub niebieskiej, zdobi biały haft. Stroju dopełniają białe pończochy, odświętne sznurowane trzewiki i czerwone, prawdziwe korale.

Strój męski

Bogatsi mężczyźni nosili na głowach czarne filcowe kapelusze, biedniejsi i kawalerowie obszytą barankiem czapkę rogatywkę. Na białą lnianą koszulę, związaną przy szyi ozdobną wstążeczką, zakłada krótki kaftan z długimi rękawami zwany jaką, uszyty z czerwonego sukna. Na jace nosi katanę - kamizelkę bez rękawów, długą do bioder, szytą z granatowej tkaniny, ozdobioną na piersiach pętlami, czyli pasmanteryjnymi naszytami. Katanę zdobi ponadto czerwony wełniany pas, związany w misterny węzeł. Sukienne niebieskie spodnie, wpuszczone w wysokie skórzane buty iskrzoki podbite podkówkami, z cholewą karbowaną w okolicy kostki. #

Warto odnotować, że na terenie Gminy Białe Błota, zespół ludowy Łochowianie podczas swoich występów prezentuje się w regionalnym stroju kujawskim.

Fot. . Kujawski strój ludowy

Źródło: www.kronikiinowroclawskie.blogspot.com

Dziedzictwo kulinarne

Tradycyjną, charakterystyczną, kujawską potrawą jedzoną współcześnie jest żurek kujawski, przygotowywany na zakwasie z żytniej, razowej mąki. Wykorzystywanym do dzisiaj składnikiem wielu tradycyjnych potraw jest kapusta kiszona, z której gotuje się zupy i potrawy gęste, często z dodatkiem grochu i fasoli. Kapusta z grochem to również obecnie jedna z najważniejszych potraw na wigilijnym, kujawskim stole. Częstym dodatkiem w kuchni tego regionu był, i jest również obecnie, sok z kiszonej kapusty. Na bazie tego produktu sporządza się zupy, służy też do zakwaszania potraw. We współczesnej kuchni kujawskiej, w odróżnieniu od innych regionów, zachowało się wiele dawnych potraw, np. czernina – zupa z kaczek krwi, zwana też czarną polewką, na Kujawach przyrządzana na słodko-kwaśno, z wyraźnym aromatem ziół i suszu owocowego, żurek kujawski, czy chruściki. #

Pieśni i piosenki

Na cześć Łochowa położonego na terenie Gminy Białe Błota została napisana pieśń, słowa: M. Sikora, muzyka: M. Marks. Poniżej tekst pieśni.

1. Łochowo, Łochowo
ni miasto, ni wioska

wszystkiego po trosze
można tutaj spotkać.
I laszek zielony
i woda co płynie
i chłopak wpatrzony w oczy swej dziewczynie.

2. Tu konik tu krówka
tam się domy wznoszą
tu dzieci gromadka
co radość przynoszą
Łochowo, Łochowo
piękna okolica
rozrasta się co dzień
i wszystkich zachwyca.

Twórcy ludowi

Z Gminą Białe Błota związani są także twórcy ludowi, którzy poprzez swoją działalność rozpowszechniają niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu. Są to:

Pani Maria Sikora z Łochowa– haft kujawski;

Pani Henryka Różeńska – prace na drutach.

Zespoły ludowe

Swoją aktywność estradową reprezentuje z terenu gminy zespół ludowy „Łochowianie”. Zespół specjalizuje się w kujawskich przyśpiewkach, pieśniach ludowych i zasłyszanych, jak i tych z rodowodem rodzinnym, które przekazane zostały z pokolenia na pokolenie. Łochowianie śpiewają także pieśni z zasobów gminnej biblioteki w Łochowie, czy z dzieł Oskara Kolberga, jak i również pieśni patriotyczne, religijne i biesiadne. Zespół istnieje od 1982 r. i kultywuje z powodzeniem folklor Kujaw. Jest laureatem wielu nagród i wyróżnień na festiwalach regionalnych i krajowych. Na 40 – lecie „Łochowian” w 2022 roku, planowany jest występ grupy w pełnym kujawskim brzmieniu, nie tylko z kujawskimi pieśniami ludowymi, ale również z inscenizacją dawnych kujawskich obrzędów wykonywanych przez zespół przed laty m.in: okapin, błogosławin, potarczyn, rainów, przenosin czy popielin.

Fot. . Zespół ludowy Łochowianie

Źródło: www.swiatlownia.eu

Odnosić należy także Zespół Pieśni i Tańca "Złote Łany" z Białych Błót. Zespół działa przy Gminnym Centrum Kultury i przynależy do niego dzieci oraz młodzież. Celem zespołu jest nauka, edukacja

i wychowanie poprzez szerzenie zamiłowania do polskiej tradycji i kultury, upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych., poszerzanie grona miłośników i sympatyków tańca ludowego i pieśni ludowych, budzenie zrozumienia i poszanowania wartości tradycji i kultury ludowej, rozwijanie zainteresowań i zdolności artystycznych członków zespołu pieśni i tańca "Złote Łany", propagowanie polskiego folkloru, działanie na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami. Upowszechnianie i rozwijanie w społeczeństwie wiedzy o twórczości ludowej, umożliwianie korzystania z ciekawej, aktywnej i pożytecznej formy spędzania czasu wolnego, promowanie regionu na terenie naszego kraju, promowanie polskiej tradycji i kultury poza granicami naszego kraju, działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Koła Gospodyń Wiejskich

Na terenie Gminy Białe Błota działają liczne Koła Gospodyń Wiejskich, które poprzez swoją działalność przyczyniają się do propagowania i promocji dziedzictwa niematerialnego gminy. Jednym z ich zadań jest kultywowanie tradycji ludowych. Należy do nich zaliczyć:

- Koło Gospodyń Wiejskich Białe Błota Słoneczniki, rok założenia 20.09.2019, siedziba: Białe Błota ul. Czysta 1A, liczba członków założycieli: 26 osób, działalność społeczna, zrzeszająca mieszkańców z Białych Błot i całej Gminy. Przeprowadzanie warsztatów i zajęć edukacyjno-kulturalnych celem aktywizacji członków organizacji;
- Koło Gospodyń Wiejskich „Murowaniec Razem” w Murowańcu, rok założenia 14.10.2019, siedziba: ul. Sokola 16 w Murowańcu, liczba członków założycieli 13 osób, działalność społeczno – kulturalna, szeroko rozwinięta działalność charytatywna wspomagająca potrzebujących;
- Koło Gospodyń Wiejskich „Lisiczki i Lisy”, Lisi Ogon, rok założenia 31.07.2019, siedziba ul. Wyczynowa 2, Lisi Ogon, działalność społeczno-kulturalna angażująca swoich członków organizacji;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Łochowie, rok założenia 04.09.2019, siedziba: Dębowa 20A, Łochowo, liczba członków założycieli 10 osób.

Pozostałe organizacje związane z dziedzictwem

Na terenie Gminy Białe Błota występują również stowarzyszenia i organizacje, które w swojej działalności statutowej realizują zadania związane z dziedzictwem kulturowym, należy do nich zaliczyć:

- Stowarzyszenie „Nasz Murowaniec”, zarejestrowane 08.02.2018 r. Celem stowarzyszenia jest m.in. promocja kultury jako czynnika rozwoju społecznego, organizowanie działań mających na celu ochronę dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Łochowice „Łochowice z Przyszłością” z siedzibą w Łochowicach, ul. Kurkowa 2, zarejestrowane 21 czerwca 2010 r. Celem stowarzyszenia są m.in. działania na rzecz upiększania miejsca zamieszkania;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Białe Błota z siedzibą w Białych Błotach, ul. Chlebowa 30, zarejestrowane 20 czerwca 2001 r. Celem stowarzyszenia jest m.in. podejmowanie działań przyczyniających się do gospodarczego i kulturalnego rozwoju gminy;
- Stowarzyszenie Kulturalno-Naukowe "Awangarda" z siedzibą w Drzewcach, zarejestrowane 25 lipca 2001 r. Celem stowarzyszenia jest m.in. popieranie i realizowanie działań w zakresie kultury, i sztuki oraz rozwoju turystyki;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Przyłęk z siedzibą w Przyłękach, ul. Zabytkowa 5, zarejestrowane 22 grudnia 2003 r. Celem stowarzyszenia jest m.in. upowszechnianie kultury i sztuki, a także podtrzymywanie tradycji narodowej i regionalnej oraz rozwój świadomości obywatelskiej i kulturowej, ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa narodowego;
- Fundacja na Rzecz Europejskiego Dziedzictwa Kulturowego "Patrimonium Europae" z siedzibą w Trzcińcu, ul. Sowia 6, zarejestrowana 22 maja 2012 r. Celem fundacji jest m.in. działalność naukowa na rzecz badania kultury i tradycji europejskiej, działalność na rzecz popularyzacji kultury i tradycji europejskiej, działalność na rzecz rozwoju oraz ochrony dziedzictwa europy, działalność na rzecz integracji europejskiej, rozwijania kontaktów oraz współpracy między społeczeństwami;

- Stowarzyszenie "Gmina to my" z siedzibą w Cielu, ul. Toruńska 12, zarejestrowane 20 listopada 2015 r. Celem stowarzyszenia jest m.in. rozbudzenie tożsamości regionalnej i wspieranie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszarów wiejskich, podejmowanie, realizowanie i propagowanie inicjatyw edukacyjno-kulturalnych i artystycznych, oraz krajoznawstwa, w szczególności dla obszarów wiejskich;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Kruszyń Krajeńskiego z siedzibą w Kruszyń Krajeńskim, ul. Akacyjowa 3, zarejestrowane 10 listopada 2011 r. Celem stowarzyszenia jest wsparcie oraz realizacja działań mających na celu rozwój miejscowości Kruszyń Krajeński;
- Stowarzyszenie Klub Miłośników Starej Techniki Skansen Łochowice z siedzibą w Łochowicach, ul. Rodzinna 1, zarejestrowane 11 października 2017 r. Celem stowarzyszenia jest m.in. ochrona zabytków techniki oraz dokumentacji ich dotyczącej, integracja środowiska kolekcjonerów i miłośników starej techniki, wymiana doświadczeń, wiedzy oraz sprzętu pomiędzy kolekcjonerami, odrestaurowywanie obiektów zabytkowej techniki w celu odzyskania ich pierwotnych cech i walorów, krzewienie wśród społeczeństwa wiedzy technicznej i historycznej, promowanie pojazdów zabytkowych jako elementów historii, kultury i dziedzictwa narodowego, edukacja społeczeństwa, a w szczególności dzieci i młodzieży w poszanowaniu dziedzictwa kulturowego, popularyzowanie wiedzy o historii rozwoju rolnictwa i mechanizacji rolnictwa, działalność kulturalna i edukacyjna, promowanie Gminy Białe Błota na terenie kraju oraz poza jego granicami, współpraca międzynarodowa w dziedzinie popularyzacji kolekcjonerstwa obiektów starej techniki;
- Stowarzyszenie Unum Principium z siedzibą w Łochowie, ul. Dębowa 31, zarejestrowane 10 grudnia 2009 r. Celem Stowarzyszenia jest m.in. opieka nad miejscami kultu religijnego.

Legendy

Jedną z legend z terenu Gminy Białe Błota związana jest z tzw. linią francuską pod Łochowem. W latach 1812 i 1813 wojska francuskie cofały się z terów Rosji ku zachodowi. Przechodzili oni tutaj już wcześniej „bezczelnie i złodziejsko”. Zagłodzeni wracali do swojego kraju m.in. przez Bydgoszcz, dalej przez okolice Łochowa. Pewnego dnia oprócz wracających wojsk podjechał pod wieczór powóz generała francuskiego wraz z żoną i córkami. Nie posiadali oni już znacznej ilości eskorty, która nocą odpoczywając przy kielichu dopytywała się o drogę. Podczas rozmów, miejscowi dowiedzieli się, że generał wiezie skarb. Postanowili go zrabować, co uczynili, gdy powóz generała skręcił w wielką drogę łączącą, jednocześnie nie oszczędzając nikogo. Przez kilka lat złoczyńcy nie zostali odkryci pozostając anonimowymi zbrodniarzami. We wsi miejscowa ludność przekazywała liczne wiadomości, że kilka osób nieznanym sposobem znacznie się wzbogaciła. Kiedy jeden z morderców był na łożu śmierci, wyznał całą prawdę. Klęczał on pod drzewem w swoim ogrodzie, gdzie zakopał część łupów, płakał i modlił się żarliwie. Na końcu popadł w szaleństwo i umarł bolesną śmiercią. Francuzi zapamiętali to miejsce poprzysięgając krwawą zemstę. W 1870 r. mieszkańcy bali się, że w odwecie stracą życie. Do dnia dzisiejszego nie jest bezpiecznie na linii francuskiej. Podobno o godz. 12 i 9 na miejscu zbrodni pojawia się staromodny powóz z końmi bez głów. Również ludzie w powozie i ich towarzysze byli bez głów.

Ponadto większość miejscowości posiada swoje własne legendy:

Drzewce – o dzielnym, słowiańskim woju Mściwoju, który walczył z Niemcami;

Lipinki – o starych, wiekowych lipach, pod którymi w noc świętojańską gromadzili się mieszkańcy;

Łochowice – o kawalerze i dwóch córkach bogatego właściciela wsi;

Łochowo – o niemoralnych mieszkańcach, którzy zostali skarceni przez Boga;

Murowaniec – o samotnym wędrowcu;

Przyłęki – o kupcu, który w podzięce wybudował kapliczkę;

Ciele- o pijanych wojskowych i cudownym obrazie;

Trzciniec – o wodniku;

Lisi Ogon – o czarownicy, która zmieniała się w rudego lisa;

Zielonka - o komesie Ziemowicie i gościnnym bartniku;

Białe Błota – o złych Krzyżakach – właścicielach oraz bohaterskich mieszkańcach, którzy ich wygnali.

Kruszyń Krajeński - o szlachcicu Macieju Gutowskim i cudzie jaki spotkał jego córkę.

Wydarzenia i imprezy

Na terenie Gminy Białe Błota odbywają się różne wydarzenia i imprezy, podczas których nawiązuje się do dziedzictwa kulturowego regionu. Największym jest „Święto Gminy” organizowane w sierpniu na terenie Białych Błót, które od ok. 10 lat zastąpiło dożynki gminne, z racji malejącej z roku na rok liczby rolników zamieszkujących teren gminy. Podczas imprezy można podziwiać zabytkowe traktory sołtysa z Łochowic ze „Skansenu u Sołtysa”. Swoje wystąpienie artystyczne przedstawia zespół ludowy Łochowianie, zaś uczestnicy święta mogą zaopatrzyć się w regionalne lub rękodzielnicze produkty znajdujące się na kilku stoiskach.

Wspomnieć należy również o zjeździe pojazdów zabytkowych u Sołtysa w Łochowicach. Jest to impreza cykliczna o skali regionalnej, na którą przybywają pojazdy zabytkowe z najbliższych okolic, takie jak: autobusy, ciągniki, samochody, rowery, motory, czy inne maszyny rolnicze. Impreza organizowana jest od 2011 r. i odbywa się zazwyczaj w październiku. Podczas jej trwania, rajd pojazdów zabytkowych przejeżdża po wybranych miejscowościach z terenu Gminy Białe Błota.

Do innych ważnych wydarzeń integrujących społeczność lokalną, odbywających się na terenie gminy należy zaliczyć:

- święto latawca w Przyłękach odbywające się we wrześniu;
- święto pieczonego ziemniaka w Białych Błotach odbywające się we wrześniu lub październiku;
- dni Łochowa odbywające się w czerwcu;
- wianki – festyn rodzinny w Lisim Ogonie odbywający się w czerwcu;
- inne festyny rodzinne organizowane w różnych miejscowościach w zależności od możliwości finansowych.

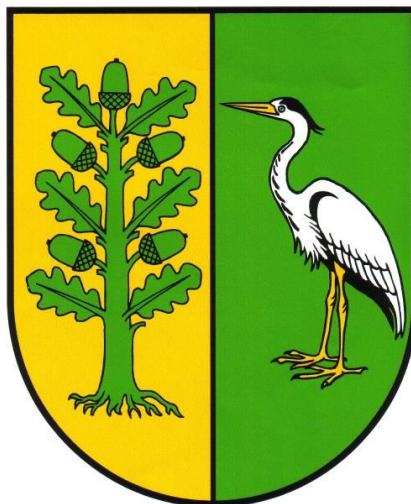
Ponadto organizowane są wydarzenia upamiętniające ważne zdarzenia historyczne:

- samochodowy rajd pamięci odbywający się we wrześniu, organizowany od 2013 r.;
- Bieg Dąbrowskiego oraz Przemarsz, upamiętniający rocznicę wkroczenia Wojsk Powstania Kościuszkowskiego na Kujawy i Pomorze w Łabiszynie i Zielonce. Organizowany od 2015 r. w miesiącu wrzesień lub październik, trasa biegnie przez Zielonkę i Prądkę.

Herb Gminy

Herby gmin w sposób pośredni nawiązują do dziedzictwa niematerialnego, ukształtowanego historycznie, na terytorium danej gminy. Od 8 marca 1990 r. gminy uzyskały możliwość powołania herbów na mocy ustawy o samorządzie terytorialnym. Są cennym dziedzictwem kulturowym, ukazują zasób dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, który należy identyfikować z daną jednostką terytorialną. Herb powinien się wyróżniać i być łatwo rozpoznawalny. Ukazanie dziedzictwa kulturowego w herbie Jan Pruszyński definiuje następująco: to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju, oraz przekazania następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej. Ponadto herby powinny spełniać szereg określonych kryteriów. Zasady tworzenia herbów, flag, sztandarów i pieczęci jednostek samorządu terytorialnego w Polsce określa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Herb Gminy Białe Błota przedstawia na tarczy dwudzielnej w słup (pionowo) w polu lewym dąb zielony na złotym tle, w polu prawym czapkę srebrną na tle zielonym. Dąb symbolizuje siłę, sławę oraz szlachetność. Odwołuje się także do dużej lesistości, która wynosi ponad 50% powierzchni gminy. Z kolei czapka posiada liczne siedliska na terenie gminy. Uchwalony w 2003 r. przez Radę Gminy Białe Błota herb, nawiązuje do miejscowej przyrody, stanowiąc symbol lokalnego patriotyzmu.

Ryc. . Herb Gminy Białe Błota

Źródło: www.bip.bialeblota.pl

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 7 następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Gminy Białe Błota nie odnotowuje się:

- wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego, który może być utworzony na podstawie uchwały Rady Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w myśl art. 16, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami precyzuje zapisy dotyczące rejestru zabytków w art. 9 oraz art. 10. Poniżej przytoczono najważniejsze zapisy odnoszące się do zabytków rejestrowych.

Art.9. ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Art.10. ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).

Rejestr zabytków ruchomych (księga B).

Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

Na terenie Gminy Białe Błota znajdują się 4 pojedyncze obiekty rejestrowe w Cielu, w ramach zespołu kościoła poewangelickiego. Obiekty te datowane są na lata 1880-1893.

Tabela . Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

L p.	Miejscowość	Obiekt-funkcja pierwotna	Ulica	Nr ewid. działki	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
1	Ciele	kościół ewangelicki, ob. kościół rzymsko-katolicki, parafialny, p.w. MB Bolesnej	ul. Kościelna	102/1	1892-1893 r.	A/1280/1 z 25.04.2007 r.
2	Ciele	pastorówka, ob. plebania	ul. Kościelna 1	102/1	1880-1882 r.	A/1280/2 z 25.04.2007 r.
3	Ciele	budynek gospodarczy 1	ul. Kościelna 1	102/1	1880-1882 r.	A/1280/3 z 25.04.2007 r.
4	Ciele	budynek gospodarczy 2	ul. Kościelna 1	102/1	1880-1882 r.	A/1280/4 z 25.04.2007 r.

Źródło: Rejestr zabytków województwa kujawsko-pomorskiego

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków znajdują się we własności parafii p.w. MB Bolesnej w Cielu. Ich stan ocenić należy jako bardzo dobry. Jedynie budynek gospodarczy 1 (dwukleiskowa stodoła) jest w gorszym stanie z racji niewielkich ubytków szkła w małych okienkach oraz niejednolitego pokrycia dachu. Całość założenia powinna pozostać w niezmienionym kształcie. Teren, na którym znajdują się omawiane zabytki nie jest pokryty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. W tabeli poniżej krótko scharakteryzowano obiekty rejestrowe.

Tabela . Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Stan zachowania	Właściciel	MPZP
1	Ciele	kościół ewangelicki, ob. kościół rzymsko-katolicki, parafialny, p.w. MB Bolesnej	bardzo dobry	parafia p.w. MB Bolesnej w Cielu	nie
2	Ciele	pastorówka, ob. plebania	bardzo dobry	parafia p.w. MB Bolesnej w Cielu	nie
3	Ciele	budynek gospodarczy 1	dobry	parafia p.w. MB Bolesnej w Cielu	nie
4	Ciele	budynek gospodarczy 2	bardzo dobry	parafia p.w. MB Bolesnej w Cielu	nie

Źródło: opracowanie własne

W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami znajdują się przepisy odwołujące się do ochrony zabytków rejestrowych: art. 118. ust. 1.: Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe lub napis, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

Ponadto w ww. ustawie określono, iż w kompetencji Starostów jest umieszczenie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Znak ten umieszczony został przy wejściu głównym kościoła w Cielu.

Każdy zabytek rejestrowy powinien być w odpowiedni sposób oznaczony. W tym zakresie regulują to przepisy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Znak ten ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół, w górnej części napis: „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” poniżej błękitna tarcza herbowa złożona z kwadratu i umieszczonego nad nim trójkąta. Błękitna Tarcza (Blue Shield) jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Jest to symbol ochrony określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z zapisami Konwencji, znak Błękitnej Tarczy służy dla oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Autorem emblematu jest Polak, profesor Jan Zachwatowicz, w tamtym okresie Generalny Konserwator Zabytków, uczestnik Konferencji międzyrządowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podczas której została uchwalona Konwencja haska z 1954 r.[#]

Ryc. . Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami opieki jest gminna ewidencja zabytków.

W następnym artykule ww. ustawy określono kto prowadzi gminną ewidencję zabytków i jakie obiekty powinny się w niej znaleźć. W związku z powyższym, to Wójt Gminy Białe Błota prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Białe Błota w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

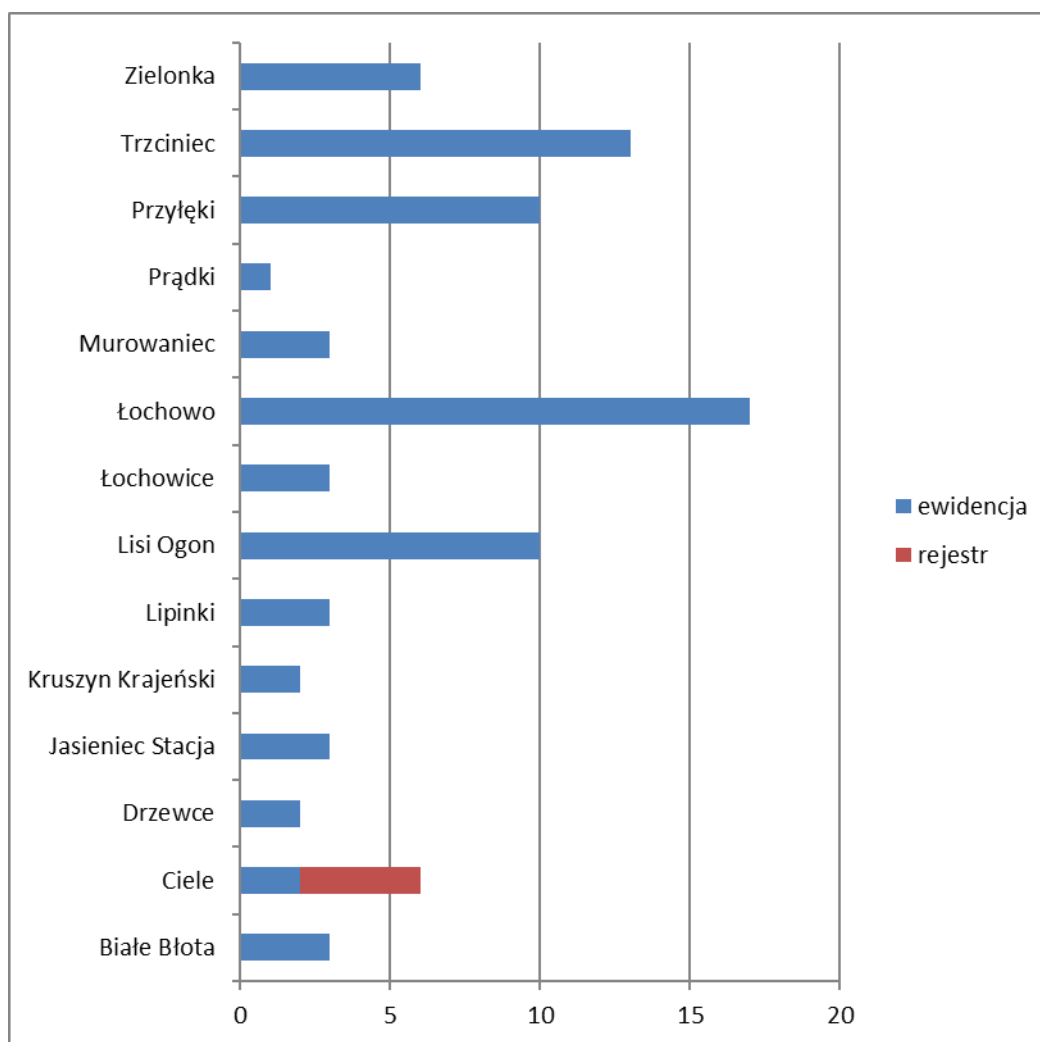
- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z kujawsko-pomorskim wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Białe Błota opracowana została we wrześniu 2021 r. i otrzymała pozytywną opinię kujawsko-pomorskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków o czym świadczy pismo z dnia 18.11.2021 r., znak: WUOZ.BD.RDZ.5135.6.2021.HM.

W ewidencji ujęto 82 zabytki. Znajdują się w niej zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków, jak i ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków Gminy Białe Błota w postaci kart adresowych jest pierwszym tego typu opracowaniem. Stanowi podstawową wiedzę na temat zachowanego dziedzictwa materialnego gminy i zarazem jest najpełniejszym udokumentowanym katalogiem obiektów zabytkowych występujących w Gminie Białe Błota. Wszystkie nieruchome zabytki ujęte w GEZ przedstawione są w załączniku nr 1.

Na wykresie nr 4 zilustrowano zewidencjonowane zabytki w GEZ z podziałem na miejscowości. Wynika z niego, że najwięcej znajduje się ich w Łochowie – 17 oraz Trzcińcu – 13. O ważności tych ośrodków świadczy fakt, że Łochowo to stara wieś z zabudowaniami o charakterze małomiasteczkowym, z kolei Trzciniec to miejscowość, w której znajduje się wiele obiektów związanych z dziedzictwem kolejowym. W związku z powyższym ilość zabytków na terenach tych wsi jest jak najbardziej zasadna. Po 10 zabytków odnotowano w Przyłękach i Lisim Ogonie. 82 zabytki ujęte w GEZ znajduje się na terenie 14 jednostek osadniczych, co świadczy o bogatym dziedzictwie materialnym na terenie gminy. Obiekty będące w GEZ charakteryzują się wartością historyczną ze względu na fakt, iż są to zazwyczaj obiekty liczące ok. 100 lat i więcej, a także artystyczną ze względu na liczne detale architektoniczne, co świadczy o ich wyjątkowości na tle pozostałego budownictwa wiejskiego gminy. Większość obiektów znajdujących się w ewidencji powstała w XIX w. bądź z początkiem XX w. Niewiele występuje starszych obiektów, są to:

- cmentarz ewangelicki w Przyłękach przy ul. Zabytkowej, datowany na k. XVIII w.;
- cmentarz ewangelicki w Zielonce przy ul. Zielonej z XVIII w.

Wyk. . Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości

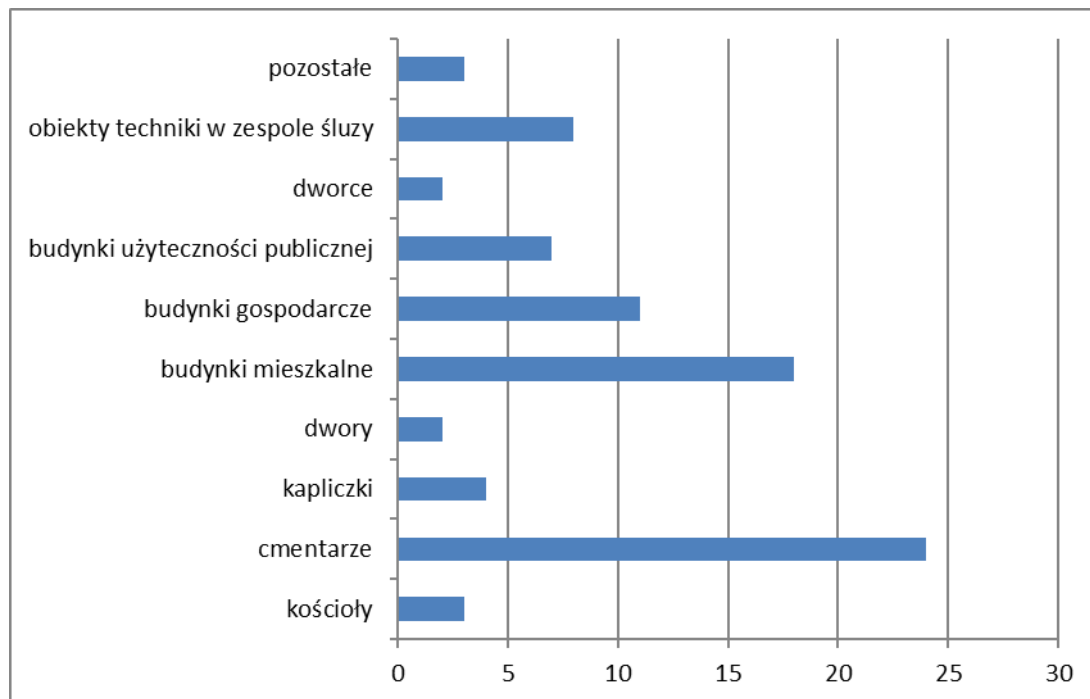
Źródło: opracowanie własne

W GEZ znajdują się obiekty o różnych funkcjach:

- kościoły;
- cmentarze;
- kapliczki;
- dwory;
- parki;
- budynki mieszkalne;
- budynki gospodarcze;
- budynki użyteczności publicznej: szkoły, poczta;
- dworce;
- obiekty techniki związane z zespołem śluzy w Łochowie i Lisim Ogonie;
- pozostałe niesklasyfikowane.

Na poniższym wykresie przedstawiono liczebne zestawienie ww. obiektów z uwzględnieniem ich funkcji pierwotnych. Na obszarze analizowanej gminy najczęściej odnotowano cmentarze – 24 co świadczy o bogatej historii miejsca. Odnotowano także znaczną liczbę budynków mieszkalnych – 18 (do których zaliczono także dawne pastorkówki oraz budynek mieszkalny nadleśnictwa) oraz budynków gospodarczych – 11, w tym stodoła. W GEZ występują także pozycje związane

z zespołem śluz w Łochowie i Lisim Ogonie – 8, a także budynki użyteczności publicznej – poczta oraz 6 pierwotnych budynków szkół. Obecnie na terenie Gminy Białe Błota znajdują się 3 budynki zabytkowych czynnych szkół (2 w Przyłękach oraz 1 w Łochowie). Ponadto w GEZ znalazły się 4 kapliczki, 3 kościoły, 2 dworce, w tym jeden zaadaptowany na cele mieszkalnictwa wielorodzinnego, zaś drugi to pustostan, a także 2 dworce, w tym jeden czynny, zaś drugi zaadaptowany na cele mieszkalnictwa wielorodzinnego. Pozostałe pojedyncze obiekty to: park i brama w Lisim Ogonie oraz szalet w Jasieńcu. W dalszej części podrozdziału zdiagnozowano stan ww. obiektów oraz krótko je scharakteryzowano.

Wyk. . Obiekty zabytkowe ujęte w GEZ z podziałem na funkcje

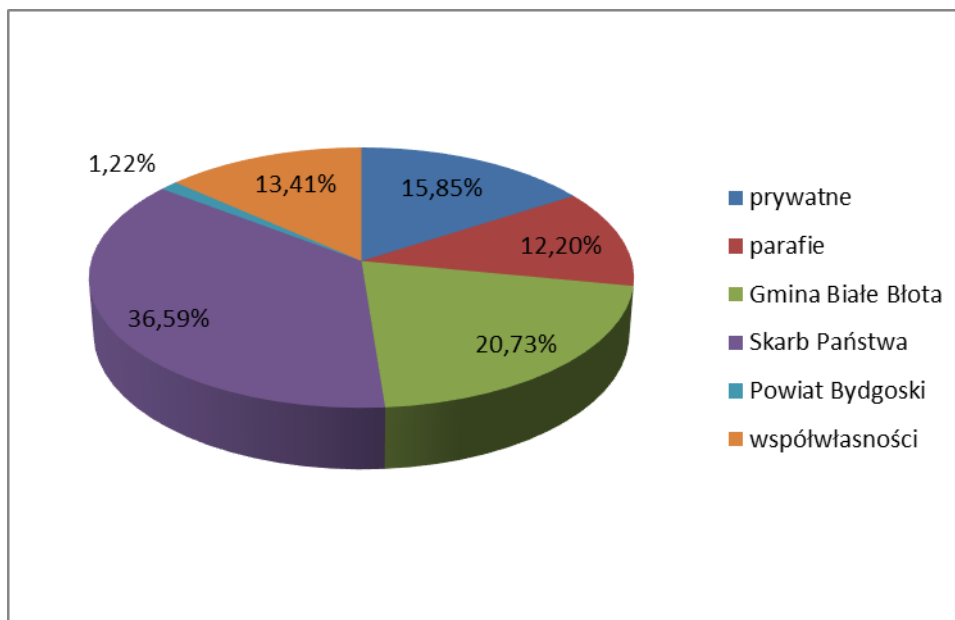
Źródło: opracowanie własne

Struktura własnościowa obiektów zabytkowych ujętych w GEZ jest niejednokrotnie złożona. W załączniku nr 1 przedstawiono do kogo należy dany zabytek. Gmina Białe Błota jest właścicielem lub współwłaścicielem obiektów w następujących miejscowościach:

1. Białe Błota – dom, ul. Centralna 25a;
2. Białe Błota – cmentarz ewangelicki, ul. Piesza, ul. Jantarowa;
3. Ciele – szkoła, ob. świetlica wiejska, ul. Kościelna 6;
4. Drzewce – cmentarz ewangelicki, obok ul. Ogrodowej;
5. Drzewce – cmentarz ewangelicki, ul. Lipowa;
6. Kruszyn Krajeński – cmentarz ewangelicki, ul. Lipowa;
7. Lisi Ogon – brama, ul. Dworska 2;
8. Lisi Ogon – cmentarz ewangelicki, ul. Słoneczna, ul. Gajowa;
9. Lisi Ogon – cmentarz ewangelicki, ul. Spacerowa;
10. Łochowice – cmentarz ewangelicki, ul. Nakielska;
11. Łochowo – szkoła, ul. Wierzbowa 4 – współwłasność;
12. Łochowo – dom, ul. Bartkowiaka 33 (Nakielska 33);
13. Łochowo – dom, ob. budynek mieszkalno-usługowy. ul. Szosa Bydgoska 2 – współwłasność;
14. Łochowo – dom, ul. Szosa Nakielska 9 – współwłasność;
15. Łochowo – dom, ul. Szosa Nakielska 14 – współwłasność;

16. Murowaniec – kapliczka, ul. Agatowa, ul. Staroszkolna;
17. Murowaniec – szkoła, ob. ośrodek wsparcia i integracji i budynek mieszkalny, ul. Staroszkolna 13 – współwłasność;
18. Prądkie – cmentarz ewangelicki, ul. Kozacka;
19. Przyłęki – szkoła, ul. Zabytkowa 5 – współwłasność;
20. Przyłęki – dom, ob. szkoła, ul. Zabytkowa 5 – współwłasność;
21. Przyłęki – budynek gospodarczy 1, ul. Zabytkowa 5 – współwłasność;
22. Przyłęki – budynek gospodarczy 2, ul. Zabytkowa 5 – współwłasność;
23. Przyłęki – cmentarz ewangelicko-katolicki, ul. Przysieckiego;
24. Zielonka – kapliczka, ul. Bydgoska, ul. Bocianowo;
25. Zielonka – szkoła, ob. przedszkole, ul. Bydgoska 11;
26. Zielonka – cmentarz ewangelicki, ul. Gilowa;
27. Zielonka – cmentarz rzymsko-katolicki, ul. Cicha – współwłasność.

Na poniższym wykresie przedstawiono strukturę własności poszczególnych, 82. obiektów zabytkowych. Z poniższego zestawienia wynika, że najwięcej zabytków ujętych w GEZ znajduje się w rękach Skarbu Państwa oraz we własności Gminy Białe Błota.

Wyk. . Struktura własności obiektów zabytkowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Białe Błota

Kościół

Na terenie Gminy Białe Błota znajdują się 3 czynne kościoły parafialne, rzymsko-katolickie. Jeszcze do niedawna kościół w Przyłękach był kościołem filialnym, jednak z dniem 7 października 2009 r. Ordynariusz Bydgoski ks. bp. Jan Tyrawa nadał prawny tytuł parafii. W latach 2014-2015 kościół został znacznie rozbudowany i powiększony dwukrotnie, obecnie mieści 250 wiernych, jednocześnie pierwotne mury kościoła zostały poddane renowacji. Wszelkie prace zostały uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wszystkie zabytkowe kościoły z terenu gminy zbudowane zostały na przełomie XIX i XX w. Najstarszym kościołem jest świątynia w Cielu (1892-1893 r.), zaś najmłodszy w Przyłękach (1915 r.). Co do tego ostatniego różne źródła podają o jego pierwotnej przynależności (ewangelicka lub katolicka). Pozostałe zostały wybudowane przez społeczności luterzańskie. Wszystkie obiekty powstały w stylu neogotyckim. Stan zachowania zabytkowych świątyń należy ocenić na bardzo dobry. W 2021 r. wnętrze świątyni w Łochowie zostało poddane gruntownym pracom remontowym i konserwacyjnym.

Wszystkie kościoły z terenu gminy znajdują się w strefie „A” ochrony konserwatorskiej. Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białe Błota, w strefie „A” wymagane jest:

- zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja;
- zachowanie towarzyszącej zieleni komponowanej;
- dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów wraz z nawiązaniem form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej;
- usuwanie obiektów dysharmonizujących;
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego, przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo-usługowego i eliminacja funkcji uciążliwych;
- wprowadzanie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkiej działalności inwestycyjnej, podziałów geodezyjnych, zmian sposobu użytkowania, prac ziemnych, remontów, modernizacji, adaptacji obiektów zabytkowych, uzupełnień zabudowy, zdobienia brył architektonicznych, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzania elementów reklamy wizualnej.

Tabela . Zabytkowe kościoły

Lp.	Miejscow.	Kościół	Wyznanie pierwotne	Wyznanie obecne	Materiał	Stan zachowania	Wpis do rejestru
1	Ciele	parafialny, p.w. MB Bolesnej	ewangelickie	rzymsko-katolickie	cegła	bardzo dobry	tak
2	Łochowo	parafialny, p.w. św. Kazimierza	ewangelickie	rzymsko-katolickie	cegła	bardzo dobry	nie
3	Przyłęki	parafialny, p.w. NMP Wniebowziętej	ewangelickie?	rzymsko-katolickie	cegła	bardzo dobry	nie

Źródło: opracowanie własne

Fot. . Kościół w Przyłękach obecnie

Źródło: fotografia własna

Fot. . Kościół w Przylękach dawniej

Źródło: www.mapio.net

Cmentarze

W gminnej ewidencji zabytków znalazły się 24. zabytkowe cmentarze. Są najliczniej reprezentowane w gminnej ewidencji zabytków. Miejsca te są mocno zróżnicowane. Zdecydowana większość powstała jeszcze w XIX w. Starsze są jedynie cmentarze ewangelickie w Zielonce (ul. Zielona) oraz Przylękach (ul. Młyńska) datowane na XVIII w. W poniższym zestawieniu najpóźniej założony został cmentarz rzymsko-katolicki w Zielonce przy ul. Cichej, tuż po II wojnie światowej. Jest to zarazem największa nekropolia wśród zabytkowych cmentarzy występujących na terenie gminy. Cmentarz ten położony jest na gruntach 3. właścicieli i zaprojektowany został w taki sposób, aby pochówki mogły się na nim odbywać jeszcze przez następnych kilkanaście lat.

Cmentarze ewangelickie są w złym stanie. Opuszczone, niepielęgowane wymagają szczególnej opieki. Należy je bacznie obserwować i monitorować. W najgorszym stanie są cmentarze w Łochowicach, Kruszyńcu Krajeńskim (ul. Jałowcowa) oraz Przylękach (ul. Młyńska). W okresie letnim nie jest możliwe wejście na ich teren ze względu na licznie dzikie występujące samosiewy. Ponadto cmentarze w Kruszyńcu, jak i w Przylękach są bardzo trudne do zidentyfikowania, ze względu na nieczytelność ich układów. Na części cmentarzy ewangelickich postawiono symboliczne tabliczki z informacją „cmentarz ewangelicki”, w:

- Białych Błotach (ul. Piesza, ul. Jantarowa);
- Kruszyńcu Krajeńskim (ul. Lipowa);
- Łochowicach;
- Przylękach (ul. Zabytkowa);
- Trzcińcu (obok Alei Żołnierzy Wyklętych).

Część cmentarzy ewangelickich jest w lepszym stanie, np. w Białych Błotach, czy w Murowańcu. Cmentarze nieczynne, takie jak: ewangelicki w Białych Błotach (ul. Piesza, ul. Jantarowa) oraz ewangelicko-katolicki w Przylękach są ogrodzone.

Liczne nekropolie ewangelickie świadczą, że w przeszłości analizowany obszar zamieszkiwany był przez liczną grupę wyznawców luteranckich, głównie pochodzenia niemieckiego. Cmentarze te zazwyczaj oddalone są od zabudowań wiejskich, najczęściej lokalizowane były przy głównych traktach na niewielkich wzniesieniach.

Cmentarze rzymsko-katolickie to czynne nekropolie, których stan należy określić na bardzo dobry. Aż po 4 cmentarze odnotowano w Przylękach i Zielonce. Żaden cmentarz nie został wpisany do rejestru zabytków.

Tabela . Zabytkowe cmentarze

Lp.	Miejscow.	Cmentarz	Adres	Czas powstania	Powierz. (ha)	Stan zachowania	Nr ewid. działki
1	Białe Błota	cmentarz ewangelicki	ul. Piesza, ul. Jantarowa	poł. XIX w.	0,16	dostateczny	303/4, 304
2	Białe Błota	cmentarz ewangelicki	obok ul. Betonowej	poł. XIX w.	0,15	zły	12110/16
3	Ciele	cmentarz ewangelicki	ul. Osiedle	1 poł. XIX w.	0,32	zły	12251/7
4	Drzewce	cmentarz ewangelicki	obok ul. Ogrodowej	ok. poł. XIX w.	0,14	zły	593/7
5	Drzewce	cmentarz ewangelicki	ul. Wąska	XIX w.	0,07	zły	574
6	Kruszyn Krajeński	cmentarz ewangelicki	ul. Lipowa	XIX w.	0,17	zły	514
7	Kruszyn Krajeński	cmentarz ewangelicki	ul. Jałowcowa	k. XIX w.	0,12	bardzo zły	12266/1
8	Lisi Ogon	cmentarz ewangelicki	ul. Słoneczna, ul. Gajowa	1 poł. XIX w.	0,13	zły	50
9	Lisi Ogon	cmentarz ewangelicki	ul. Spacerowa	1 poł. XIX w.	0,13	zły	170
10	Łochowice	cmentarz ewangelicki	ul. Nakielska	poł. XIX w.	0,44	bardzo zły	270
11	Łochowo	cmentarz ewangelicki, ob. rzymsko-katolicki	ul. Szosa Nakielska	XIX w., III ćw. XX w.	0,55	bardzo dobry	186
12	Łochowo	cmentarz katolicki stary	ul. Szosa Nakielska	ok. 1878 r.	0,11	bardzo dobry	244
13	Murowaniec	cmentarz ewangelicki	ul. Drozda, ul. Ptasia	k. XIX w.	0,30	dostateczny	104/132
14	Prądkie	cmentarz ewangelicki	ul. Kozacka	k. XIX w./pocz. XX w.	0,09	zły	44/6
15	Przyłęki	cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Cmentarna	l. 30. XX w.	0,26	bardzo dobry	33
16	Przyłęki	cmentarz ewangelicki	ul. Młyńska	ok. 1800 r.	0,46	bardzo zły	55
17	Przyłęki	cmentarz ewangelicki	ul. Zabytkowa	k. XVIII w.	0,19	zły	12280/6
18	Przyłęki	cmentarz ewangelicko-katolicki	ul. Przysieckie-go	poł. XIX w.	0,40	dobry	21/3
19	Trzciniec	cmentarz ewangelicki rodowy	ul. Drzewna	2 ćw. XIX w.	0,06	zły	12107/7
20	Trzciniec	cmentarz ewangelicki	obok Alei Żołnierzy Wyklętych	XIX w.	0,14	zły	12193/6
21	Zielonka	cmentarz ewangelicki	ul. Gilowa	2 poł. XIX w.	0,20	zły	12263/7
22	Zielonka	cmentarz ewangelicki	ul. Gilowa	1 poł. XIX w.	0,42	zły	150
23	Zielonka	cmentarz ewangelicki	ul. Zielona	XVIII w.	0,20	zły	12247/1
24	Zielonka	cmentarz rzymsko-	ul. Cicha	1946 r.	0,60	bardzo dobry	3/1, 100/3, 330

		katolicki					
--	--	-----------	--	--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne

Fot. . Cmentarz ewangelicki w Zielonce przy ul. Gilowej

Źródło: fotografia własna

Kapliczki

Kapliczki to obiekty należące do obiektów małej architektury. Od 2 poł. XX w. przydrożne krzyże i kapliczki na stałe wpisały się w krajobraz gminy. Ich stan zachowania należy określić jako bardzo dobry. Wszystkie są ogrodzone. Na uwagę zasługuje najprawdopodobniej najstarsza zachowana kapliczka w Przyłękach, która według miejscowej legendy została postawiona przez niejakiego kupca, który przemierzając drogą handlową ku bydgoskiemu targowi, nieoczekiwanie musiał przenocować w lesie z racji niespodziewanego zmierzchu. Ów handlarz poprzysiął, że jeśli przeżyje wybuduje tu kapliczkę dziękczynną.

Tabela . Zabytkowe kapliczki

L p.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Material
1	Lisi Ogon	kapliczka	ul. Starowiejska 12	1983 r.	dobry	tynkowana
2	Murowaniec	kapliczka	ul. Agatowa, ul. Staroszkolna	brak danych	bardzo dobry	cegła, szkło
3	Przyłęki	kapliczka	ul. Zabytkowa, ul. Przysieckiego	pocz. XX w.	bardzo dobry	cegła
4	Zielonka	kapliczka	ul. Bydgoska, ul. Bocianowo	2 ćw. XX w.	bardzo dobry	cegła, piaskowiec

Źródło: opracowanie własne

Fot. . Przydrożna kapliczka w Przylękach przy skrzyżowaniu ulic Zabytkowej i Przysieckiego

Źródło: fotografia własna

Dwory

Obiekty rezydencjonalne dawnych właścicieli ziemskich nie są licznie reprezentowane na terenie Gminy Białe Błota. W gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się 2 dwory z Lisiego Ogona. Dwór przy ul. Dworskiej 2, starszy, zaadaptowany jest obecnie na cele mieszkalnictwa wielorodzinnego, zaś dwór przy ul. Wiejskiej 1 jest opuszczony i ulega powolnej degradacji. W związku z powyższym, celem jego ratowania, konieczne jest zagospodarowanie obiektu i stała opieka nad nim. Charakteryzowane obiekty nie zostały wpisane do rejestru zabytków. W poniższej tabeli krótko scharakteryzowano obiekty dworskie.

Tabela . Zabytkowe dwory

Lp.	Miejscow.	Obiekt	Adres	Datowanie	Styl	Stan zachow.	Wpis do rejestru
1	Lisi Ogon	dwór	ul. Dworska 2	2 ćw. XIX w.	klasycyzm	dobry	nie
2	Lisi Ogon	dwór, ob. pustostan	ul. Wiejska 1	ok. 1930 r.	neoklasy-cyzm i secesja	dostateczny	nie

Źródło: opracowanie własne

Fot. . Dwór w Lisim Ogonie przy ul. Wiejskiej 1

Źródło: fotografia własna

Budynki mieszkalne

Budynki mieszkalne stanowią drugą najliczniejszą grupę obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Są w sposób szczególny narażone na wszelkiego rodzaju przekształcenia, co związane jest z różną świadomością ich mieszkańców w nawiązaniu do zachowania dziedzictwa materialnego, jakim są właśnie zabytkowe domy. Należy do nich zaliczyć m.in. zewnętrzne ocieplenie ścian, niewłaściwą wymianę stolarki okiennej i drzwiowej poprzez zastosowanie niepierwotnych rozmiarów oraz materiału, zakrywanie detali architektonicznych, rozbudowanie budynków – dodawanie nowych kondygnacji, przybudówki, nieumiejętne zmiany pokrycia dachowego, itp. Istnieje pewna grupa obiektów, która właśnie w powyższy sposób została przekształcona na terenie Gminy Białe Błota. W związku z powyższym, mimo iż budynki te znajdowały się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, na skutek utraty cech zabytkowych nie zostały włączone do gminnej ewidencji zabytków. Domy na terenie Gminy Białe Błota wybudowane zostały szerszym bokiem do drogi, tj. zabudowa kalenicowa. Są to zarówno budynki jednorodzinne, jak i wielorodzinne. Występują domy jedno, jak i dwu-kondygnacyjne. Wybudowane zostały w zdecydowanej większości z cegły czerwonej, dachy kryte są różnorodnym materiałem: dachówka, eternit, blacho dachówka, papa. Niektóre charakteryzują się skromnym detalem architektonicznym, np. gzymsy. W Łochowie występuje dom o charakterze małomiasteczkowej kamienicy – jedyny tego typu na terenie gminy, który przedstawiono poniżej.

Fot. . Dom, ob. budynek mieszkalno-usługowy w Łochowie

Źródło: fotografia własna

Budynki gospodarcze

Budynki gospodarcze stanowią trzecią najliczniejszą grupę obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Często ich stan nie jest zadowalający. Wiąże się to z faktem, że właściciele nieruchomości w pierwszej kolejności podejmują się remontów domów. Jednakże, na terenie Gminy Białe Błota ogólny stan budynków gospodarczych należy ocenić jako dobry. W Gminie Białe Błota, obiekty te występują przy pojedynczych posesjach jako budynki gospodarcze lub stodoły.

Fot. . Budynek gospodarczy przy poczcie w Łochowie

Źródło: fotografia własna

Szkoły

Na terenie Gminy Białe Błota w przeszłości funkcjonowało 6 szkół podstawowych (budynków będących w GEZ). Obecnie odnotowuje się 3 zabytkowe budynki czynnych szkół – w Łochowie oraz 2 w Przyłękach, w tym 1 obiekt, który wcześniej był domem mieszkalnym przy szkole. Z biegiem czasu, większość obiektów edukacyjnych została zamknięta. Konsekwencją powyższego jest przekształcenie funkcji pozostałych nieruchomości. W Łochowicach dawny budynek szkoły został zaadaptowany na cele mieszkalne, w Zielonce znajduje się przedszkole, w Cielu świetlica wiejska, a w Murowańcu mieszkania i ośrodek wsparcia i integracji. W najlepszym stanie znajduje się budynek dawnej szkoły w Cielu, który w ostatnich latach przeszedł gruntowny remont. Z kolei w najgorszym stanie jest dawny budynek szkoły w Łochowicach znajdujący się we własności prywatnej. Najstarszym obiektem jest stara część szkoły w Łochowie, datowana na 1850 r. Ogólny stan zachowania charakteryzowanych nieruchomości ocenia się na dobry.

Tabela . Zabytkowe szkoły

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Material
1	Ciele	szkoła, ob. świetlica wiejska	ul. Kościelna 6	XIX/XX w.	bardzo dobry	cegła
2	Łochowice	szkoła, ob. dom	ul. Nakielska 22	1906 r.	dostateczny	cegła
3	Łochowo	szkoła	ul. Wierzbowa 4	1850 r. 1900- 1901 r.	dobry	cegła
4	Murowaniec	szkoła, ob. ośrodek wsparcia i integracji i budynek mieszkalny	ul. Staroszkolna 13	brak danych	dobry	cegła
5	Przyłęki	szkoła	ul. Zabytkowa 5	pocz. XX w.	dobry	cegła
6	Przyłęki	dom, ob. szkoła	ul. Zabytkowa 5	pocz. XX w.	dobry	cegła
7	Zielonka	szkoła, ob. przedszkole	ul. Bydgoska 11	pocz. XX w.	dobry	tynkowany

Źródło: opracowanie własne

Fot. . Starsza część szkoły w Łochowie z 1850 r.

Źródło: fotografia własna

Dworce kolejowe

Na terenie Gminy Białe Błota znajdują się 2 dworce kolejowe. Dworzec w miejscowości Jasieniec Stacja obecnie pełni funkcję wielorodzinnego budynku mieszkalnego. Jego historia związana jest bezpośrednio z otwarciem linii Szubin - Bydgoszcz Główna, które miało miejsce 1897-10-01. Na jednej z elewacji bocznych zachował się napis „Jasieniec Białe Błota”. Zachowane zostały również tory kolejowe przy dawnym dworcu. Reprezentatywny, masywny budynek dworca jest jednym z wyższych budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Budynek dworca kolejowego w Trzcińcu znajduje się na trasie Chorzów Batory - Tczew. Samo otwarcie linii Inowrocław - Bydgoszcz Główna miało miejsce 1872-05-26, zaś funkcjonowanie stacji odnotowuje się na 1901 r. Obecnie stacja jest czynna, rogatki obok zamykane, zapowiadany głośnikowo przejazd pociągu. Z Trzcińca dojechać można do Inowrocławia i Bydgoszczy.

Tabela . Zabytkowe dworce

L p.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna i obecna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Materiał
1	Jasieniec Stacja	dworzec, ob. budynek mieszkalny	ul. Kolejowa 3	ok. 1897 r.	dobry	cegła
2	Trzciniec	dworzec	ul. Gminna	1901 r.	bardzo dobry	tynkowany

Źródło: opracowanie własne

Fot. . Dworzec w Jasińcu Stacji, ob. budynek mieszkalny

Źródło: fotografia własna

Obiekty w zespole śluzy Łochowo i śluzy Lisi Ogon

Śluza Lisi Ogon to śluza komorowa konstrukcji ciężkiej. Wykonana jest z betonu i licowana cegłą klinkierową i kamienną. Składa się z trzech zasadniczych części: głowy górnej, komory śluzowej i głowy dolnej. Komora śluzy wykonana jest z betonu. Ściany komory licowane cegłą klinkierową. Wrota wsporne, dwuskrzydłowe wykonane są w konstrukcji stalowej (z kątowników i ceowników) i pokryte jednostronnie blachą stalową (połączenia nitowane). Parametry śluzy:

- długość użytkowa komory – 42 m;
- szerokość śluzy – 5 m;
- szerokość głów – 3 m;
- długość głów – 6,3 m;
- wysokość progów – 2,97 m.

(źródło: karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa będąca w posiadaniu Delegatury WUOZ w Bydgoszczy). Śluza nr 8 Lisi Ogon usytuowana jest na 145,35 km drogi wodnej Warta – Kanał

Bydgoski o łącznej długości 146,59 km. Śluza otwierana jest w czerwcu, lipcu i sierpniu w godz. 9:00 – 18:00 w dni robocze oraz w pozostałe dni w godz. 10:00 – 16:00. W 2019 roku zakończono modernizację stopnia wodnego Lisi Ogon – śluzy nr 8 na drodze wodnej Warta-Kanał Bydgoski. Całkowity koszt realizacji inwestycji wyniósł 2,2 mln zł.

Zespół budynków śluza Łochowo składa się z następujących obiektów:

- 1 – dom
- 2 – budynek gospodarczy
- 3 – budynek mieszkalno-magazynowo-warsztatowy
- 4 – szopa

W 1940 roku na stopniach wodnych w Łabiszynie i Lisim Ogonie ustanowiono Nadzory Wodne. Dla potrzeb administracyjnych i mieszkalnych zwiększonego personelu tych stopni w Zarządzie Wodnym w Bydgoszczy opracowano projekty budynków mieszkalno-magazynowych, których budowę zakończono w 1941 roku. Budynki utrzymały w zasadniczej mierze swój pierwotny wygląd. Architektura budynków kształtowana była w tzw. rodzimym. Zespół stanowi typowy i charakterystyczny obiekt towarzyszący budowlą wodnym. Podobne założenia znajdujemy na skanalizowanej Dolnej Noteci, Odrze, Kanale Bydgoskim i wielu rzekach i kanałach Europy. (źródło: karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa będąca w posiadaniu Delegatury WUOZ w Bydgoszczy).

Ryc. .Rozmieszczenie budynków w zespole śluzy Łochowo

Źródło: opracowanie własne

Gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego, a zatem mogą być z niej wyłączone, jak i włączone nowe obiekty.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

W podrozdziale 5.5. wskazano oraz podsumowano analizę dziedzictwa kulturowego Gminy Białe Błota poprzez wskazanie najbardziej znaczących elementów tego dziedzictwa. Niewątpliwie zabytki wpisane do rejestru zabytków wyróżniają się na tle innych w regionie i są dla niego charakterystyczne. Poniżej krótko scharakteryzowano najważniejsze obiekty zabytkowe (zabytki rejestrowe) z terenu gminy oraz przedstawiono ich fotografie. Oprócz 4 obiektów rejestrowych opisano także kościół w Łochowie, który wyróżnia się wśród innych budynków znajdujących się w GEZ. Ze względu na bogatą historię obiektu oraz walory architektoniczne należy rozważyć wpisanie kościoła do rejestru zabytków. Należy również odnotować zespół śluzy Łochowo i Lisi Ogon, który wyróżnia się wśród pozostałych zabytków ujętych w GEZ. Opisany już został wcześniej w podrozdziale 5.4.

Ciele – kościół

W latach 1882-1915 pastorem kościoła był Richard Hahn. Wtedy też życie zboru koncentrowało się na pozyskaniu środków na budowę kościoła. Parafia otrzymała od Stowarzyszenia Gustawa Adolfa 27000 marek oraz 26650 marek ze skatupy cesarskiej. W 1892 r. rozpoczęto budowę. Wcześniej jednak przeprowadzono wyręb pasa lasów na miejscu obecnego kościoła. W 1893 r. poświęcenia świątyni dokonał superintendent z Poznania D. Hesekei. Ostatnim pastorem w latach 1941-1945 był Kuhnert. Parafia rzymsko-katolicka w Cielu została powołana 24.08.1946 r. przez ks. Kardynała Augusta Hlonda. Kościół wybudowany w stylu neogotyckim wg projektu Alberta Muttraya. Budowla zrealizowana jednoetapowo, otrzymała zwartą, proporcjonalną bryłę. Wnętrze zostało przewidziane na 600 miejsc siedzących. Pierwotnie posiadał kompozycję trójnawowego kościoła halowego z emporami, które zniesiono w 1950 r., pozostawiono jedynie emporę zachodnią. Bryła i wnętrze świątyni poza powyższym, w pierwotnym, nienaruszonym stanie.

Msze św. odprawione są w niedziele w godz.: 8.30, 10.00, 11.30 oraz w dni powszednie o godz. 18.30. Powierzchnia użytkowa kościoła wynosi ok. 392 m², zaś jego kubatura to ok. 4116 m³.

Fot. . Kościół w Cielu

Źródło: fotografia własna

Ciele – pastorówka, ob. plebania

Budynek znajduje się w zespole kościoła, na południe od niego, przy ul. Kościelnej. Obiekt symetryczny, 7-osiowy, wybudowany z cegły czerwonej, z dachem dwuspadowym krytym blachodachówką, widoczne 4 kominy. Oś 3, 4 i 5 tworzą ryzalit, który w górnej części stanowi wystawkę z połaci dachu z osobnym daszkiem dwuspadowym zwieńczonym centralnie krzyżem. Od części południowej dobudówka. Stolarka okienna drewniana, częściowo pierwotna, 4-skrzydłowa, stolarka drzwiowa drewniana, zdobiona, dopasowana do pierwotnych wymiarów w elewacji bocznej. Dom jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, wybudowany na ceglany cokole. Z elementów dekoracyjnych wyróżnić można gzymsy ceglane: wieńczący, nadokienne oraz niewielkie sterczyny w ryzalicie i ścianach bocznych, a także w ryzalicie: blendy, lizeny, 3 okulusy.

Fot. . Pastorówka, ob. plebania w Cielu

Źródło: fotografia własna

Ciele – budynek gospodarczy 1

Budynek z zespołu kościoła, w zagrodowej zabudowie plebani, tworząc jej zamknięcie od strony zachodniej. Budynek znajduje się przy ul. Kościelnej, na podwórzu dawnej pastorówki. Obiekt wybudowany z cegły czerwonej, jednokondygnacyjny z dachem dwuspadowym, krytym eternitem, kiedyś najprawdopodobniej stodoła dwuklepkowa. Od strony podwórza widoczne pomalowane na czarno drewniane wrota 2 szt. oraz drewniane wrota w elewacji tylnej – 1 szt.

Fot. . Budynek gospodarczy nr 1 w zespole kościoła

Źródło: fotografia własna

Ciele – budynek gospodarczy 2

Budynek z zespołu kościoła, w zagrodowej zabudowie plebani, tworząc jej zamknięcie od strony północnej, usytuowany pomiędzy kościołem, a plebanią. Budynek znajduje się przy ul. Kościelnej, na podwórzu dawnej pastorówki. Obiekt wybudowany z cegły czerwonej, jednokondygnacyjny z poddaszem, dachem dwuspadowym, krytym eternitem. Od strony podwórza widoczne pomalowane na czarno 3 szt. drewnianych drzwi oraz 2 szt. niewielkich okienek. W elewacji bocznej wejście na poddasze. Z elementów dekoracyjnych wyróżnić można gzymsiki nadokienne i naddrzwiowe.

Fot. . Budynek gospodarczy nr 2 w zespole kościoła

Źródło: fotografia własna

Łochowo - kościół

Kościół zbudowany w 1902 roku, jako zbór ewangelicki. Wzniesiony w stylu neogotyckim w typowych formach dla tego okresu, na bazie projektów nieznanego, zapewne bydgoskiego architekta. Założony na planie prostokąta z czworobocznym prezbiterium i przylegającym do niego prezbiterium. Wybudowany z cegły czerwonej, na kamiennej podmurówce. Wieża na planie kwadratu z kruchtą, kryta dachem namiotowym, zaś korpus z dachem dwuspadowym kryty blacho dachówką. Na uwagę zasługuje duża rozeta w tylnej elewacji kościoła, a także zegar w wieży kościoła. Wyposażenie stanowi empora i ławki neogotyckie z pocz. XX w., a także pseudogotyckie ołtarze współczesne. Msze św. odprawiane są w niedziele i święta w godz.: 7.30, 9.00, 10.00, 11.30 (z udziałem dzieci), 13.00 (oprócz lipca i sierpnia), 18.00 oraz w dni powszednie o godz. 18.00 (styczeń – w czasie kolędy: 9.00). Powierzchnia użytkowa kościoła wynosi ok. 295 m², zaś jego kubatura to ok. 4162 m³.

Fot. . Kościół w Łochowie

Źródło: fotografia własna

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT

Ocenę stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Białe Błota przeprowadzono za pomocą analizy SWOT, w której wskazano mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia. Poniższe zapisy przedstawione w układzie tabelarycznym wynikają z analizy dokumentów programowych na szczeblu gminnym, inwentaryzacji terenowej oraz własnych wywodów i spostrzeżeń. Ogółem, jest to cały zbiór wniosków odnoszący się do zasobu kulturowego Gminy Białe Błota. Analiza SWOT ma na celu wyłonienie określonych założeń projektowych.

Tabela . Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy

Szanse	Zagrożenia
1.Możliwość pozyskania środków europejskich z nowej perspektywy finansowej 2021-2027. 2.Możliwość finansowania prac konserwatorskich ze środków budżetu państwa. 3.Potencjał obiektów zabytkowych, w sposób szczególnie zabytkowych kościołów oraz zespołu stopnia wodnego w Lisim Ogonie i Łochowie. 4.Mieszanie się ludności na terenie gminy. Liczni nowi mieszkańcy to osoby mieszkające wcześniej w Bydgoszczy lub nowe osoby napływowe – różnorodność kulturowa.	1.Kończąca się perspektywa finansowa 2014-2020. 2.Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań przyrody: huragany, grad, burze upały. 3.Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań człowieka: podpalenia, rabunek, dewastacja. 4.Uszkodzenie i zniszczenie zabytkowych drzewostanów przez szkodniki. 5.Trwająca epidemia covid-19 przez którą utrudnione są prace na rzecz ochrony i opieki zabytków. 6.Powolna degradacja pustostanów. 7.Kosztowne i rosnące wydatki na prace przy obiektach zabytkowych. 8.Niechęć właścicieli obiektów zabytkowych do służb ochrony konserwatorskiej oraz do obowiązujących przepisów względem zabytków. 9.Samowolne działania przy zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich. 10.Wzrastająca liczba nowo wybudowanych obiektów – zagrożenie dla ładu przestrzennego. 11.Niewielka liczba zabytków wpisana do rejestru zabytków nieruchomych. 12.Brak rejestrowego zabytku archeologicznego.
Mocne strony	Słabe strony
1.Przyjęta uchwała Nr XVII/172/2008 z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków niestanowiących własności gminy. 2.Opracowana gminna ewidencja zabytków architektury i budownictwa. 3.Uwzględnienie ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planach zagospodarowania przestrzennego. 4.Bardzo duża liczba MPZP. 5.Posiadanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. 6.Wpisany do rejestru zabytków zespół kościoła w Cielu. 7.Ogólny dobry stan obiektów zabytkowych znajdujących się w GEZ. 8.Bardzo dobry stan zachowania kościołów. 9.Zmodernizowany zespół służy w Łochowie i Lisim Ogonie. 10.Liczne dziedzictwo pozostawione przez ewangelików – bardzo duża liczba cmentarzy ewangelickich. 11.Występujące zabytki ruchome w kościołach w Cielu i Łochowie.	1.Przeciętny stan zabytkowych dworów. 2.Brak opieki nad cmentarzami ewangelickimi oraz ich zły stan zachowania. 3.Brak gminnej ewidencji zabytków archeologicznych. 4.Brak programu rewitalizacji uwzględniającego odnowę zabytków. 5.Częściowo zapomniane tradycje kujawskie. 6.Niskie stopień uczestnictwa mieszkańców na imprezach kulturalnych. 7.Niewystarczająca promocja imprez kulturalnych. 8.Niewielki procent mieszkańców znających historię gminy. 9.Słabo wypromowane liczne legendy miejscowe.

12.Funkcjonowanie skansenu w Łochowie oraz zachowane dziedzictwo nawiązujące do zabytkowych pojazdów, w tym maszyn rolniczych. 13.Liczne imprezy i wydarzenia nawiązujące do dziedzictwa kulturowego i historycznego. 14.Zespół ludowy "Łochowianie" jako znaczący potencjał kulturowy oraz ambasador gminy na arenie regionalnej i krajowej. 15.Licznie występujące Stowarzyszenia i Grupy działające na rzecz ochrony zabytków i promocji wartości kulturowych regionu oraz funkcjonujące KGW. 16.Aktywni twórcy ludowi. 17.Bogate dziedzictwo niematerialne: bardzo duża liczba miejscowych legend, obecny kujawski strój ludowy.	
--	--

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Poniżej przedstawiono założenia projektowe w układzie: priorytet, kierunek, zadanie. Zadania składają się na kierunki, a kierunki przyporządkowane zostały priorytetom. Priorytety, kierunki i zadania określono w podrozdziałach rozdziału 7.

Założenia programowe są zgodne z art. 4. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wskazano w nim, że ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Założenia programowe sformułowane zostały na podstawie aktualnych dokumentów strategicznych i planistycznych gminy, stanu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, analizy SWOT, obserwacji własnych oraz dotychczasowych doświadczeń w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym.

Biorąc pod uwagę fakt, iż jest to druga edycja gminnego programu opieki nad zabytkami, a zarazem aktualizacja wcześniejszego programu pn. „Gminny Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2017 – 2020” priorytety, kierunki działań, jak i część samych działań w znacznym stopniu oparta została na poprzedniej perspektywie programowej. Uwzględniając powyższe oraz wymienione czynniki przyjęte do sformułowań założeń programowych, a także czas jaki minął od momentu sporządzenia GPOnZ na lata 2017-2020, opracowano szereg rozwiązań, jak i konkretnych zadań, które powinny poprawić sytuację dziedzictwa kulturowego w gminie, w tym dziedzictwa niematerialnego oraz materialnego, a w sposób szczególny obiektów zabytkowych i ich właścicieli.

7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Określono priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 z uwzględnieniem celów wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które zostały wskazane w rozdziale 2. Priorytety zostały sformułowane w perspektywie wieloletniej.

Wyznaczono następujące priorytety Gminnego Programu nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024:

1. *Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla następnych pokoleń.*
2. *Ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego jako element kształtowania polityki społecznej.*
3. *Zachowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa niematerialnego.*

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

Określono długofalowe kierunki działań (wykraczające często ponad 4-letni okres obowiązywania Programu) wraz z oczekiwanymi rezultatami. Wyznaczono następujące kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024:

1.1. Prawna ochrona dziedzictwa kulturowego.

1.2. Konserwacja i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego.

1.3. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.

2.1 Promocja idei ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.2 Promowanie idei wykorzystania dóbr kultury na rzecz właścicieli zabytków.

2.3 Podnoszenie świadomości społecznej i edukacja.

2.4 Tworzenie społeczeństwa informatycznego.

3.1. Wspieranie lokalnej tradycji.

3.2. Rozwój świadomości historycznej jako element wzmocnienia więzi społecznych.

3.3. Promocja produktu lokalnego jako czynnik podnoszący dochody mieszkańców.

3.4. Promocja gminy w oparciu o jej zabytki.

7.3 Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

W ramach wyznaczonych 11 kierunków działań, określonych w podrozdziale 7.2, wskazano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024. Zgodnie z ustawowym obowiązkiem Wójt Gminy Białe Błota sporządza co 2 lata sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 Radzie Gminy Białe Błota. Opracowanie sprawozdania jest kluczowym elementem zarządzania dziedzictwem kulturowym gminy. W tabeli poniżej zaproponowano, w których latach dane zadanie zostanie wykonane. Te, wskazane w latach 2021-2022 mają charakter ciągły bądź przygotowawczy do zadań, które zastaną zrealizowane w latach 2023-2024. Dlatego też sprawozdanie z realizacji zadań z lat 2021-2022 powinno mieć miejsce z początkiem 2023 r. Ponadto, w poniższej tabeli zaproponowano, kto będzie odpowiadał za wykonanie zadania. Niezmiernie ważnym jest współdziałanie władz Gminy z jej jednostkami organizacyjnymi oraz pozostałymi depozytariuszami w celu realizacji zaplanowanych zadań.

Tabela . Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Priorytet 1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla następnych pokoleń				
Kierunki działań	Zadania	2021-2022	2023-2024	Realizator
1.1 Prawna ochrona dziedzictwa kulturowego	1. Wypełnianie przez gminę obowiązków wynikających z zapisów Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	x	x	UG
	2. Przestrzeganie nakazów i zakazów zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	x	x	W
	3. Wprowadzenie zmian do obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego celem ich aktualizacji oraz opracowywanie nowych z uwzględnieniem występujących obiektów zabytkowych	x	x	UG
	4. Bieżące prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach własnych gminy	x	x	UG
	5. Wystąpienie z wnioskiem do WKZ w celu wpisania do rejestru zabytków kościoła w Łochowie z 1902 r.	x		P
1.2. Konserwacja i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego.	1. Oznakowanie wszystkich zabytków rejestrowych znakiem „Zabytek chroniony prawem” zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.	x		St
	2. Wietrzenie strychów zabytkowych kościołów w porze letniej	x	x	P
	3. Bieżące prace porządkowe na czynnych zabytkowych cmentarzach	x	x	P
	4. Upamiętnienie cmentarzy ewangelickich w postaci ustawienia pamiątkowej tabliczki	x		UG
	5. Usunięcie samosiewów z cmentarzy ewangelickich	x	x	UG, SkP
1.3. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.	1. Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji z uwzględnieniem zabytków z terenu gminy		x	UG
	2. Opracowanie kart gminnej ewidencji zabytków archeologicznych	x		UG
	3. Coroczna dokumentacja fotograficzna zabytków rejestrowych	x	x	UG, P
Priorytet 2. Ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego jako element kształtowania polityki społecznej				
2.1. Promocja idei ochrony dziedzictwa kulturowego	1. Propagowanie idei i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnych mediach	x	x	UG
	2. Wsparcie na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego, w tym stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, twórców ludowych	x	x	UG
2.2. Promowanie idei wykorzystania dóbr kultury na rzecz właścicieli zabytków	1. Przyznanie dotacji celowej z budżetu gminy na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych	x	x	UG
	2. Wprowadzenie ulg podatkowych od nieruchomości dla właścicieli zabytków ujętych w GEZ	x	x	UG
2.3. Podnoszenie świadomości społecznej i	1. Dalsze pozyskiwanie do biblioteki gminnej i jej fili publikacji związanych z dziedzictwem kulturowym i jego ochroną – m.in. publikacji	x	x	UG, GCK

edukacja	wydawanych i współfinansowanych przez samorząd województwa kujawsko-pomorskiego			
	2. Organizacja konkursu fotograficznego pt. „zabytki wokół nas” dla uczniów szkół podstawowych	x	x	UG, SP
2.4. Tworzenie społeczeństwa informatycznego	1. Zamieszczenie gminnego programu opieki nad zabytkami na stronie internetowej gminy	x		UG
	2. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy informacji na temat dziedzictwa kulturowego, np. opisy i zdjęcia zabytków, historia gminy, miejscowości, itp.	x	x	UG
	3. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy legend związanych z miejscowościami gminnymi			UG
Priorytet 3. Zachowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa niematerialnego				
3.1. Wspieranie lokalnej tradycji	1. Dalsza organizacja imprez, w których występują elementy dziedzictwa kulturowego gminy oraz zintensyfikowane działania na rzecz ich promocji	x	x	UG, GCK
	2. Wsparcie na rzecz pozostałych wydarzeń organizowanych na terenie gminy nawiązujących do miejscowej tradycji, folkloru, zabytków	x	x	UG
3.2. Rozwój świadomości historycznej jako element wzmocnienia więzi społecznych	1. Promowanie dziedzictwa niematerialnego w lokalnych mediach	x	x	UG
	2. Organizacja ciekawych spotkań, pogadanek, występów dla uczniów szkół podstawowych z zakresu dziedzictwa kulturowego, np. spotkanie z archeologiem, konserwatorem zabytków, regionalistą, społecznym opiekunem zabytków	x	x	Sp
	3. Przypomnienie mieszkańcom o tożsamości lokalnej poprzez żywe lekcje historii, np. wycieczki piesze, rowerowe	x	x	GCK
3.3. Promocja produktu lokalnego jako czynnik podnoszący dochody mieszkańców	1. Wspieranie inicjatyw związanych z wytwarzaniem, promocją i sprzedażą tradycyjnych produktów lokalnych	x	x	UG
	2. Opracowanie publikacji dotyczącej specjałów kuchni kujawskiej		x	UG, GCK
	3. Organizacja konkursów w zakresie tradycyjnej potrawy kujawskiej	x	x	GCK, KGW
3.4. Promocja gminy w oparciu o jej zabytki	1. Wyeksponowanie oraz promocja najważniejszych zabytków znajdujących się na terenie gminy: kościoły oraz zespół stopnia wodnego w Łochowie i Lisim Ogonie, a także ich wykorzystanie turystyczne	x	x	UG, GCK, W
Priorytet 1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla następnych pokoleń				
Kierunki działań	Zadania	2021-2022	2023-2024	Realizator
1.1 Prawna ochrona dziedzictwa kulturowego	1. Wypełnianie przez gminę obowiązków wynikających z zapisów Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	x	x	UG
	2. Przestrzeganie nakazów i zakazów zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	x	x	W
	3. Wprowadzenie zmian do obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego celem ich aktualizacji oraz opracowywanie nowych z uwzględnieniem	x	x	UG

	występujących obiektów zabytkowych			
	4. Bieżące prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach własnych gminy	x	x	UG
	5. Wystąpienie z wnioskiem do WKZ w celu wpisania do rejestru zabytków kościoła w Łochowie z 1902 r.	x		P
1.2. Konserwacja i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego.	1. Oznakowanie wszystkich zabytków rejestrowych znakiem „Zabytek chroniony prawem” zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.	x		St
	2. Wietrzenie strychów zabytkowych kościołów w porze letniej	x	x	P
	3. Bieżące prace porządkowe na czynnych zabytkowych cmentarzach	x	x	P
	4. Upamiętnienie cmentarzy ewangelickich w postaci ustawienia pamiątkowej tabliczki	x		UG
	5. Usunięcie samosiewów z cmentarzy ewangelickich	x	x	UG, SkP
1.3. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.	1. Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji z uwzględnieniem zabytków z terenu gminy		x	UG
	2. Opracowanie kart gminnej ewidencji zabytków archeologicznych	x		UG
	3. Coroczna dokumentacja fotograficzna zabytków rejestrowych	x	x	UG, P
Priorytet 2. Ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego jako element kształtowania polityki społecznej				
2.1. Promocja idei ochrony dziedzictwa kulturowego	1. Propagowanie idei i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnych mediach	x	x	UG
	2. Wsparcie na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego, w tym stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, twórców ludowych	x	x	UG
2.2. Promowanie idei wykorzystania dóbr kultury na rzecz właścicieli zabytków	1. Przyznanie dotacji celowej z budżetu gminy na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych	x	x	UG
	2. Wprowadzenie ulg podatkowych od nieruchomości dla właścicieli zabytków ujętych w GEZ	x	x	UG
2.3. Podnoszenie świadomości społecznej i edukacja	1. Dalsze pozyskiwanie do biblioteki gminnej i jej fili publikacji związanych z dziedzictwem kulturowym i jego ochroną – m.in. publikacji wydawanych i współfinansowanych przez samorząd województwa kujawsko-pomorskiego	x	x	UG, GCK
	2. Organizacja konkursu fotograficznego pt. „zabytki wokół nas” dla uczniów szkół podstawowych	x	x	UG, SP
2.4. Tworzenie społeczeństwa informatycznego	1. Zamieszczenie gminnego programu opieki nad zabytkami na stronie internetowej gminy	x		UG
	2. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy informacji na temat dziedzictwa kulturowego, np. opisy i zdjęcia zabytków, historia gminy, miejscowości, itp.	x	x	UG
	3. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy legend związanych z miejscowościami gminnymi			UG
Priorytet 3. Zachowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa niematerialnego				
3.1. Wspieranie	1. Dalsza organizacja imprez, w których	x	x	UG, GCK

<i>lokalnej tradycji</i>	występują elementy dziedzictwa kulturowego gminy oraz zintensyfikowane działania na rzecz ich promocji			
	2. Wsparcie na rzecz pozostałych wydarzeń organizowanych na terenie gminy nawiązujących do miejscowej tradycji, folkloru, zabytków	x	x	UG
3.2. Rozwój świadomości historycznej jako element wzmocnienia więzi społecznych	1. Promowanie dziedzictwa niematerialnego w lokalnych mediach	x	x	UG
	2. Organizacja ciekawych spotkań, pogadanek, występów dla uczniów szkół podstawowych z zakresu dziedzictwa kulturowego, np. spotkanie z archeologiem, konserwatorem zabytków, regionalistą, społecznym opiekunem zabytków	x	x	Sp
	3. Przypomnienie mieszkańcom o tożsamości lokalnej poprzez żywe lekcje historii, np. wycieczki piesze, rowerowe	x	x	GCK
3.3. Promocja produktu lokalnego jako czynnik podnoszący dochody mieszkańców	1. Wspieranie inicjatyw związanych z wytwarzaniem, promocją i sprzedażą tradycyjnych produktów lokalnych	x	x	UG
	2. Opracowanie publikacji dotyczącej specjałów kuchni kujawskiej		x	UG, GCK
	3. Organizacja konkursów w zakresie tradycyjnej potrawy kujawskiej	x	x	GCK, KGW
3.4. Promocja gminy w oparciu o jej zabytki	1. Wyeksponowanie oraz promocja najważniejszych zabytków znajdujących się na terenie gminy: kościoły oraz zespół stopnia wodnego w Łochowie i Lisim Ogonie, a także ich wykorzystanie turystyczne	x	x	UG, GCK, W

Źródło: opracowanie własne

Realizatorzy, wykaz skrótów:

GCK – Gminne Centrum Kultury;

KGW – Koła Gospodyń Wiejskich;

P – Parafia;

SkP – Skarb Państwa;

SP – Szkoły Podstawowe;

St – Starostwo;

UG – Urząd Gminy;

W – Właściciele.

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy oraz pozostałych depozytariuszy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, gminnego programu rewitalizacji, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, aplikowanie o dofinansowanie, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, dofinansowania, nagrody);
- instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz współpraca ze wszystkimi realizatorami przypisanymi do zadań w Programie);
- instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi);
- instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sprawozdanie z realizacji Programu).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Ustawodawca wymienił zadania związane z gminnym programem opieki nad zabytkami. Na podstawie ww. artykułu skonkretyzowano je poniżej na potrzeby niniejszego Programu.

Wójt Gminy Białe Błota sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota przyjmuje Rada Gminy Białe Błota, po uzyskaniu opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Białe Błota Wójt Gminy Białe Błota sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Białe Błota.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Poniżej wskazano przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań, które mogą być pomocne przy opracowaniu sprawozdania.

W ramach priorytetu **1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla następnych pokoleń:**

- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- liczba obiektów ogółem poddanych pracom remontowym i konserwatorskim;
- liczba czynnych cmentarzy, w których przeprowadzono bieżące prace porządkowe;
- liczba cmentarzy, które zostały upamiętnione w postaci postawienia pamiątkowej tabliczki;

- liczba cmentarzy, w których usunięto samosiewy;
- liczba zabytków rejestrowych, które zostały oznakowane;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków;
- liczba opracowanych kart gminnej ewidencji zabytków archeologicznych;
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich.

W ramach priorytetu **2. *Ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego jako element kształtowania polityki społecznej:***

- liczba stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, twórców ludowych, które otrzymały wsparcie w działalności związanej z dziedzictwem kulturowym;
- wartość finansowa udzielonych dotacji z budżetu gminy na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych;
- wartość finansowa przyznanych ulg podatkowych;
- liczba pozyskanych publikacji związanych z dziedzictwem kulturowym i jego ochroną do biblioteki gminnej i jej filii;
- liczba nadesłanych prac w konkursie fotograficznym;
- liczba odwiedzin strony internetowej gminy.

W ramach priorytetu **3. *Zachowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa niematerialnego:***

- liczba zorganizowanych imprez nawiązujących do dziedzictwa niematerialnego;
- liczba nowych publikacji, broszur i książek na temat dziedzictwa, które zostały opracowane;
- liczba KGW biorących udział w wydarzeniach o tematyce kulinarnej, w tym w konkursach;
- liczba wypromowanych obiektów zabytkowych;
- liczba turystów odwiedzających gminę.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Rozdział 10. ma charakter informacyjny. Poniżej przedstawiono przykładowe możliwości finansowania wskazanych w podrozdziale 7.3. zadań z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

W poszukiwaniu dofinansowania nie można ograniczać się wyłącznie do powszechnie znanych i dostępnych programów. Źródeł należy także szukać w ogłaszanych przez samorządy konkursach na realizację zadań z zakresu edukacji, kultury, promocji oraz w budżetach tzw. obywatelskich lub partycypacyjnych. Decydując się na złożenie wniosku, należy liczyć się z tym, że w każdym konkursie wniosków z podobnym zakresem działań wpływa dużo, a uzyskanie dofinansowania nie jest łatwe, m.in. ze względu na z góry przydzieloną alokację środków.

Źródłami wsparcia działań w obszarze kultury w ramach budżetu państwa są:

- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- programy MKiDN,
- wojewódzki konserwator zabytków,
- urzędy: marszałkowski i wojewódzki,
- Fundusz Kościelny,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Fundusz Inicjatyw Obywatelskich,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Na działania związane z ochroną i wykorzystaniem zabytków można pozyskać środki z wielu programów wdrażanych na poziomie krajowym w ramach środków europejskich, takich jak:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego – tzw. fundusze norweskie;
- Kreatywna Europa;
- Europa dla Obywateli.

Informacje o zasadach i kryteriach możliwości pozyskiwania ww. środków są dostępne na stronach internetowych poświęconych ww. źródłom finansowania. Poniżej scharakteryzowano najbardziej popularne programy pomocowe.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jest państwowym funduszem celowym. Jego dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Przychodem Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są wpływy z kar pieniężnych, o których mowa w art. 107a–107e ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są przeznaczane na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Programy MKiDN 2022-

Programy Ministra z zakresu kultury mają na celu dofinansowanie zadań o charakterze projektowym z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Osoby fizyczne nie są uprawnione do składania wniosków poza jednym programem – Ochrona zabytków. W 2021 roku przyznano ponad 240 mln zł dotacji na cele kulturalne w ramach 33 programów Ministra. Na rok 2022 przewidziano realizację następujących programów: Badanie polskich strat wojennych, Czasopisma, Edukacja artystyczna, Edukacja kulturalna, Film, Groby i cmentarze wojenne w kraju, Infrastruktura domów kultury, Infrastruktura kultury, Infrastruktura szkolnictwa artystycznego, Kultura cyfrowa, Kultura Dostępna, Kultura ludowa i tradycyjna (celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania), Literatura, Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju, Miejsca pamięci narodowej za granicą, Muzyczny ślad, Muzyka, Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej, Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, Ochrona zabytków (celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne), Ochrona zabytków archeologicznych (celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych), Partnerstwo dla książki, Promesa dla Kultury, Promocja czytelnictwa, Promocja kultury polskiej za granicą, Rozwój sektorów kreatywnych, Sztuki wizualne, Taniec, Teatr, Wspieranie działań muzealnych, Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży, Zamówienia kompozytorskie, Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem, Ballady i romanse. Podkreślono te programy, które najbardziej wpisują się w założenia programowe przyjęte w Programie.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków przyznaje dotacje na podstawie art. 74 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz

rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Dotacja celowa na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może być udzielona po złożeniu wniosku o udzielenie dotacji celowej, przez osobę fizyczną, jednostkę samorządu terytorialnego lub inną jednostkę organizacyjną, będącą właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadającą zabytek w trwałym zarządzie.

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Celem dotacji jest ochrona krajobrazu kulturowego i dziedzictwa narodowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, wspieranie działań właścicieli i zarządców zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej.

Dotacje mogą być udzielane na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Wnioski o udzielenie dotacji jednorocznej i wieloletniej składa się do 15 grudnia roku poprzedzającego rok, w którym planowane jest rozpoczęcie prac określonych we wniosku. W przypadku niewykorzystania całości środków przeznaczonych w budżecie województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach lub ich zwiększenia, mogą być składane wnioski o dotację jednoroczną w drugim terminie, tj. do dnia 15 kwietnia roku, w którym dotacja jednoroczna ma być wykorzystana. Informacja o drugim terminie składania wniosków zostanie podana do publicznej wiadomości na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy

Z budżetu Powiatu Bydgoskiego może być udzielona dotacja celowa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków znajdującym się na obszarze Powiatu Bydgoskiego. Wnioski składa się do dnia 30 sierpnia roku poprzedzającego rok w którym planowane jest wykorzystanie dotacji. Wniosek niekompletny formalnie podlega uzupełnieniu w terminie 7 dni. Wniosek nieuzupełniony w terminie pozostawia się bez rozpatrzenia. Dotacja przekazywana jest w formie refundacji, po złożeniu przez wnioskodawcę sprawozdania z wykonania zadania publicznego. Oceny merytorycznej wniosków dokonuje komisja powołana stosownym Zarządzeniem Starosty Bydgoskiego. Stanowisko komisji ma charakter opiniodawczy. Starosta Bydgoski przekłada Radzie Powiatu Bydgoskiego ocenę wniosków dokonaną przez komisję wraz z propozycją przyznania dotacji w formie projektu uchwały. Decyzje o przyznaniu dotacji oraz jej wysokości podejmuje Rada Powiatu Bydgoskiego w trybie uchwał. W przypadku przyznania niższej od wnioskowanej kwoty dotacji wnioskodawca jest zobowiązany - w ciągu 30 dni od daty otrzymania informacji o przyznaniu dotacji - do złożenia korekty zakresu rzeczowego i finansowego zadania dostosowując je do wysokości otrzymanej dotacji w formie skorygowanego wniosku. Wnioskodawca może zmniejszyć kwotę środków własnych i środków pochodzących z innych źródeł proporcjonalnie do stopnia zmniejszenia dotacji z budżetu powiatu bydgoskiego.

Fundusz Kościelny

Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu w 2022 r. Zadanie poświęcone zabytkom zostało przedstawione jako: konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. Remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

W ramach osi priorytetowej VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury prowadzone są nabory wniosków o dofinansowanie projektu w trybie konkursowym. Dotyczy to 2 działań pn. 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury oraz 8.2 Ochrona zabytków. Dla ww. działań nie przewiduje się naboru w trybie konkursowym w 2022 roku.

W związku z przejściem z perspektywy finansowej 2014-2020 na 2021-2027 należy bacznie obserwować, czy program nie został uaktualniony, a w związku z powyższym, czy nie występują nowe możliwości finansowania zadań na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego

W ramach osi priorytetowej IV Region Przyjazny Środowisku prowadzone są nabory wniosków o dofinansowanie projektu w trybie konkursowym. Dotyczy to działania pn. 4.4 Ochrona i rozwój zasobów kultury oraz poddziałania pn. 4.6.2 Wsparcie ochrony zasobów kultury w ramach ZIT. Dla ww. działania i poddziałania nie przewiduje się naboru w trybie konkursowym w 2022 roku.

W związku z przejściem z perspektywy finansowej 2014-2020 na 2021-2027 należy bacznie obserwować, czy program nie został uaktualniony, a w związku z powyższym, czy nie występują nowe możliwości finansowania zadań na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

W ramach działania 7 Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich przewidziano typ operacji pn. 7.6.1. Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego. Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego, jak również zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne. Zgodnie z harmonogramem planowanych naborów wniosków w ramach PROW 2014–2020 w 2022 r. nie przewiduje się naboru wniosków na rzecz operacji 7.6.1.

W związku z przejściem z perspektywy finansowej 2014-2020 na 2021-2027 należy bacznie obserwować, czy program nie został uaktualniony, a w związku z powyższym, czy nie występują nowe możliwości finansowania zadań na rzecz dziedzictwa kulturowego.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zaplanowane przez gminę inwestycje związane z ochroną zabytków w ciągu 4 lat obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami, tj. w latach 2021-2024 zostały przedstawione w podrozdziale 7.3.

Art.81. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje na możliwość finansowania przez gminy prac przy obiektach zabytkowych: dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Rada Gminy Białe Błota przyjęła uchwałę Nr XVII/172/2008 z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków niestanowiących własności gminy. Zgodnie z nią dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac przy zabytku, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku budżetowym, na który wnioskodawca składa wniosek o udzielenie dotacji. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne na realizację prac wymienionych w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dotacja może być udzielona w wysokości do 75 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Zadania określone w Programie realizowane będą przez Urząd Gminy Białe Błota oraz w mniejszym stopniu przez pozostałych interesariuszy, do który w sposób szczególny zaliczyć należy:

- Gminne Centrum Kultury w Białych Błotach, ul. Czysa 1a, 86-005 Białe Błota;

- Koła Gospodyń Wiejskich z terenu Gminy Białe Błota;
- Parafię p.w. p.w. MB Bolesnej w Cielu;
- Parafię p.w. św. Kazimierza w Łochowie
- Parafię p.w. NMP Wniebowziętej w Przyłękach;
- Szkoły podstawowe z terenu Gminy Białe Błota;
- Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy, ul. Zygmunta Augusta 16, 85-066 Bydgoszcz;
- Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Bydgoszczy, Al. Adama Mickiewicza 15, 85-071 Bydgoszcz.
- właścicieli obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Wszelkie uzgodnienia dotyczące zabytków będą prowadzone z Wojewódzkim Kujawsko-Pomorskim Konserwatorem Zabytków.

XII. BIBLIOGRAFIA

Literatura:

1. Gmina Białe Błota ocalić od zapomnienia, J. Rakoczy, Białe Błota 2006 r., Wydawca: Urząd Gminy Białe Błota.
2. Kronika łochowska, praca zbiorowa, 2011 r.
3. Białobłockie Zeszyty Historyczne, nr II, J. Zwoliński, 2009 r., Wydawca: Białobłocki Ośrodek Kultury w Białych Błotach.
4. 10-lecie Zespołu Szkół im. Jana Pawła II w Łochowie, K. Nieciejewska, M. Donarski, Łochowo 2009 r.
5. Zbiory wierszy, M. Sikora, Łochowo 2013 r., Wydawca: Gminne Centrum Kultury w Białych Błotach.
6. Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Warszawa 2009 r., Wydawnictwo Naukowe PWN.
7. Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Warszawa 2009 r., Wydawnictwo Naukowe PWN.
8. Dziedzictwo kulturowe Polski. Jego straty i ochrona prawna, t. 1, J. Pruszyński, Kraków 2001 r., Kantor Wydawniczy Zakamycze.
9. Legendy kujawskie, W. Podczaski, Inowrocław 2012 r., Wydawca: Forza Cuiavia.

Strony internetowe:

www.dane.gov.pl
www.mapy.geoportal.gov.pl
www.wspolrzedne-gps.pl
www.igrek.amzp.pl
www.mapy.amzp.pl
ww.ongeo.pl
www.rejestr.io
www.mapio.net
www.dialektologia.uw.edu.pl
www.lapidaria.wikidot.pl
www.tarktorimaszyna.pl
www.bip.powiat.bydgoski.pl
www.naszebialeblota.pl
www.bialeblota.e-mapa.net
www.bip.bialeblota.pl
www.bialeblota.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl
www.mkidn.gov.pl
www.isap.sejm.gov.pl
www.polskiezabytki.pl
www.swiatlownia.eu/koncerty/zespol-ludowy-lochowianie/
www.pomorska.pl/nowe-aranzacje-zespolu-lochowianie-ktory-za-rok-swietowac-bedzie-40lecie-dzialalnosci/ar/c13-15817538
www.polalech.pl/stroj-kujawski-nauka-opis.htm
www.kronikiinowroclawskie.blogspot.com

XIII. SPISY

13.1. Spis tabel

Tabela 1. Zapisy dotyczące MPZP w latach 1997-2005

Tabela 2. Zapisy dotyczące MPZP w latach 2014-2015

Tabela 3. Zapisy dotyczące MPZP w latach 2016-2020

Tabela 4. Liczba mieszkańców Gminy Białe Błota z podziałem na miejscowości

Tabela 5. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Tabela 6. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków

Tabela 7. Zabytkowe kościoły

Tabela 8. Zabytkowe cmentarze

Tabela 9. Zabytkowe kapliczki

Tabela 10. Zabytkowe dwory

Tabela 11. Zabytkowe szkoły

Tabela 12. Zabytkowe dworce

Tabela 13. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy

Tabela 14. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

13.2. Spis rycin

Ryc. 1. Gmina Białe Błota na tle powiatów oraz gmin województwa kujawsko-pomorskiego

Ryc. 2. Gmina Białe Błota na tle gmin powiatu bydgoskiego

Ryc. 3. Przestrzenne rozmieszczenie sołectw w Gminie Białe Błota

Ryc. 4. Obecny obszar Gminy Białe Błota przedstawiony na mapie 1924 r.

Ryc. 5. Białe Błota 1940 r.

Ryc. 6. Ciele 1940 r.

Ryc. 7. Lisi Ogon 1940 r.

Ryc. 8. Łochowo 1940 r.

Ryc. 9. Murowaniec 1940 r.

Ryc. 10. Przyłęki 1940 r.

Ryc. 11. Trzciniec 1940 r.

Ryc. 12. Zielonka 1940 r.

Ryc. 13. Ruralistyczny układ łochowa - wyrys ze Studium

Ryc. 14. Obszary AZP na terenie Gminy Białe Błota

Ryc. 15. Nasycenie stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Ryc. 16. Etnograficzny podział Kujaw

Ryc. 17. Herb Gminy Białe Błota

Ryc. 18. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Ryc. 19. Rozmieszczenie budynków w zespole śluzy Łochowo

13.3. Spis wykresów

Wyk. 1. Powierzchnia obowiązujących MPZP

Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP

Wyk. 3. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Wyk. 4. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości

Wyk. 5. Obiekty zabytkowe ujęte w GEZ z podziałem na funkcje

Wyk. 6. Struktura własności obiektów zabytkowych

13.4. Spis fotografii

Fot. 1. Wnętrze kościoła w Łochowie (w trakcie prac remontowych)

Fot. 2. Skansen zabytkowych pojazdów w Łochowicach

Fot. 3. Kujawski strój ludowy

Fot. 4. Zespół ludowy Łochowianie

Fot. 5. Kościół w Przyłękach obecnie

Fot. 6. Kościół w Przyłękach dawniej

Fot. 7. Cmentarz ewangelicki w Zielonce przy ul. Gilowej

Fot. 8. Przydrożna kapliczka w Przyłękach przy skrzyżowaniu ulic Zabytkowej i Przysieckiego

Fot. 9. Dwór w Lisim Ogonie przy ul. Wiejskiej 1

Fot. 10. Dom, ob. budynek mieszkalno-usługowy w Łochowie

Fot. 11. Budynek gospodarczy przy poczcie w Łochowie

Fot. 12. Starsza część szkoły w Łochowie z 1850 r.

Fot. 13. Dworzec w Jasińcu Stacji, ob. budynek mieszkalny

Fot. 14. Kościół w Cielu

Fot. 15. Pastorówka, ob. plebania w Cielu

Fot. 16. Budynek gospodarczy nr 1 w zespole kościoła

Fot. 17. Budynek gospodarczy nr 2 w zespole kościoła

Fot. 18. Kościół w Łochowie

Wykaz użytych skrótów:

A – stanowisko archiwalne

EK - epoka kamienia

PSCh -paleolit schyłkowy

MEZ -mezolit

NE -neolit

NESCH-neolit schyłkowy

KCW - kultura ceramiki wstęgowej

KCWR - kultura ceramiki wstęgowej rytej

KPL - kultura pucharów lejkowatych

KAK - kultura amfor kulistych

KCSZ - kultura ceramiki sznurowej

EB - epoka brązu

WEB - wczesna epoka brązu

KI - kultura iwieńska

KT - kultura trzciniecka

KŁ - kultura łużycka

KPOM - kultura pomorska

HA - okres halsztacki

LAT- okres lateński

OR - okres rzymski

KP - kultura przeworska

WSR - wczesne średniowiecze

PSR - późne średniowiecze

SR - średniowiecze

NOW - czasy nowożytne

Załącznik numer 1 do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami***Nieruchome zabytki architektury i budownictwa ujęte w gminnej ewidencji zabytków***

Lp.	Miejsco- wość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Nr ewid. działki	Datowanie	Wpis do rejestr zabytków	Właściciel
1	Białe Błota	dom	ul. Centralna 25a	2149	1932 r.		gmina
2	Białe Błota	cmentarz ewangelicki	ul. Piesza, ul. Jantarowa	303/4, 304	poł. XIX w.		gmina
3	Białe Błota	cmentarz ewangelicki	obok ul. Betonowej	12110/16	poł. XIX w.		skarb państwa
4	Ciele	szkoła, ob. świetlica wiejska	ul. Kościelna 6	97/2	XIX/XX w.		gmina
5	Ciele	kościół ewangelicki, ob. kościół rzymsko- katolicki, parafialny, p.w. MB Bolesnej	ul. Kościelna	102/1	1892-1893 r.	A/1280/1 z 25.04.2007 r.	parafia
6	Ciele	pastorówka, ob. plebania	ul. Kościelna 1	102/1	1880-1882 r.	A/1280/2 z 25.04.2007 r.	parafia
7	Ciele	budynek gospodarczy 1	ul. Kościelna 1	102/1	1880-1882 r.	A/1280/3 z 25.04.2007 r.	parafia
8	Ciele	budynek gospodarczy 2	ul. Kościelna 1	102/1	1880-1882 r.	A/1280/4 z 25.04.2007 r.	parafia
9	Ciele	cmentarz ewangelicki	ul. Osiedle	12251/7	1 poł. XIX w.		skarb państwa
10	Drzewce	cmentarz ewangelicki	obok ul. Ogrodowej	593/7	ok. poł. XIX w.		gmina
11	Drzewce	cmentarz ewangelicki	ul. Wąska	574	XIX w.		gmina
12	Jasiniec Stacja	dworzec, ob. budynek mieszkalny	ul. Kolejowa 3	26/3	ok. 1897 r.		skarb państwa
13	Jasiniec Stacja	budynek mieszkalny	ul. Kolejowa 2	26/3	ok. 1897 r.		skarb państwa
14	Jasiniec Stacja	szalet	ul. Kolejowa 2	26/3	ok. 1897 r.		skarb państwa
15	Kruszyn Krajeński	cmentarz ewangelicki	ul. Lipowa	514	XIX w.		gmina
16	Kruszyn Krajeński	cmentarz ewangelicki	ul. Jałowcowa	12266/1	k. XIX w.		skarb państwa
17	Lipinki	nadleśnictwo	ul. Sosnowa 1	12159/10	ok. 1890		skarb państwa

18	Lipinki	budynek gospodarczy	ul. Sosnowa 1	12159/10	ok. 1890		skarb państwa
19	Lipinki	stodoła	ul. Sosnowa 1	12159/10	ok. 1890		skarb państwa
20	Lisi Ogon	dwór	ul. Dworska 2	258/3	2 ćw. XIX w.		prywatne
21	Lisi Ogon	park dworski	ul. Dworska 2	258/3, 258/19	1 poł. XIX w.		prywatne
22	Lisi Ogon	brama	ul. Dworska 2	258/6	brak danych		gmina
23	Lisi Ogon	dwór, ob. pustostan	ul. Wiejska 1	258/34	ok. 1930 r.		prywatne
24	Lisi Ogon	dom	ul. Starowiejska 3	197/8	ok. l. 40.-50. XX w.		prywatne
25	Lisi Ogon	kapliczka	ul. Starowiejska 12	242/4	1983 r.		prywatne
26	Lisi Ogon	śluza	okolice ul. Łąkowej	237/11	1880 r.		skarb państwa
27	Lisi Ogon	budynek dyżurnego służowego	okolice ul. Łąkowej	237/11	brak danych		skarb państwa
28	Lisi Ogon	cmentarz ewangelicki	ul. Słoneczna, ul. Gajowa	50	1 poł. XIX w.		gmina
29	Lisi Ogon	cmentarz ewangelicki	ul. Spacerowa	170	1 poł. XIX w.		gmina
30	Łochowice	cmentarz ewangelicki	ul. Nakielska	270	poł. XIX w.		gmina
31	Łochowice	dom	ul. Nakielska 12	115/19	1 ćw. XX w.		prywatne
32	Łochowice	szkoła, ob. dom	ul. Nakielska 22	104/11	1906 r.		prywatne
33	Łochowo	zespół budynków nadzoru wodnego Śluza Łochowo	ul. Kasztanowa	237/18	1883-1941 r.		skarb państwa
34	Łochowo	dom w zespole śluzy	ul. Kasztanowa	237/18	1883 r.		skarb państwa
35	Łochowo	budynek gospodarczy w zespole śluzy	ul. Kasztanowa	237/18	1883 r.		skarb państwa
36	Łochowo	budynek mieszkalno-magazynowo-warsztatowy w zespole śluzy	ul. Kasztanowa	237/18	1941 r.		skarb państwa
37	Łochowo	szopa w zespole śluzy	ul. Kasztanowa	237/11	1941 r.		skarb państwa
38	Łochowo	śluza	okolice ul. Kasztanowej	237/11	1880 r.		skarb państwa
39	Łochowo	kościół p.w. św. Kazimierza	ul. Dębowa 1	193/5	1902 r.		parafia
40	Łochowo	pastorówka, ob. budynek mieszkalny	ul. Szosa Nakielska 10	193/6	pocz. XX w.		parafia

41	Łochowo	szkoła	ul. Wierzbowa 4	1414	1850 r., 1900-1901 r..		gmina/szkoła
42	Łochowo	poczta	ul. Szosa Nakielska 8	211/7	1933 r.		skarbie państwa
43	Łochowo	budynek gospodarczy	ul. Szosa Nakielska 8	211/8	1933 r.		skarbie państwa/prywatne
44	Łochowo	dom	ul. Bartkowiaka 33 (Nakielska 33)	246/9	1934 r.		gmina
45	Łochowo	dom, ob. budynek mieszkalno- usługowy	ul. Szosa Bydgoska 2	282/4	1 ćw. XX w.		gmina/prywatne
46	Łochowo	dom	ul. Szosa Nakielska 9	588	1 ćw. XX w.		gmina/prywatne
47	Łochowo	dom	ul. Szosa Nakielska 14	559	1 ćw. XX w.		gmina/prywatne
48	Łochowo	cemniarz ewangelicki, ob. rzymsko- katolicki	ul. Szosa Nakielska	186	XIX w., III ćw. XX w.		parafia
49	Łochowo	cemniarz katolicki stary	ul. Szosa Nakielska	244	ok. 1878 r.		parafia
50	Murowa-niec	kapliczka	ul. Agatowa, ul. Staroszkolna	116/8	brak danych		gmina
51	Murowa-niec	szkoła, ob. ośrodek wspierania i integracji i budynek mieszkalny	ul. Staroszkolna 13	76/2	brak danych		gmina/prywatne
52	Murowa-niec	cemniarz ewangelicki	ul. Drozda, ul. Ptasia	104/132	k. XIX w.		prywatne
53	Prądkie	cemniarz ewangelicki	ul. Kozacka	44/6	k. XIX w./pocz. XX w.		gmina
54	Przyłęk	kościół fil. p.w. NMP Wniebowziętej	ul. Zabytkowa 7	83/2	1915 r.		parafia
55	Przyłęk	kapliczka	ul. Zabytkowa, ul. Przysieckiego	91/1	pocz. XX w.		powiat bydgoski
56	Przyłęk	szkoła	ul. Zabytkowa 5	85/2	pocz. XX w.		gmina/szkoła
57	Przyłęk	dom, ob. szkoła	ul. Zabytkowa 5	85/2	pocz. XX w.		gmina/szkoła
58	Przyłęk	budynek gospodarczy 1	ul. Zabytkowa 5	85/2	pocz. XX w.		gmina/szkoła
59	Przyłęk	budynek gospodarczy 2	ul. Zabytkowa 5	85/2	pocz. XX w.		gmina/szkoła
60	Przyłęk	cemniarz rzymsko- katolicki	ul. Cmentarna	33	l. 30. XX w.		parafia

61	Przyłęki	cmentarz ewangelicki	ul. Młyńska	55	ok. 1800 r.		prywatne
62	Przyłęki	cmentarz ewangelicki	ul. Zabytkowa	12280/6	k. XVIII w.		skarb państwa
63	Przyłęki	cmentarz ewangelicko-katolicki	ul. Przysieckiego	21/3	poł. XIX w.		gmina
64	Trzciniec	dworzec	ul. Gminna	715/6	1901 r.		skarb państwa
65	Trzciniec	dom	ul. Gminna 1a	848/8	pocz. XX w.		skarb państwa
66	Trzciniec	budynek gospodarczy, ob. dom	ul. Gminna 1	848/7	pocz. XX w.		skarb państwa
67	Trzciniec	dom	ul. Gminna 3	848/9	pocz. XX w.		skarb państwa
68	Trzciniec	budynek gospodarczy	ul. Gminna 3	848/9	pocz. XX w.		skarb państwa
69	Trzciniec	dom	ul. Gminna 7	715/4	pocz. XX w.		skarb państwa
70	Trzciniec	budynek gospodarczy	ul. Gminna 7	715/4	pocz. XX w.		skarb państwa
71	Trzciniec	dom	ul. Gminna 11	718/1	pocz. XX w.		prywatne
72	Trzciniec	budynek gospodarczy	ul. Gminna 11	718/1	pocz. XX w.		prywatne
73	Trzciniec	dom	ul. Gminna 16	706	pocz. XX w.		prywatne
74	Trzciniec	dom	ul. Gminna 18	712/2	pocz. XX w.		prywatne
75	Trzciniec	cmentarz ewangelicki rodowy	ul. Drzewna	12107/7	2 ćw. XIX w.		skarb państwa
76	Trzciniec	cmentarz ewangelicki	obok Alei Żołnierzy Wyklętych	12193/6	XIX w.		skarb państwa
77	Zielonka	kapliczka	ul. Bydgoska, ul. Bocianowo	110/2	2 ćw. XX w.		gmina
78	Zielonka	szkoła, ob. przedszkole	ul. Bydgoska 11	159/4	pocz. XX w.		gmina
79	Zielonka	cmentarz ewangelicki	ul. Gilowa	12263/7	2 poł. XIX w.		skarb państwa
80	Zielonka	cmentarz ewangelicki	ul. Gilowa	150	1 poł. XIX w.		gmina
81	Zielonka	cmentarz ewangelicki	ul. Zielona	12247/1	XVIII w.		skarb państwa
82	Zielonka	cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Cicha	3/1, 100/3, 330	1946 r.		gmina/skarb państwa/parafia

Źródło: Gminna ewidencja zabytków

Załącznik numer 2 do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Nieruchome zabytki archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
1	Białe Błota	1	38-37	2	KPOM	A
2	Białe Błota	2	38-37	3	KŁ	A
3	Białe Błota	3	38-37	4	NOW	
4	Białe Błota	4	38-37	5	NOW	
5	Białe Błota	5	38-37	6	NOW	
6	Białe Błota	6	38-37	7	EK, NOW	
7	Białe Błota	7	38-37	8	EK, NOW	
8	Ciele	1	38-37	11	KCW	A
9	Ciele	2	38-37	12	EK	A
10	Ciele	3	38-37	13	PRADZIEJE, NOW	
11	Ciele	4	38-37	14	NOW	
12	Ciele	5	38-37	15	NOW	
13	Ciele	6	38-37	16	MEZ, NOW	
14	Ciele	7	38-37	17	NOW	
15	Ciele	8	38-37	18	EK, NOW	
16	Ciele	9	38-37	19	MEZ (?), NOW	
17	Ciele	10	38-37	20	NOW	
18	Ciele	11	38-37	21	NOW	
19	Ciele	12	38-37	22	EK, NOW	
20	Ciele	13	38-37	23	MEZ, NOW	
21	Ciele	14	38-37	24	NOW	
22	Ciele	15	38-37	25	PSR, NOW	
23	Ciele	16	38-37	26	WEB	
24	Ciele	17	39-37	1	NOW	
25	Ciele	18	39-37	2	NOW	
26	Ciele	19	39-37	3	NOW	
27	Ciele	20	39-37	4	NOW	
28	Ciele	21	39-37	5	NOW	
29	Ciele	22	39-37	6	NOW	
30	Ciele	23	39-37	7	NOW	
31	Ciele	24	39-37	8	NOW	
32	Ciele	25	39-37	9	NOW	
33	Ciele	26	39-37	10	NOW	
34	Ciele	27	39-37	11	EK, NOW	
35	Ciele	28	39-37	12	NOW	
36	Ciele	29	39-37	13	NOW	
37	Ciele	30	39-37	14	NOW	
38	Ciele	31	39-37	15	NOW	
39	Ciele	32	39-37	16	NOW	
40	Ciele	33	39-37	17	NOW	
41	Ciele	34	39-37	18	NOW	
42	Drzewce	1	38-36	1	EK	
43	Drzewce	2	38-36	2	KPL	
44	Drzewce	3	38-36	3	PSR/NOW	

45	Drzewce	4	38-36	4	NOW	
46	Drzewce	5	38-36	5	KPL, PSR/NOW	
47	Drzewce	6	38-36	6	NOW	
48	Kruszyn Krajeński	1	39-36	109	KAK	
49	Kruszyn Krajeński	2	39-36	110	SR	
50	Kruszyn Krajeński	3	39-36	111	WSR (faza C)	
51	Kruszyn Krajeński	4	39-36	112	WSR (faza C/D)	
52	Kruszyn Krajeński	5	39-36	113	KŁ - OLAT	
53	Kruszyn Krajeński	6	39-36	114	KPL	
54	Kruszyn Krajeński	7	39-36	115	SR	
55	Kruszyn Krajeński	8	39-36	116	WEB	
56	Kruszyn Krajeński	9	39-36	117	nieokreślone	cmentarzysko
57	Kruszyn Krajeński	10	38-36	40	MEZ	
58	Kruszyn Krajeński	11	38-36	41	NOW	
59	Kruszyn Krajeński	12	38-36	48	MEZ – k. komornicka	
60	Kruszyn Krajeński	13	38-36	42	NOW	
61	Kruszyn Krajeński	14	38-36	47	NOW	
62	Kruszyn Krajeński	15	38-36	46	MEZ	
63	Kruszyn Krajeński	16	38-36	49	PSR	
64	Kruszyn Krajeński	17	38-36	55	NOW	
65	Kruszyn Krajeński	18	38-36	54	PSR/NOW	
66	Kruszyn Krajeński	19	38-36	44	MEZ	
67	Kruszyn Krajeński	20	38-36	43	KPL, KAK, PSR	
68	Kruszyn Krajeński	21	38-36	45	PSR/NOW	
69	Kruszyn Krajeński	22	38-36	51	NOW	
70	Kruszyn Krajeński	23	38-36	50	PSR/NOW	
71	Kruszyn Krajeński	24	38-36	52	NOW	
72	Kruszyn Krajeński	25	38-36	53	KPL, KAK, PSR/NOW	
73	Kruszyn Krajeński	26	38-37	9	EK, NOW	
74	Kruszyn Krajeński	27	38-37	10	MEZ, NOW	
75	Kruszyn Krajeński	28	38-36	58	PSR/NOW	
76	Kruszyn Krajeński	29	38-36	56	KPL, WEB	
77	Kruszyn Krajeński	30	38-36	57	PSCH – k. świderska PSR	
78	Kruszyn Krajeński	31	39-37	34	EK	
79	Kruszyn Krajeński	32	39-37	35	EK, NOW	
80	Lisi Ogon	1	37-36	23	KŁ, PSR	
81	Lisi Ogon	2	37-36	24	NE	
82	Lisi Ogon	3	37-36	25	OR, PSR	
83	Lisi Ogon	4	37-36	26	OR, WSR	
84	Lisi Ogon	5	37-36	27	KPL, PSR	
85	Lisi Ogon	6	37-36	28	EK	
86	Lisi Ogon	7	37-36	29	KPL	
87	Lisi Ogon	8	37-36	30	KAK	
88	Lisi Ogon	9	37-36	31	PSCH ?, NE ?	
89	Lisi Ogon	10	37-36	32	NE	
90	Lisi Ogon	11	37-36	33	NE	
91	Lisi Ogon	12	37-36	34	WSR	
92	Lisi Ogon	13	37-36	40	PSCH-k.lingbijska, MEZ-k.chojnicko- pieńkowska	A
93	Lisi Ogon	14	37-36	41	MEZ – NE	A
94	Lisi Ogon	15	37-36	42	WEB-k.iwieńska	A
95	Lisi Ogon	16	37-36	43	KPOM	A- cmentarzysko

96	Lisi Ogon	17	37-36	44	KPOM	A- cmentarzysko
97	Lisi Ogon	18	37-36	45	KPOM	A- cmentarzysko
98	Łochowice	1	37-36	9	EK	
99	Łochowice	2	37-36	10	EK	
100	Łochowice	3	37-36	11	NE	
101	Łochowice	4	37-36	12	EK – NE?	
102	Łochowice	5	37-36	13	NE	
103	Łochowice	6	37-36	22	EK-wczesna epoka żelaza	
104	Łochowice	7	37-36	46	KŁ	A- cmentarzysko
105	Łochowo	1	37-36	14	PSCH ? – NE ?	
106	Łochowo	2	37-36	15	EK	
107	Łochowo	3	37-36	16	KPL ?	
108	Łochowo	4	37-36	17	KPL ?	
109	Łochowo	5	37-36	18	PSCH – k. świderska	
110	Łochowo	6	37-36	19	EK	
111	Łochowo	7	37-36	20	PSCH ? – k. świderska ?	
112	Łochowo	8	37-36	21	EK	
113	Łochowo	9	37-36	47	KCSZ	A
114	Łochowo	10	37-36	55	NOW	
115	Murowaniec	1	38-36	32	NOW	
116	Murowaniec	2	38-36	31	NOW	
117	Murowaniec	3	38-36	27	NOW	
118	Murowaniec	4	38-36	28	NOW	
119	Murowaniec	5	38-36	29	NESCH, NOW	
120	Murowaniec	6	38-36	33	NOW	
121	Murowaniec	7	38-36	30	NOW	
122	Murowaniec	8	38-36	34	MEZ, PSR/NOW	
123	Murowaniec	9	38-36	39	NOW	
124	Murowaniec	10	38-36	38	NOW	
125	Murowaniec	11	38-36	35	PSR/NOW	
126	Murowaniec	12	38-36	36	PSR/NOW	
127	Murowaniec	13	38-36	37	KŁ	
128	Prądk	1	39-37	31	NE	A
129	Prądk	2	39-37	32	NOW	
130	Prądk	3	39-37	33	NOW	
131	Przyłęki	1	39-37	36	NE	A
132	Przyłęki	2	39-37	37	KŁ, NOW	
133	Przyłęki	3	39-37	38	NOW	
134	Przyłęki	4	39-37	39	NOW	
135	Przyłęki	5	39-37	45	KŁ/KPOM, pradzieje, WSR	
136	Przyłęki	6	39-37	46	NOW	
137	Przyłęki	7	39-37	47	NOW	
138	Przyłęki	8	39-37	40	NOW	
139	Przyłęki	9	39-37	41	NOW	
140	Przyłęki	10	39-37	42	KPL, PSR, NOW	
141	Przyłęki	11	39-37	43	PSR, NOW	
142	Przyłęki	12	39-37	44	KP	
143	Przyłęki	13	39-37	48	NOW	
144	Przyłęki	14	39-37	49	PSR, NOW	
145	Przyłęki	15	39-37	50	NOW	

146	Przyłęki	16	39-37	51	NOW	
147	Zielonka	1	39-37	74	PSR-NOW	
148	Zielonka	2	39-37	75	PSR-NOW	
149	Zielonka	3	38-37	27	NOW	
150	Zielonka	4	39-37	19	NOW	
151	Zielonka	5	39-37	20	NOW	
152	Zielonka	6	39-37	21	NOW	
153	Zielonka	7	39-37	22	NOW	
154	Zielonka	8	39-37	23	NOW	
155	Zielonka	9	39-37	24	NOW	
156	Zielonka	10	39-37	25	KPL	
157	Zielonka	11	39-37	26	NOW	
158	Zielonka	12	39-37	27	NOW	
159	Zielonka	13	39-37	28	NOW	
160	Zielonka	14	39-37	29	NOW	
161	Zielonka	15	39-37	30	NOW	

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Bydgoszczy

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710, ze zm.) Wójt Gminy jest zobowiązany do sporządzenia na okres czterech lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Program ten jest przyjmowany przez Radę Gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a następnie publikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Białe Błota na lata 2021-2024 uzyskał pozytywną opinię Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu (znak: WUOZ.DB.RDZ.5121.7.2021.HM z dnia 13 grudnia 2021 r.) i podlega przyjęciu przez Radę Gminy Białe Błota.

Przewodniczący Rady Gminy Białe Błota

Jacek Grzywacz